

J. R. R. Tolkienin teoksen *The Hobbit or There and Back Again*
ja sen kahden eri suomennoksen nimistöt genren ja kronotopian rakentajina

Suomen kielen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
elokuussa 2002
Hanna Hohtari

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Suomen kielen laitos
Tekijä Hohtari, Hanna Elina	
Työn nimi J. R. R. Tolkienin teoksen <i>The Hobbit or There and Back Again</i> ja sen kahden eri suomennoksen nimistöt genren ja kronotopian rakentajina	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji pro gradu
Aika 2.8.2002	Sivumäärä 112 (liitteineen 128)
Tiivistelmä - Abstract Pro gradu -tutkimuksessani esitän J. R. R. Tolkienin teoksen <i>The Hobbit or There and Back Again</i> (1937) ja sen kahden eri suomennoksen <i>Lohikäärmevuori eli erään hoppelin matka sinne ja takaisin</i> (1973) ja <i>Hobitti eli Sinne ja takaisin</i> (1985) pohjalta, että nimillä on fiktiivisessä tekstissä muukin funktio kuin toimia ainoastaan tunnistimina. Pyrin osoittamaan, että tarkkaan valitut nimet rakentavat tekstin genreä ja kronotopiaa, jolloin näiden nimien kääntäminen, mukauttaminen ja muuttaminen aiheuttaa myös tekstin genren muutoksen. Aineistoni osoittaa, että nimet vaikuttavat genreen, sen rakentumiseen ja kronotopiaan. Osa nimistä on kuitenkin genren kannalta merkityksettömiä. Aineistoni pohjalta olen jakanut nimet kolmeen eri nimityyppiin, joilla on oma funktionsa genren rakentumisessa. Genren ja kronotopian muodostumiseen vaikuttavia nimiä ovat <i>avainnimet</i> eli teoksen keskeisimmät nimet, joiden ympärille muut nimet rakentuvat, ja <i>tukinimet</i> eli avainnimien luomaa ilmapiiriä tukevat ja jatkavat nimet. Genreen eivät sen sijaan vaikuta <i>taustanimet</i> , jotka ovat avain- ja tukinimien taustalla olevia, neutraaleja nimiä ja jotka tukevat jotakin genreä vain suhteessa edellä esitettyihin nimiin.	
Asiasanat genre, kronotopia, taru, satu, avainnimet, tukinimet, taustanimet	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
1.1. J. R. R. Tolkien	4
1.2. Aineisto	9
1.2.1. <i>The Hobbit or There and Back Again</i> -teoksen synnystä	9
1.2.2. <i>The Hobbit or There and Back Again</i> -teoksen sisältö	11
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TAUSTATEORIAA	12
2.1. Tutkimustehtävä	12
2.2. Fantasiakirjallisuus, genre ja kronotopia	14
2.3. <i>The Hobbit or There and Back Again</i> -teoksen genre	17
2.4. Kääntämisestä ja nimistöistä	19
3. ERI TEOSTEN YHTEISET NIMET	22
3.1. <i>Lohikäärmevuoren</i> ja <i>The Hobbitin</i> yhteiset nimet	23
3.2. <i>Hobitin</i> ja <i>The Hobbitin</i> yhteiset nimet	24
3.2.1. Paikannimet	24
3.2.2. Henkilönnimet	25
3.2.3. Kääpiöiden nimet	30
3.3. <i>Lohikäärmevuoren</i> ja <i>Hobitin</i> yhteiset nimet	33
4. MUKAUTETUT NIMET	35
4.1. <i>Lohikäärmevuoren</i> mukautetut nimet	35
4.2. <i>Hobitin</i> mukautetut nimet	41
5. RANKISITEISET NIMET	44
5.1. <i>Lohikäärmevuoren</i> rankisiteiset nimet	44
5.1.1. Paikannimet	45
5.1.2. Henkilönnimet	49
5.2. <i>Hobitin</i> rankisiteiset nimet	51
5.3. <i>Lohikäärmevuoren</i> ja <i>Hobitin</i> yhteiset rankisiteiset nimet	55

5.3.1. Paikannimet	55
5.3.2. Henkilönnimet	57
5.4. Pohdintaa rankisiteisistä nimistä	60
6. MUUTETUT NIMET	61
6.1. <i>Lohikäärmevuoren</i> yksittäiset muutetut nimet	61
6.1.1. Paikannimet	62
6.1.2. Henkilönnimet	65
6.1.3. Kääpiöiden nimet	72
6.2. <i>Hobitin</i> yksittäiset muutetut nimet	78
6.3. Toisistaan eroavat muutokset käännösratkaisuissa	82
6.3.1. Paikannimet	83
6.3.2. Henkilönnimet	91
6.4. Samankaltaiset muutokset käännösratkaisuissa	98
6.5. Pohdintaa muutetuista nimistä	103
7. <i>LOHIKÄÄRMEVUOREN JA HOBITIN</i> GENRET	104
8. NIMET GENREN JA KRONOTOPIAN RAKENTAJINA	107
LÄHTEET	110
LIITTEET	113
1. J. R. R. Tolkienin kaikki julkaistut kirjoitukset	
2. Kaikki teosten <i>The Hobbit</i> , <i>Lohikäärmevuori</i> ja <i>Hobitti</i> nimet	
3. <i>Hobiteista</i>	
4. Genren ja kronotopian muodostavia nimiä teoksittain	
5. Teosten avainnimiä ja tukinimiä	

1. JOHDANTO

Tutkimusaiheeni valinta kumpuaa jo vuosien ihmettelystäni ja ihailustani, miten J. R. R. Tolkienin on kyennyt luomaan yksityiskohtia myöten realistisen oloisen fantasiamaailman kielineen ja historioineen. Kaikki Tolkienin *Keski-Maan* olennot, paikat ja tapahtumat on kuvattu hyvin tarkkaan – ikään kuin dokumentoivasti. Kaikella on funktio: mikään kielen piirrekään ei ole sattumanvarainen, vaan sillä on oma merkityksensä Tolkienin teksteissä.

Kiinnostuin Tolkienin tavasta käyttää nimiä teostensa tunnelman rakentajina huomattuani, että Tolkienin teoksesta *The Hobbit or There and Back Again* on olemassa kaksi erilaista suomennosta. Suomennokset eroavat toisistaan erityisesti nimiensä osalta, ja osoittautuikin, että nimet ovat Tolkienin teoksissa yhtä merkittäviä kuin hänen muutkin kielen erityispiirteensä.

1.1. J. R. R. Tolkien

J. R. R. Tolkien on modernin fantasiakirjallisuuden suunnannäyttävä. Hän oli filologi, kirjailija ja anglosaksisen sekä englantilaisen kielen ja kirjallisuuden professori Oxfordin yliopistossa vuosina 1925–45 ja 1945–59. (Day 1996: 8–9; TOP 8 Koululaisen tietokeskus 1990: 269.)

Tolkien aloitti kirjailijan uransa melko myöhään, 45-vuotiaana. Hänen pääteostaan *Taru Sormusten Herrasta* -trilogiaa on verrattu Homeroksen *Iliakseen* ja *Odyseiaan*, sen olleenkaan kalpenematta näiden rinnalla. Tolkienin unelma oli luoda Englannille oma mytologia, enemmän tai vähemmän toisiinsa liittyvien runojen kokonaisuus, joka ulottuisi alkumyytistä romanttisiin satuihin. *Taru Sormusten Herrasta* toteutti hänen unelmansa. (Day 1996: 6–7; Carpenter 1998: 107.)

John Ronald Reuel Tolkien syntyi 3. tammikuuta 1892 Bloemfonteinissa, Etelä-Afrikassa. Hänen veljensä Hilary syntyi kaksi vuotta myöhemmin. Vuonna 1895 heidän äitinsä Mabel Tolkien vei pojat lomalle Englantiin, jonne perhe joutui lopulta jäämään, koska poikien isä Arthur Tolkien kuoli seuraavana vuonna Etelä-Afrikassa pitkän sairastamisensa jälkeen. Poikien äiti kuoli vuonna 1904, ja orvot pojat muuttivat tätinsä luo Birminghamiin. Seitsemän vuotta myöhemmin, vuonna 1911, Ronald aloitti opintonsa Oxfordin yliopistossa ja valmistui neljän vuoden kuluttua pääaineenaan

Oxfordin yliopistossa ja valmistui neljän vuoden kuluttua pääaineenaan englannin kieli ja kirjallisuus. (Day 1996: 8–9; Carpenter 1998: 13–23, 38, 63, 312–313.)

Oxfordin vuodet antoivat Tolkienille virikkeen teoksiinsa. Tolkien oli lapsuudestaan saakka ollut kiinnostunut kielistä ja erityisesti walesin kielestä. Häntä kiehoi walesin kauneus, sen sanojen ulkonäkö ja äänneasu miltei merkityksestä riippumatta. Useat Tolkienin teoksissaan käyttämät nimet pohjautuvatkin walesin kieleen. (Carpenter 1998: 42–46, 68.) Oxfordissa opiskellessaan Tolkien kiinnostui myös *Kalevalasta* ja onnistui lukemaan osan siitä suomen kielellä (Carpenter 1998: 70). Tolkien alkoi jopa kirjoittaa *Kullervon tarua*, mikä oli hänen ensimmäinen yrityksensä kirjoittaa taru, joka yhdistää runoa ja proosaa. Tolkien jätti työn kuitenkin kesken. (Carpenter 1998: 86.)

Tolkien piti *Kalevalasta* esitelmänkin eräässä yliopiston kerhossa ja puhui siinä suomalaisten runojen edustaman mytologian tärkeydestä. Tolkien sanoikin toivovansa, että englantilaisilla olisi enemmän jäljellä ”alkukantaista aluskasvillisuutta”, jota löytyi muiden Euroopan kansojen kirjallisuudesta. Hän toivoi, että englantilaisilla olisi jotain samantapaista, joka kuuluisi Englannille. Ehkä Tolkien jo tuolloin mietti mytologian luomista kotimaalleen. (Carpenter 1998: 70–71, 107–108.)

Suomella oli suuri vaikutus Tolkienin keksimiin kieliin, esimerkiksi *quenyaan*, *Sormusten Herran* suurhaltioiden¹ kieleen (Carpenter 1998: 70). Tästä esimerkkinä *quenyan*kielinen runo, josta on tunnistettavissa suomen kirjoitusasun mukaisia sanoja, joiden merkitys on kuitenkin Tolkienin kielessä muuttunut (esimerkiksi *Lasselanta* ’lehtien putoaminen’ eli syksy). (Carpenter 1998: 90.)

Ai lintulinda Lasselanta
Pilingeve suyer nalla ganta
Kuluvi ya karnevalinar
V'ematte singi Eldamar.

Vuonna 1916 Tolkien meni naimisiin lapsuudenrakastettunsa Edith Brattin kanssa. Tolkien joutui ensimmäisessä maailmansodassa komennukselle Ranskaan, josta hänet kotiutettiin juoksuhautakuumeen takia. (Day 1996: 8; Carpenter 1998: 94, 313.)

---

¹ Kyseessä on fantasiakirjallisuuden rodunnimi, mikä kirjoitetaan muotoon *haltia*. Tällä nimityksellä tarkoitetaan erilaista olentoa kuin *haltijalla*. *Haltia* on ihmistä pidempi, viisaampi ja pitkä-ikäisempi rotu (Tolkien 1937: 166; Day 2001: 80–81), kun taas *haltija* on ns. pientä kansaa, johon kuuluvat esimerkiksi maahiset ja erilaiset tontut (Day 2001: 80).

Tolkien aloitti *Silmarillionin* kirjoittamisen jo vuonna 1917 toipilaslomallaan. Samana vuonna syntyi hänen ensimmäinen poikansa John. Kun sota päättyi, perhe palasi Oxfordiin, jossa vuonna 1920 syntyi perheen toinen poika Michael. Vuonna 1924 Tolkienista tuli Leedsin yliopiston englannin kielen professori, ja samana vuonna syntyi Christopher, joka aikuisena jatkoi isänsä teosten parissa. Vuotta myöhemmin Tolkien valittiin Oxfordin yliopiston anglosaksisten kielten ja kirjallisuuden professoriksi. Samaisessa yliopistossa hän tutustui *Narnia*-sarjan luojaan C. S. Lewisiin vuonna 1926. (Carpenter 1998: 108, 121–123, 167, 313.) Kolme vuotta myöhemmin syntyi Tolkienin neljäs lapsi, Priscilla (Carpenter 1998: 314).

Vuonna 1936 Tolkien viimeisteli *Hobitti eli Sinne ja takaisin* -teoksen, joka julkaistiin seuraavana vuonna. Tolkien aloitti *Taru Sormusten Herrasta* -trilogian kirjoittamisen vuonna 1937 – työn, joka jatkui läpi toisen maailmansodan. Teos valmistui vuonna 1949. Vasta viiden vuoden kuluttua 1954 julkaistiin *Sormusten Herran* ensimmäinen ja toinen osa sekä vuotta myöhemmin kolmas osa. (Carpenter 1998: 221–241, 314.)

Tolkien jäi eläkkeelle professorin virastaan vuonna 1959 ja muutti vaimonsa kanssa Pooleen, Bournemouthin esikaupunkiin, jossa Edith kuoli vuonna 1971. Tolkien palasi takaisin Oxfordiin, jossa hänet nimitettiin kirjallisuuden kunniatohtoriksi vuonna 1972. Samana vuonna Tolkien sai kutsun Buckinghamin palatsiin vastaanottamaan kuningattaren hänelle myöntämän CBE-arvon (Commander of the Order of the British Empire). Tolkien kuoli toisena syyskuuta vuonna 1973. (Day 1996: 9; Carpenter 1998: 296–298, 301, 314.)

Tolkienin teksteistä on suomennettu vain osa, joista tunnetuimmat ovat *Hobitti eli Sinne ja takaisin*, joka kertoo *Keski-Maan* tapahtumista ennen *Sormusten Herraa*, *Taru Sormusten Herrasta*, joka on teos *Keski-Maasta*, jolla on vuosituhantinen mytologia, omat kielet ja näiden kehityshistoria, sekä *Silmarillion*, joka on itse asiassa *Sormusten Herran* mytologian kokoomateos. Se on syvästi uskonnollinen omalla erikoisella tavallaan, joka ei sulje pois kristinuskoa vaan täydentää sitä (ks. esimerkiksi Carpenter 1998: 109). Lisäksi on suomennettu *Keskeneräisten tarujen kirja*. Kaksi viimeksi mainittua ovat Christopher Tolkienin isänsä muistiinpanojen mukaan viimeistelemiä ja toimittamia. (Carpenter 1998: 319, 321, 325–326.) Myös joitakin Tolkienin lastenkirjoja on suomennettu. Tolkienin erilaisia kirjoituksia on julkaistu useita. (Liite 1.)

Yhteistä Tolkienin kaikille teoksille on jonkinlainen hyvä–paha-vastakkainasettelu. Tämä asetelma ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen kuin voisi olettaa, vaan se on enemmänkin inhimillinen jaottelu: hyvä ja paha vaihtelevat myös ihmisten pienissäkin teoissa. Esimerkiksi *Hobitti eli Sinne ja takaisin* -teoksessa (käytän tästä suomennoksesta vakiintunutta lyhennettä *Hobitti*) hyvät kääpiöt aloittavat sodan kieläytymällä luovuttamasta osaa aarteestaan *Järvi kaupungin* asukkaiden hyväksi ja *Tarussa Sormusten Herrasta* paha *Klonkku* auttaa – tosin itsekkäistä syistä – kahta *hobittia*, *Frodoa* ja *Samia*, pääsemään *Mordorin* mustaan maahan. (Tolkien 1985: 268, 1973–75: 538–539.)

Paha lopulta häviää ja sortuu Tolkienin tuotannossa: *Hobitin* paha lohikäärme *Smaug* saa surmansa, sodan aikaansaanut *Thorin Tammikilpi* sovittaa tekonsa kuolemalla ihmisten, kääpiöiden ja haltioiden yhteisessä taistelussa *örkkejä* ja hiisiä vastaan ja *Tarussa Sormusten Herrasta* pahuuden valtakunta *Mordor* kukistuu lopullisesti. (Tolkien 1985: 258, 292, 1973–75: 822–823.)

Tolkienin syvä kiinnostus ja rakkaus sanoja ja kieliä kohtaan näkyy koko hänen tuotannostaan. Esimerkiksi *The Hobbit or There and Back Again* -teoksen (käytän tästä alkuteoksesta vakiintunutta lyhennettyä nimeä *The Hobbit*) lohikäärmeen, *Smaugin*, nimi tulee germaanisista verbistä *smugan*, jonka merkitys on 'puristua läpi aukosta' (Carpenter 1998: 208).

Tolkien tutki muinaisnorjaa eli muinaisislantia, kieltä, jonka norjalaiset toivat Islantiin 800-luvulla paettuaan kotimaastaan. Tolkien perehtyi muinaisnorjaan ja pystyi lukemaan sillä kirjoitettua kirjallisuutta. Tolkien luki saagat ja *proosa-Eddan*. Hän tutki myös vanhempaa eli *runo-Eddaa*, jolla oli suuri vaikutus *The Hobbitin* nimistöön: esimerkiksi *The Hobbitin* velhon nimi *Gandalf* (mikä tarkoittaa 'noita-haltiaa' eli 'velhoa') ja kaikki kolmetoista kääpiön nimeä ovat peräisin *runo-Eddasta*. (Carpenter 1998: 208.) Nimet olivat tärkeitä Tolkienille, sillä muiden mytologioiden lisäksi ne heijastavat hänen keksimiään *Keski-Maan* kieliä (Auden 1968: 51–52; Räihälä 1992: 5) ja viittaavat nimeämänsä hahmon syntyperään tai persoonallisuuteen (Tinkler 1968: 164; Räihälä 1992: 5). Esimerkiksi *Elrond* on haltiakielten pohjalta rakennettu nimi, joka merkitsee 'tähtikupolia' (Hyde 1982: 457) ja joka viittaa kantajansa ns. myyttisyyteen.

Runo-Edda on nimitys kokoelmalle, jonka runoista osa on epätäydellisiä tai tekstiltään turmeltuneita. Sen tärkein käsikirjoitus on peräisin 1200-luvulta, mutta monet runoista ovat vanhempia, ehkä 800-luvulta. Jotkut runoista ovat sankarirunoja ja käsittelevät ihmisten maailmaa, toiset taas ovat mytologisia ja kertovat jumalten teoista.

Mytologisista runoista kaikkein merkittävin on *Völuspá* eli Näkijättären ennustus. Se kertoo kosmoksen tarinan luomisesta alkaen ja ennustaa sen tuhon. Juuri tämä runo vetosi syvästi Tolkienin mielikuvitukseen. (Carpenter 1998: 76.)

Myös Tolkienin kiinnostus kirjallisuutta kohtaan näkyy hänen tuotannossaan ja sen nimistöissä. Tolkien tutustui William Morrisin teokseen *The House of Wolfings*, joka sijoittui roomalaisten hyökkäysuhan alla olevaan maahan. Tämä osittain proosaksi ja osittain runomuotoon kirjoitettu tarina keskittyy Taloon eli klaaniin, joka asuu suuren joen varrella metsässä nimeltä *Mirkwood*. (Carpenter 1998: 81–82.) Tämä nimi esiintyy muinaisissa germaanisissa legendoissa (Carpenter 1998: 82), ja se on mm. *runo-Eddassa* muodossa *Myrkvidr* 'synkkä metsä' (Eddan sankarirunot 1980: 19, 20, 52, 211, 214; Eddan jumalrunot 1982: 146, 277).

Monet Morrisin tarinan elementit näyttävät vaikuttaneen Tolkienin *The Hobbit*-teokseen. (Carpenter 1998: 81–82.) Esimerkiksi *Synkmetsä* sijaitsee suuren joen varrella samaan tapaan kuin Morrisin tarinan *Mirkwood* (Carpenter 1998: 82; Tolkien 1937: 141, kartta). Lisäksi Morrisin tapa kuvailla mielikuvitusmaansa yksityiskohtia suurella tarkkuudella, huolimatta tarinan hämärästä tapahtuma-ajasta ja -paikasta vaikutti Tolkienin omaan kirjoitustyyliin: *Keski-Maa*, sen kansat ja näiden historia on kuvattu äärimmäisen tarkasti, jopa dokumentoinnin tyyliä. (Carpenter 1998: 82.)

Erikoista on myös se, että Tolkien ei pitänyt teoksiaan (erityisesti *Sormusten Herraa* ja *Silmarillionia*) kaunokirjallisina teoksina vaan jossain ajassa esiintyneiden tapahtumien historiana. Tolkien itse sanoikin: ”*Keski-Maa* on meidän maailmamme. Olen tietenkin sijoittanut tapahtumat kuvitteelliseen (joskaan en täysin mahdottomaan) menneisyyden ajanjaksoon, jolloin mannermassojen muoto oli erilainen.” (Carpenter 1998: 109.)

Tolkien aikoi kertoa jotkut suurista tarinoista kokonaan ja jättää monet ainoastaan luonnostelluiksi kokonaiskuvan osiksi. Hänen tarkoituksenaan oli kytkeä tarusikermät osaksi suurta kokonaisuutta sillä tavoin, että ne jättäisivät tilaa toisille mielille ja käsille, jotka ikuistaisivat sen kuvataiteessa, musiikissa ja draamassa. (Carpenter 1998: 108.)

Tolkien halusi myös legendankaltaisten ja mytologisten tarinoidensa ilmaisevan hänen moraalista näkemystään maailmankaikkeudesta. Tolkien oli harras katolilainen, ja näin ollen Jumalan läsnäolo näkyy myös hänen teoksissaan, erityisesti *Silmarillionissa*, joskaan ei selvästi. Tolkienin kosmosta hallitsee Jumala, Yksi. Tämän alapuolella hierarkiassa ovat *valar*, enkelinkaltaiset maailman kaitsijat. Tolkien valoi mytologiansa

tähän muotoon, sillä hän halusi sen olevan etäinen ja outo, muttei valetta. (Carpenter 1998: 109–110.)

Kirjoittaessaan *Silmarillionia* Tolkien uskoi eräässä mielessä kirjoittavansa totuuden. Hän ei uskonut, että tarkalleen sellaisia olentoja, joita hän kuvasi – kuten esimerkiksi haltioita, kääpiöitä ja *örkkejä* – olisi kävellyt maan pinnalla ja tehnyt hänen kuvailemiaan tekoja. Sen sijaan hän uskoi, tai toivoi, että hänen tarinoissaan ruumiillistuisi jossain mielessä syvällinen totuus. (Carpenter 1998: 110.)

1.2. Aineisto

1.2.1. *The Hobbit or There and Back Again* -teoksen synnystä

Tolkienin *The Hobbitin* ovat vaikuttaneet William Morrisin teoksen *The House of Woldings* (ks. 1.1. J. R. R. Tolkien) lisäksi E. A. Wyke-Smithin teos *The Marvellous Land of Snergs*, joka kertoi *snergeistä*, ”rodusta, joka on vain vähän korkeampaa kuin tavallinen pöytä, mutta leveäharteista ja hyvin voimakasta”. Tolkienin luoma *hobbit*-rodun¹ nimi saattaa assosioitua Sinclair Lewisin kirjan päähenkilön *Babbittin* kanssa. Tolkien onkin sanonut, että ”*Babbittilla* on samaa porvarillista omahyväisyyttä kuin *hobiteilla*.” (Carpenter 1998: 191–192.)

The Hobbitin päähenkilö *Bilbo Reppuli* on kuin heijastuma Tolkienin omasta perheestä: *Bilbo Reppulin* äiti on vilkas *Belladonna Tuk*, joka taas on yksi *Vanhan Tukan* kolmesta tyttärestä. *Bilbo* on toiselta puolen järkevien ja kunniallisten *Reppuleiden* jälkeläinen, keski-ikäinen herra, joka elää tasaista elämää, pukeutuu käytännöllisiin vaatteisiin, mutta pitää kirkkaista väreistä ja nauttii hyvästä ja yksinkertaisesta ruoasta.

Tolkienin oma äiti oli toimelias Mabel Suffield, joka taas oli yksi vanhan John Suffieldin, Tolkienin isoisän, kolmesta tyttärestä. Tolkien oli toiselta puolelta järkevien ja kunniallisten Tolkienien jälkeläinen, keski-ikäinen, taipuvainen jopa pessimismiin, pukeutui käytännöllisiin vaatteisiin, mutta piti värikkäistä liiveistä, kun hänellä oli varaa niihin ja nautti tavallisesta kotiruoasta. Tolkien on itsekin verrannut itseään ja muita englantilaisia *hobitteihin*: ”Itse asiassa minä olen *hobitti*, kaiken muun paitsi koon suhteen. – – *Hobitit* ovat silkkvoja englantilaisia maalaisihmisiä – – .” Kuin painottaakseen henkilökohtaisia yhtäläisyyksiään *hobittien* kanssa Tolkien valitsi *Bilbon* talon

¹ Lisää *hobiteista*, ks. liitettä 3.

nimeksi ”*Repunpää*”, jolla nimellä paikalliset kutsuivat Tolkienin tädin Jane Suffledin maatilaa Worcestershiressä. (Carpenter 1998: 205–206.)

The Hobbitin käsikirjoitus viittaa siihen, että suurin osa tarinasta on kirjoitettu yhtämittaa, lyhyen ajan sisällä: muste, paperi ja käsiala ovat yhtenäisiä, sivujen numerointi on jatkuva ja kappalejako puuttuu lähes täysin. Tarina alkoi pelkkänä huvina, mutta asteittain kuitenkin piirteitä Tolkienin mytologiasta alkoi esiintyä tekstissä. Väistämättä tarinan kääpiöt viittasivat yhteyteen Tolkienin mytologian ja *The Hobbitin* välillä, sillä kääpiöt olivat esiintyneet myös varhaisemmassa tarinassa. (Carpenter 1998: 207, 208–209.) Kun *The Hobbitin* ensimmäisessä luvussa *Gandalf* mainitsee *Noidan* (Tolkien 1937: 25), on kyseessä viittaus *Berenin* ja *Lúthienin* taruun (Tolkien 1979: 201–235), jossa *Noita* myös esiintyy. *Sormusten Herrassa* tästä henkilöstä käytetään nimeä *Sauron* (mm. Tolkien 1973–75: 58, 61).

Pian Tolkienille selvisi, että *Bilbo Reppulin* ja hänen kumppaniensa matka kulki halki erään *Keski-Maan* kolkkan, jonka varhaisempi historia oli merkitty muistiin *Silmarrillionissa*. Koska uuden tarinan tapahtumat sijoittuvat ajallisesti kauas *Silmarrillionista*, joka kuvaa *Keski-Maan* Ensimmäistä ja Toista Aikaa, *The Hobbitista* tuli Kolmannen Ajan taru. Kyseessä on lapsille(kin) suunnattu taru [*a story* (Carpenter 1977: 179)¹] mutta se tapahtuu suuren mytologian sisällä. (Carpenter 1998: 209.)

Sormusten Herran korjatun painoksen esipuheessa Tolkien kirjoittaa *The Hobbitista*, että se koostuu *hobittien Länsikairan Punaisen Kirjan* otteista (Tolkien 1966, 1973–75: 13). Tolkienin mukaan *Bilbo* ei koskaan kertonut kääpiö-kumppaneilleen, että löysi sormuksen vahingossa, vaan sanoi saaneensa sen palkinnoksi arvuuttelukisan voittamisesta. Tämän version *Bilbo* esitti muistelmissaan eikä ilmeisesti, Tolkienin mukaan, koskaan muuttanut sitä itse. Mutta koska kuitenkin *The Hobbitissa* kerrotaan, miten *Bilbo* todella sai sormuksen haltuunsa, on epäiltävä, että se perustuu *Frodo Reppulin* tai *Samvais Gamgin* muistiinpanoihin; kummallekin heistä *Bilbo* kertoi totuuden (Tolkien 1966, 1973–75: 23). Kertomalla, että *The Hobbit* -teos rakentuu *hobitin* kirjoittamasta tekstistä, Tolkien luo teoksensa ympärille myyttisen ja mystisen ilmapiirin. Kyseessä voisi ollakin menneisyydestä esiin noussut käsikirjoitus, jonka Tolkien on ”kääntänyt” englanniksi. Tällä tavoin Tolkien antaa ymmärtää, että tekstin kuvaamat tapahtumat eivät välttämättä olekaan keksittyjä.

¹ A story is a description of imaginary people and event, which is written or told in order to entertain = a tale (Collins Cobuild English Dictionary 1995: 1645); a story ja a tale ovat suomennettuina ‘taru’ (Hurme et al. 2000: 366). A fairy-tale ja a story (vain kun pyydetään kertomaan satu ”Tell me a story!”) tarkoittavat yleisen tiedon mukaan ‘satua’ (Hurme et al. 2000: 330).

The Hobbit julkaistiin 21. syyskuuta 1937, ja muutama päivä kirjan ilmestymisen jälkeen sitä ylistettiin *The Timesin* sivuilla. *The Hobbitin* ensimmäinen painos myytiin loppuun joulukuun mennessä. (Carpenter 1998: 213.)

The Hobbit -teoksesta on olemassa kaksi erilaista suomennosta: *Lohikäärmevuori eli erään hoppelin matka sinne ja takaisin* (suom. Risto Pitkänen, vuonna 1973) ja *Hobitti eli Sinne ja takaisin* (suom. Kersti Juva ja Panu Pekkanen, vuonna 1985). Kutsun näitä käännöksiä tutkimuksessani jo vakiintuneilla lyhennetyillä nimillä *Lohikäärmevuori* ja *Hobitti*. Näistä edellinen on adaptaatio, joka tarkoittaa tekstin muokkaamista toisenlaiseksi esimerkiksi kohdeyleisön intressit huomioiden (Kuivasmäki & Heiskanen-Mäkelä 1990: 69). Jälkimmäinen on *The Hobbitin* varsinainen suomennos, sillä se noudattelee alkuperäisteoksen nimistöä ja siinä on käännetty lähinnä vain sellaiset nimet, joissa on selvästi tunnistettavia aineksia englanninkieliselle lukijalle (ks. Tolkien 1973–1975: 974, ohjeita kääntäjille).

1.2.2. *The Hobbit or There and Back Again* -teoksen sisältö

Tarina on kummassakin käännöksessä sama. Käytän tässä uudemman suomennoksen eli *Hobitin* nimistöä. Kertomus alkaa, kun *hobitti*, jolla tarkoitetaan ihmistä muistuttavaa, karvajalkaista ja ihmislasta pienempää rotua, *Bilbo Reppuli* saa tehtäväkseen velho *Gandalfilta* ja kolmeltatoista kääpiöltä lähteä matkalle vaatimaan takaisin kääpiöiden menettämää perintöä, lähinnä siksi, että kääpiöiden mielestä heidän lukumääränsä – kolmetoista – tuo epäonnea. Alkukankeuden ja epäröinnin jälkeen *Bilbo* suostuu, ja retkikunta lähtee liikkeelle seuraavana päivänä.

Saattue matkustaa ensin *Yksinäisten Maiden* halki ja joutuu lähes peikkojen ruoaksi. *Gandalfin* pelastettua heidät matka jatkuu yli *Sumuvuorten*, jossa joukko joutuu hiisien vangiksi. Pakomatalla *Bilbo* eksyy muista ja löytää taikasormuksen, joka on myös *Tarun Sormusten Herrasta* pääaihe, kohtaa ilkeän arvoituksia kysyvän *Klonkun* ja on päästä hengestään tämän ajaessa häntä takaa. *Bilbo* kuitenkin keksii, että sormus tekee hänet näkymättömäksi, ja pääsee näin ulos hiisien luolasta. *Bilbo* löytää kääpiöt, ja matka jatkuu hiisien ajaessa takaa seuruetta. *Suuri Kotka* joukkoineen pelastaa matkalaiset viime hetkellä.

Seuraavaksi seurue yöpyy nahanvaihtaja *Beornin* luona. Nahanvaihtaja on mies, joka voi muuttua joksikin eläimeksi. He saavat ponit, ja matka jatkuu *Synkmetsään*. En-

sin yksi kääpiöstä nukahtaa lumottuun uneen pudottuaan jokeen, sitten koko joukko, paitsi *hobitti*, joutuu jättimäisten hämähäkkien vangeiksi. Onneksi *Bilbo* pelastaa kääpiöt sormuksensa avulla ja matka jatkuu edelleen *Synkmetsässä*. Metsähaltiat vangitsevat kääpiöt, koska nämä ovat kulkeneet – tosin tietämättään – luvottomasti haltioiden mailla, ja kuljettavat kääpiöt kaupunkinsa maanalaisiin tyrmiin. Jälleen kerran *hobitin* nokkeluus ja taikasormus pelastaa seurueen, ja se pakenee tynnyreiden sisällä jokea pitkin alas *Järvikaupunkiin*.

Järvikaupungista joukko jatkaa *Yksinäiselle Vuorelle* ja alkaa etsiä sisään-pääsyä kääpiöiden perinnön luo. *Bilbo* löytää sen ja onnistuu suuttuttamaan kääpiöiden kultaa vartioivan lohikäärmeen *Smaugin*, joka luulee *Järvikaupungin* ihmisten olevan asialla. *Smaug* lähtee tuhoamaan kaupunkia, kääpiöt linnoittautuvat sen luolaan ja kaupungin todellinen hallitsija, jousimies *Bard*, surmaa *Smaugin*.

Järvikaupungin asukkaat vaativat itselleen osaa kääpiöiden perinnöstä, kääpiöiden esi-isien louhimasta suunnattomasta kulta-aarteesta, mihin kääpiöt eivät suostu vaan kutsuvat lisäjoukkojaan avuksi. Ihmiset kutsuvat metsähaltiat avukseen, ja juuri kun taistelu on alkamassa, huomaa *Gandalf* hiisien ja peikkojen tulevan kosto- ja ryöstötretkelleen. Silloin ihmiset, haltiat ja kääpiöt yhdistävät voimansa ja lyövät hiisien ja peikkojen sotajoukot. Kääpiöiden kuningas kuitenkin kaatuu, ja tämä sovittaa kaikki riidat. *Järvikaupungin* asukkaat, kääpiöt ja *Bilbo* saavat osansa aarteesta, ja *hobitin* kotimatka alkaa. *Bilbo* pääseekin turvallisesti kotiinsa *Hobittilaan* ja aloittaa siellä muistelmiensa kirjoittamisen. (Tolkien 1985.) Tästä alkaakin sitten *Taru Sormusten Herrasta*, joka on *Hobitin* suurisuuntainen jatko-osa. *Sormusten Herrassa* on motiivina *Bilbon* löytämän sormuksen tuhoaminen.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TAUSTATEORIAA

2.1. Tutkimustehtävä

Tarkoitukseni on selvittää, millä tavoin *The Hobbit* -teoksen kahden eri suomennoksen, *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin*, nimistö on käännetty ja miten nämä eri käännösnimet voidaan luokitella. Aion osoittaa, että vaikka kaikki nimet eivät vaikuta tekstin genreen, tietyt (käännös-)nimiluokatkin ovat luomassa genreä. Lisäksi tarkoi-

tuksenani on osoittaa, että sanasta sanaan käännetyt nimet eivät yleensä ole suositeltavia käännösteksteissä, sillä niistä usein katoaa genren kannalta olennaisia konnotaatioita, joita lähtökielinen nimi sisältää. Hieman mukailtu käännös taas tavoittaa paremmin nämä lähtökielisen nimen konnotaatiot ja siirtää ne kohdekieliseen vastineeseensa.

Ennen kaikkea haluan tuoda esiin, että nimillä on muutakin merkitystä fiktiivisessä tekstissä kuin toimia vain tunnistimina. Ne luovat tekstin ilmapiiriä ja ovat olennainen lähtökohta tekstin genrelle ja kronotopialle sekä niiden säilyttämiselle käännöksissä. Jos kirjailijan tarkoituksena on ollut luoda taru muinaisilta ajoilta, on tekstin nimilläkin tietynlainen sävy, joka *The Hobbitissa* on tarkkaan valittu, kuten tulen työnsäni esittämään. Tutkimuksellani on siis kaksi tarkoitusta: genren ja kronotopian rakentumisen selvittäminen sekä nimien systemaattinen esittely ja tarkastelu genreajatelussa. Kaikkien nimien esittely on tarpeellista, sillä teen tämän tutkimukseni pohjalta nimihakemiston *Tolkien Societylle*.

Tutkimukseni ei kuitenkaan ole klassinen, kielitieteellinen etymologointi. Esitelmieni nimien etymologiat perustuvat assosiaatioihin ja muistumiin, eikä nimien merkityksen ja muodon systemaattiseen vertailuun. Myös Tolkien itse oletti, että nimien vastaavuuksien etsintä on kaunokirjallista eikä kielitieteellistä. Tolkien leikitteli nimillä ja niiden elementeillä. Hän sanoi lohikäärmeen nimen *Smaug* olevan ”halpa filologinen vitsi”, sillä Tolkien rakensi nimen käyttäen sen vartalona germaanista verbiä *smugan* ’puristaa läpi aukosta’ (Carpenter 1998: 208). Tämän näkökulman valossa tutkimustani ei pidä lukea kielitieteellisenä kannanottona.

Tutkimusaineistoni koostuu *The Hobbitin*, *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin* paikan- ja henkilönnimistä, joita on kaiken kaikkiaan yhteensä 341. Näistä paikannimiä on 129 ja henkilönnimiä 212 (ks. liitettä 2). Henkilönnimiin olen lukenut myös miekkojen nimet ja arvonimet, sillä henkilönkäsite on tarussa hyvin venyvä. Olen rinnastanut henkilöihin myös muut ajattelevat, puhetta tuottavat ja ymmärtävät olennot, kuten *Vuoren* suuret korpit, jotka osaavat puhua:

”Oi Thorin Thrainin poika ynnä Balin Fundinin poika”, se raakkui (ja Bilbo ymmärsi mitä se sanoi, sillä se ei puhunut lintujen kieltä vaan tavallista kieltä).
”Minä ole Roac Carcin poika. – –.” (Tolkien 1985: 261.)

Myös *hiidet* (myöh. *örkit*) voidaan laskea henkilöiksi, sillä ne puhuvat joko omaa kieltään tai yhteiskieltä:

”Keitä nämä surkeat otukset on?” kysyi Iso Hiisi. ”Kääpiöitä ynnä yksi tämmöinen!” sanoi yksi heitä ajaneista hiisistä – –. (Tolkien 1985: 70.)

Omana ryhmänään olen pitänyt miekat, sillä tekstissä niitä kutsutaan nimeltä eli ne ovat yksilöitä ¹ ja lisäksi niillä on jollakin tapaa oma tahto tai persoona:

Miekkassa kyti viha joka sytytti sen hehkuun aina kun hiisiä oli lähistöllä ja nyt se loisti kirkkaana kuin sininen liekki siitä ilosta että se oli saanut tappaa luolan suuren valtiaan (Tolkien 1985: 73).

Lisäksi miekat voivat kommunikoida kantajansa kanssa, esimerkiksi muuttamalla teränsä väriä varoitukseksi hiisien lähestymisestä:

Se [Bilbon miekka] hohti hänen silmiensä edessä kalpeaa heikkoa valoa. ”Tämäkin on haltioiden tekemä”, Bilbo ajatteli. ”Ihan lähellä ei ole hiisiä mutta eivät ne varsin kaukana ole.” (Tolkien 1985: 77.)

Näin ollen miekkoja voidaan pitää myös henkilöinä, vaikka ne eivät esimerkiksi puhukaan.

Arvonimet olen lukenut henkilönnimiin siksi, että arvonimiä käytetään henkilöistä kuten kyseessä olisi heidän etunimensä. Esimerkiksi:

”Minä [Thorin] olen tullut takaisin. Tahdon tavata kaupunkinne Isännän!” (Tolkien 1985: 201.)

Tolkienin luomassa maailmassa arvonimi on usein sellainen, että siitä voi luopua vasta henkilön kuollessa, jolloin se siirtyy seuraavalle henkilölle, esimerkiksi

Vanha Isäntä oli saanut surkean lopun. – – menehtyi autiomaassa tovereittensa hylkäämänä. ”Uusi Isäntä on viisaampi”, Balin sanoi – –. (Tolkien 1985: 306–307.)

Näistä henkilöistä ei käytetä enää tekstissä muuta nimeä, vaan arvonimi toimii myös kutsumanimenä.

2.2. Fantasiakirjallisuus, genre ja kronotopia

Tolkienin teoksia pidetään modernin fantasiakirjallisuuden suunnannäyttäjänä. *Fantasiakirjallisuus*-termillä tarkoitetaan fiktiota, jonka on kirjoittanut tietty henkilö. Tämä teksti on yleensä romaanimittainen, ei siis novelli tai runo, ja se sisältää yliluonnollisia tai muita epätodellisia elementtejä. (Nikolajeva 1988: 7.) Tolkien ei itse kutsunut tekstiään fantasiakirjallisuudeksi vaan käytti niistä termiä *a fairy-story*, joka voidaan

¹ Miekkojen nimeäminen on tavallista; esimerkiksi kuningas *Arthurin* miekka oli nimeltään *Excalibur* (Knowles 1995: 21), *Sigurdin/Sigmundin* miekkaa kutsuttiin *Gramiksi* (MacKenzie 1995: 291; Day 2001: 51) sekä myös samurait nimesivät miekkansa niiden ominaisuuksien mukaan (Rajala 1995: 28). Miekkan nimeämisen uskottiin lisäävän miekan voimaa ja tehoa (Ridden 1981: 24).

rinnastaa käsitteen *fantasia*(*kirjallisuus*) kanssa. Tolkienille termi *a fairy-story* ei tarkoittanut 'satua', kuten voisi olettaa, vaan tarua *Faërie*-nimisestä maasta. Tolkien perusteli näkemystään seuraavasti: sana *fairy* esiintyi ensi kerran John Gowerin runossa vuonna 1393. Gower kirjoitti "*as he were a fairie*", mikä merkitsee 'as if he were come from (the land of) Faërie' [kuin hän olisi tullut Faërien maasta]¹. Tämä valtakunta, maa tai maailma – *Faërie* – sisältää kaikki tarun ja fantasian ainekset: haltiat, kääpiöt, jätit ja lohikäärmeet, magian, ja myös tutummat elementit, kuten auringon, kuun, meret – ja meidät. (Tolkien 1947: 112–113; Shippey 1982: 44.)

Fantasiakirjallisuuden peruspiirteisiin kuuluukin juuri edellä mainitun magian tai taikuuden läsnäolo muuten realistisen tuntuudessa maailmassa, tunne selittämättömästä ihmeestä ja luonnon lakien rikkominen; esimerkiksi ihminen osaakin lentää (Nikolajeva 1988: 12). Nämä peruspiirteet esiintyvät kyllä myös saduissa, mutta sadut tapahtuvat yhdessä tietyssä maailmassa, missä nämä kaikki elementit ovat itsestäänselvyyksiä eli niitä ei selitetä millään tavalla. Juuri tämä piirre erottaa sadut fantasiakirjallisuudesta: fantasiassa on mukana yleensä kaksi maailmaa; todellinen ja maaginen maailma (esimerkiksi Lewis 1988). Maagisessa maailmassa yliluonnolliset olennot ja asiat ovat hyväksyttäviä, mutta todellisen maailman taustaa vasten ne ymmärretään toiseen paikkaan kuuluviksi ja ne aiheuttavat aina ihmetystä. (Nikolajeva 1988: 13.)

Vain harvoissa fantasiakirjoissa ei esiinny kahta maailmaa, mutta näin on juuri Tolkienin kirjoissa (Nikolajeva 1988: 13). Tolkienin teoksissa esiintyy yksinään ns. toissijainen maailma (*Secondary World*), jonka sisään lukijan tai kuulijan mieli voi astua ns. ensisijaisesta maailmasta (*Primary World*) ja elää mukana tämän *Faërien* maailman tapahtumissa (Tolkien 1947: 130). Juuri Tolkienin teokset aloittivat uudenlaisen, modernin fantasiakirjallisuuden, jossa on nykyään hyvin tavallista, että *Secondary World* esiintyy yksinään, ilman kosketuksia meidän maailmaamme (ks. esimerkiksi Weis & Hickman 1994, 1995; Salvatore 1997, 1998; Rabe 1998). Tämän tyyppinen fantasiakirjallisuus asettaa vaatimuksia lukijansa älylle, ja juuri siksi esimerkiksi Tolkienin *The Hobbit* -teos on suosittu myös aikuisten keskuudessa, vaikka se onkin alun perin julkaistu lapsia varten. (Nikolajeva 1988: 17–18.) Tolkienin tarut

---

¹ Termi *a fairy-story* on samanlainen kuin *a fairy tale*, jonka merkitys on 'satu' (Hurme et al. 2000: 603; Rekiaro – Robinson 1990: 864). Termin merkityksen luuleminen 'saduksi' johtunee siitä, että sana *fairy* on uudempi kuin *fairie* ja todennäköisesti johdos ranskankielisestä sanasta *feé* 'haltijatar, hengetär' (Tolkien 1947: 113; Koistinen et al. 1993: 277). Sanat ovat yhdistetty toisiinsa kirjoitusasuiltaan ja siten myös merkityksiltään. (Tolkien 1947: 113.)

eivät olekaan suunnattu vain lapsille, sillä Tolkienin itsensä mukaan vain tietyillä lapsilla ja aikuisilla on tarpeeksi kehittynyt maku *Faërien* tarujen lukemista varten (Tolkien 1947: 130).

Fantasiakirjallisuus on oma *genrensä*. Genrellä tarkoitetaan kirjallisuuden vaikiintunutta erityismuotoa, tiettyä kirjallisuuden lajia (Kuivasmäki & Heiskanen-Mäkelä 1990: 39; Fowler 1982: 37). Fantasiakirjallisuuden yleisempiä genretunnusmerkkejä kutsutaan *fantaseemeiksi* (Nikolajeva 1988: 23). Näitä fantaseemeja ovat mm. *ovi*, joka ei välttämättä ole vain konkreettinen ovi toiseen maailmaan (Nikolajeva 1988: 75), *kuolema ja uni*, jotka voivat olla oven muunnoksia (Nikolajeva 1988: 80), *viestintuoja*, joka on maagisen ja todellisen maailman välinen kontakti (Nikolajeva 1988: 81–82), *taikaesineet*, joista yleisin on taikasormus (Nikolajeva 1988: 87), sekä *maagiset ominaisuudet*, joista tavallisimpia ovat lentokyky ja näkymättömyys (Nikolajeva 1988: 92, 93). On muistettava, että fantaseemit vaihtelevat teksteittäin (Nikolajeva 1988: 113) eikä niitä voi näin ollen tyhjentävästi luokitella.

Fantasialle genrenä on tärkeää ajan ja paikan ykseys. Tätä kuvataan Bakhtinin termillä *kronotopia*, joka merkitsee ajallisten ja spatiaalisten suhteiden merkittävää yhteyttä. (Nikolajeva 1988: 24.) Kronotopia on genrekategoria, sillä jokaisella genrellä on oma kronotopiansa eli oma käsityksensä ajasta ja paikasta (Nikolajeva 1988: 24, 113). Useat fantasiakirjailijat käyttävät nimien valintaa kahden kronotopian yhdistämiskeinona (Nikolajeva 1988: 109). Esimerkiksi Tolkien on yhdistänyt oman tekstinsä (*The Hobbit*) kronotopian *runo-Eddan* kronotopian kanssa lainaamalla kääpiöillensä ja velhollensa nimet *runo-Eddasta* (Carpenter 1998: 208). Lisäksi Tolkienin teoksen *The Hobbit* kahdella eri suomennoksella *Lohikäärmevuorella* ja *Hobitilla* on kummallakin oma genrensä ja kronotopiansa, joita käännösten nimet tukevat: sadunomainen *Lohikäärmevuori* on saanut satuun sopivat nimet, ja tarugenreen kuuluva *Hobitti* lähes samanlaiset nimet kuin alkuperäinen teos.

Fantasialla on lajina oma uniikki kronotopiansa, joka muodostuu fantaseemien avulla. Fantasia on poikkeuksellisen kanoninen genre: sen kronotopian muutokset ja kehitys tapahtuvat tietyn kehyksen sisällä siten, että genren tietyt lajipiirteet säilyvät (Nikolajeva 1988: 118).

2.3. *The Hobbit or There and Back Again* -teoksen genre

Aluksi on paikallaan koettaa määritellä alkuperäisen teoksen *The Hobbit or There and Back Again* genre, sillä se vaikuttaa teoksen kahden eri suomennoksen genrejen luokiteluun. Vaikka Tolkien käyttäekin hyväkseen sadun keinoja, *The Hobbit* ei ole satu. Se tosin alkaa kuten sadut, sillä sen aloitus on yksinkertainen ja siinä esitellään henkilöt. Erityisesti kääpiöt esitellään sadunomaisin keinoin: he tulevat yksitellen, pareittain taikka joukoittain *Bilbon* ovelle, aiheuttaen hämmennystä ja huvittaen lukijaa.

In a hole in the ground there lived a hobbit (Tolkien 1937: 1).

This hobbit was a very well-to-do hobbit, and his name was Baggins (Tolkien 1937: 1–2).

“I am so sorry to keep you waiting!” he [Bilbo] was going to say, when he saw it was not Gandalf at all [joka oli soittanut ovikelloa]. It was a dwarf – –. “Dwalin at your service!” he said with a low bow. “Bilbo Baggins at yours!” said the hobbit, too surprised to ask any questions – –. (Tolkien 1937: 7.)

“So you have got here at last!” was what he [Bilbo] was going to say to Gandalf this time. But it was not Gandalf. Instead there was a very old-looking dwarf on the step – –. “I see they have begun to arrive already,” he said – –. “Balin at your service!” he said – –. “Thank you!” said Bilbo with a gasp. It was not the correct thing to say, but *they have begun to arrive* had flustered him badly. (Tolkien 1937: 7–8.)

Bilbo rushed along the passage, very angry [joku hakkasi hänen oveaan kepillä], and altogether bewildered and bewuthered – this was the most awkward Wednesday he ever remembered. He pulled the door with a jerk, and they all fell in, one on top of the other. More dwarves, four more! (Tolkien 1937: 10.)

Kuitenkin tekstin edetessä tarina itse pakottaa lukijan ajattelemaan; esimerkiksi hyvänä hahmona pidetty kääpiöiden kuningas *Thorin* muuttuukin kitsaaksi ja julmaksi kieltäytyessään auttamasta tuhoutuneen *Järvikaupungin* asukkaita (Tolkien 1937: 263–265), vaikka nämä auttoivat häntä (Tolkien 1937: 197–199).

Kyseessä ei olekaan mustavalkoinen hyvän ja pahan vastakkainasettelu, mikä on tyypillistä saduille, vaan kaikki on suhteellista: toisen hyvä voi olla toisen paha; esimerkiksi *haltiakuningas* on *Järvikaupungin* asukkaiden mielestä hyvä, mutta kääpiöiden mielestä paha. Tämä henkilöiden moniulotteisuus tekee tekstistä tarun. Samaan tapaan on muissakin taruissa ja mytologioissa särmikkäitä hahmoja. Esimerkiksi *runo-Eddassa* on useitakin ristiriitaisia hahmoja, kuten vaikkapa *Helgin* ja *Sigrunin* tarinan päähenkilöt. Tyttären rakastettu *Helgi* onkin hänen isänsä surmaaja (Eddan sankarirunot 1980: 71–89). *Kalevalassa Lemminkäinen* on ailahtelevainen; hän ryöstää ensin *Kyllikin* vaimokseen, mutta hylkää tämän myöhemmin (Lönnrot 1949: 111–136). Myös *Kuningas Arthurin* maailmassa esiintyy moniulotteisia hahmoja, esimerkiksi *Modredin*

henkilöitymä: *Arthurin* poika ja tämän surmaaja kohtalon oikusta (Knowles 1995: 292, 305–306).

The Hobbit or There and Back Again -teoksen genre on tarkasti määriteltynä fantasiataru, ei siis ainoastaan taru. Tarulla tarkoitan tässä tutkimuksessani muinaisudessa tapahtuneista, kuvitelluista asioista kertovaa tekstiä. Tarussa ei ole selvää, ovatko tapahtumat meidän maailmamme menneisyydessä vai jossakin toisessa maailmassa. Taru ei ole välttämättä suunnattu lapsille, sillä se voi olla usein hyvinkin väkivaltainen, kuten esimerkiksi *runo-Edda* (ks. Eddan sankarirunot 1980, Eddan jumalrunot 1982). Mielestäni kuitenkin tarun tärkein ominaisuus on uskottavuus: se ei pelkästään viihdytä ja huvita lukijaa kuten satu, vaan se saa lukijan ajattelemaan ja kyseenalaistamaan esimerkiksi tarun henkilöiden moraalia. Tarussa kaikki on suhteellista, kuten yllä jo esitin.

The Hobbit -teoksen fantasiagenreen kuulumisen kannalta keskeisiä ovat edellä esitetyt *fantaseemit*, joista *The Hobbit*issa esiintyy *taikasormus* (Tolkien 1937: 68, 1973: 73, 1985: 76, 1973–75: 40) ja sen aiheuttama *näkymättömyys* (Tolkien 1937: 85, 1973: 90, 1985: 93, 1973–75: 39). Myös *toissijaisen maailman* esiintyminen tekee *The Hobbit*ista fantasiaan kuuluvan. *The Hobbit*in tapahtumat etenevät *Keski-Maassa*, joka on aivan oma maailmansa, *Secondary World*, jolla ei ole kosketuksia meidän ensisijaiseen maailmaamme. Samoin *magian* eli taikuuden läsnäolo kuuluu fantasiagenreen. Tolkienin maailmassa magiaan ja sen käyttöön ovat vihkiytyneet vain harvat ja heidän taidoistaan ei ole tietoja muilla kuin käyttäjillä itsellään (esimerkiksi Tolkien 1937: 3, 65).

The Hobbit kuuluu tarugenreen myös tyylillisten valintojen perusteella: teksti muodostuu useista pitkistä ja polveilevista virkkeistä. Se ei ole tyypillistä saduille, jotka suosivat lyhyitä virkeitä tai lauseita, ehkä niiden selvyuden ja yksiselitteisyyden vuoksi. Myös *The Hobbit* -teoksen sanastolliset valinnat tukevat tarugenreä. Tolkien käytti tekstissään vanhahtavia ja jo käytöstä poistuneita sanoja ja sanontoja.

Tärkeimpänä tarugenren piirteenä pidän Tolkienin käyttämiä nimiä, jotka on lainattu *runo-Eddan* mytologisesta maailmasta ja jotka tuovat *runo-Eddan* kronotopian lähelle *The Hobbit*in kronotopiaa ja liittävät tällä tavoin intertekstuaalisin viittauksin Tolkienin tekstin muihin taruihin ja mytologioihin. Tarkoitukseni tässä työssä on vertailla Tolkienin käyttämien nimien avulla *The Hobbit* -teoksen kahden eri suomennoksen genre-eroja.

2.4. Kääntämisestä ja nimistöistä

Työssäni vertailen alkuperäisen tekstin ja käännettyjen tekstien nimistöjä. Selvitän, miten nimet rakentavat tekstin genreä. Lähestyn aineistoani kääntämisen näkökulmasta. Miten nimien kääntäminen vaikuttaa genreen, ja miten kääntämistä voi perustella genreen säilyttämisen periaatteella? Selvitän myös, otetaanko käänносprosessissa huomioon kirjailijan näkemykset tekstistään.

Vaikka käänносperinne on vanha, käänносprosessi ja käännettävät tekstit ovat nousseet vasta viime vuosikymmenillä teoreettisen ja tieteellisen tutkimuksen kohteeksi. Käännostiede rakentuu useilta eri aloilta peräisin olevista aineksista: esimerkiksi filologiasta ja kirjallisuudentutkimuksesta on peräisin tekstien kirjallisen laadun ja tyyliseikkojen tutkiminen, kun taas lingvistiikan avulla tutkitaan syntaksia ja semantiikkaa. (Ingo 1990: 11–13.)

Käänöksen tulisi pyrkiä säilyttämään mahdollisimman paljon alkuperäisen tekstin muotoa ja merkitystä, mutta käänнос ei kuitenkaan voi koskaan olla lähtötekstin peilikuva. Tällainen *peilikuvakäänнос* on yleinen käsitys käännöksestä, mutta se on kuitenkin mahdoton toteuttaa, sillä käänностyö ei tapahdu pelkästään kielellisellä tasolla. Tarvitaan myös tietoa siitä todellisuudesta, jota lähtöteksti käsittelee. Käänöksen tulisi siirtää lähtökielinen tieto tai sanoma kohdekieleen. On kuitenkin hyväksyttävä se, että kielten erilaisen rakenteen vuoksi käännöksestä voi esiintyä sanojen ja ilmauksien epätarkasta vastaavuudesta johtuvia epätarkkuuksia sekä lähtökielestä poikkeavia syntaktisia ratkaisuja. Samasta syystä ei aina ole mahdollista käyttää kohdekielisessä tekstissä samanlaista morfologista, syntaktista tai leksikaalista ratkaisua kuin lähtökielisessä tekstissä. Tästä huolimatta on mahdollista saada aikaan käänнос, joka viestinnälliseltä funktioltaan vastaa lähtökielen tekstimateriaalia. (Ingo 1990: 18–23.)

Kääntämisen ja käänöksen päätavoitteena voidaan pitää oikeiden ja sopivien kohdekielisten käänносvastineiden löytämistä lähtökieliselle tekstille (Ingo 1990: 96). *Käänносvastineella* tarkoitetaan kohdekielen sanaa tai ilmausta, jota tietyssä tekstissä on käytetty (tai jota voitaisiin käyttää) lähtökielen sanan tai ilmaisun vastineena. Käänносvastine-termi ei tarkoita ainoastaan hyvää tai hyväksyttävää vastinetta: on olemassa myös keskinkertaisia, huonoja taikka virheellisiä käänносvastineita. Onkin tavallista, että kääntäjän käyttämä vastine on toisen näkökulmasta hyvä, toisen näkökulmasta taa-sen huono, sillä lähtökieliselle sanalle on vaikeaa löytää täydellistä synonyymia kohdekielisestä sanasta. Jos kuitenkin todellinen tai kääntäjän kuvitteleva suhde lähtö-

kielen sanan ja kohdekielisen käännösvastineen välillä on 1 : 1, voidaan puhua *lekseemivastineesta*, jolloin siis kahden joko yksiselitteisen tai moniselitteisen lekseemin merkitykset ovat mahdollisimman identtiset. (Ingo 1990: 100–103.) Semanttisia vastineita voidaan tarkastella denotaation ja konnotaation kannalta: tietty käännösvastineeksi aiottu sana voi olla hyvä *denotaatio*- eli perusmerkitysvastine, mutta huono *konnotaatio*- eli sivumerkitysvastine; näin on erityisesti silloin, jos sanan käyttö johtaa liian kaunistelemaan taikka liian rumentavaan ilmaisuun. (Ingo 1990: 105.)

Käännökseltä edellytetään toimivia käännösvastineita. Nämä merkitystä kantavat kielen yksiköt eli rangit muodostavat keskenään hierarkian eli rankijärjestyksen siten, että ylemmän rangin yksikkö koostuu alemman rangin yksiköistä. Tällaisia yksiköitä ovat esimerkiksi morfeemi, sana, lauseke, lause, virke, jakso ja kokonainen teksti. Nämä kielen rangit vaikuttavat käännökseen: jos kohdekieliset käännösvastineet edustavat samaa rankia kuin lähtökielen tekstiaines (esimerkiksi sana käännetään sanalla, lauseke lausekkeella), on käännös rankisiteinen eli ranginmukainen. Käännösvastineet voivat edustaa myös poikkeavaa rankia (esimerkiksi sana käännetäänkin lausekkeella, lauseke sanalla), jolloin käännös on sitomaton eli vapaa. Rankisiteistä käännöstä edustavat käytännössä rankiasteikon alkupään yksikköjen vastaavuussuhteet eli morfeemi – morfeemi, sana – sana ja lauseke – lauseke. Vain harvoin on kuitenkin mahdollista pysytellä ranginmukaisessa käännöksessä ilman että käännöksen tulos kärsii. (Ingo 1990: 75–76). Rankisiteinen käännös ei välttämättä tavoita kaikkia lähtökielisen tekstin konnotaatioita, sillä ranginmukaisessa kääntämisessä näyttäisi olevan tärkeintä löytää käännettävän sanan denotaatiota vastaava käännösvastine. Konnotaatiot jäävät näin ollen taustalle tai kokonaan huomiotta. Rangista poikkeava käännös sen sijaan pystyy välittämään lukijalle alkuperäisen tekstin konnotaatioita.

Kääntäjä voi pysytellä rankisiteisessä käännöksessä, mikäli se sopii lähtökielisen tekstin tyyliin. Jos kuitenkin selvyuden ja tyylin vaatimukset käyvät ristiin, pidetään yleensä merkityksen asettamia vaatimuksia tyylinäkökohtia tärkeämpinä. Tyylin määrittelyssä on lähdetty siitä, että sama asia voidaan ilmaista eri tavoin eli tyyli on niiden valintojen tulos, jotka kirjailija on tehnyt kielen sanaston ja kieliopin tarjoamien synonyymisten ilmaisutapojen välillä. Näihin kirjailijan valintoihin vaikuttavat ennen kaikkea tekstin käyttötarkoitus, funktio ja käyttötilanne.

Kääntäjä analysoi lähtökielisen tekstin tyylin ja selvittää, mihin päätyyliin (kaunokirjalliseen vai asiatyyliin) ja alalajiin käännettävä teksti kuuluu. Tämän jälkeen on

tutkittava, mitä keinoja kirjailija on käyttänyt toteuttaessaan tyyliään, sillä tyyli on jokaiselle kirjailijalle tyypillistä kieltä ja tilanteeseen sidottua kielenkäyttöä. (Ingo 1990: 180–181; Enkvist 1975: 124.) Kääntäjä siis kiinnittää huomiota sellaisiin kielimuodon seikkoihin, joissa kirjailijalla on ollut valinnan mahdollisuus ja jotka toimivat näin ollen tyyliä kantavina piirteinä (Ingo 1990: 183). Tällaisia piirteitä ovat kaikki tekstilingvistiset, kieliopilliset ja sanastolliset valinnat tekstissä (Lautamatti & Leiwo 1984: 33), ja näitä tarkastelemalla voidaan selvittää, mitkä kielen piirteet aiheuttavat tekstien väliset erot, kun kyseessä on esimerkiksi lähtökielisen tekstin kaksi erialaista kohdekielisistä käännöstä (Enkvist 1975: 125). Sananvalinta on tyylin kannalta ehkä tärkein erottava piirre. Tätä leksikaalista tasoa voidaan tarkastella yksittäisten sanojen osalta kiinnittämällä huomiota siihen, miksi kirjailija on valinnut tarjolla olevista synonyymien luonteisista sanoista juuri ne tietyt tekstissä esiintyvät sanat. Tyyli on siis tarkoituksenmukaisuussyistä määräytyvä valinta. (Ingo 1990: 185, 187.)

Tyyliin vaikuttaa sananvalinnan lisäksi nimien valinta. Perinnäisen semanttisen näkökulman mukaan erisnimillä ei ole varsinaista merkitystä, vaan ne toimivat vain yksilöiden tunnistimina; voisi ajatella, että kun niillä ei ole muuta merkitystä, ei niitä myöskään käännetä. On kuitenkin otettava huomioon, että erisnimet eivät ole merkityksettömiä äänneyhdistelmiä, vaan ne ovat usein esimerkiksi syntyneet appellatiiveista, joilla on uudesta funktiostaan huolimatta semanttinen sisältö, joka kuvaa esimerkiksi paikkaa. Tällainen merkitys mahdollistaa kyseisen nimen kääntämisen. Koska kielten äänne- ym. rakenteet ovat erilaisia, eivät kaikki niminä toimivat äänneyhtymät sovi yhtä hyvin kaikkiin kieliin. Tietyt äänneyhtymät ovat jossakin kieliympäristössä mahdottomia ääntää, joten nimien muodot on ollut tapana mukauttaa oman kielen ääntämisympäristöön sopiviksi. Mukauttamiseen suhtaudutaan eri kielikulttuureissa eri tavoin. Useimmissa kielissä on joillekin keskeisille ulkomaisille paikannimille omat muotonsa (esimerkiksi *London – Lontoo*), mutta henkilönnimien mukauttamiseen eri kielet suhtautuvat eri tavoin. Suomen kielessä on vallitsevana käytäntönä se, että elävien henkilöiden nimiä ei mukauteta. Poikkeuksen muodostavat eräät hallitsijoiden nimet (esimerkiksi *Kaarle Kustaa, Olavi ja Yrjö*) ja historiallisesti merkittävien henkilöiden nimet (esimerkiksi *Sakari Topelius*). Erisnimet voivat olla todellisia tai täysin fiktiivisiä, kuten esimerkiksi kaunokirjallisuudessa. Fiktiiviset nimet ovat paljon alttiimpia kääntämiselle ja mukauttamiselle kuin todelliset nimet. Yleensä kuitenkin kaunokirjallisuuden fiktiiviset henkilö- ja paikannimet säilytetään lähtökielisessä asussa aidon paikallisvärin luomiseksi. Sellaisissa tapauksissa, joissa kirjan tapahtumat sijoittuvat

jonnekin muualle kuin todelliseen maailmaan, esiintyy erisnimien muuntelua huomattavasti enemmän. (Ingo 1990: 241–243, 245.)

Tyyli vaikuttaa kohdekielisen käännöksen genreen ja kronotopiaan, sillä genre ja kronotopia kulkevat yhdessä: jokaisella genrellä on oma kronotopiensa (Nikolajeva 1988: 24, 113). *Genre* tarkoittaa kirjallisuuden perinteisesti vakiintunutta erityismuotoa, kirjallisuuden lajia (Kuivasmäki & Heiskanen-Mäkelä 1990: 39; Fowler 1982: 37) ja *kronotopia* ajan ja paikan ykseyttä (Nikolajeva 1988: 24). Koska genren ja sen kronotopian määrittäminen voi olla joskus hankalaa, onkin kääntäjälle hyötyä siitä, jos kirjailija itse on luokitellut teoksensa johonkin genreen ja kronotopiaan kuuluvaksi, jolloin kääntäjän tulisi pyrkiä kääntämään lähtökielinen teksti kohdekieleen siten, että säilyttäisi alkuperäisen tyylin – ja tällä tavoin käännösteksti pysyttelisi sekä samassa genressä että kronotopiassa lähtökielisen tekstin kanssa. Kirjailijan tyyllilliset, sanastolliset ja nimien valinnat vahvistavat hänen valitsemaansa genreä ja tämän kronotopiaa. Kääntäjän tulisikin kiinnittää huomiota käännöksen muotoiluvaiheessa siihen, että hän käyttää juuri sitä kielen variaatiota, jonka alkuperäisen tekstin kirjoittaja on valinnut. Monet tekstit käyttävät hyväkseen kielen variaatioita, ja tarkkaavaisen kääntäjän tulee huomata nämä. (Ingo 1990: 264–265.) On tärkeää säilyttää lähtökieliseen tekstiin sisältyvien sanojen merkitykset ja sivumerkitykset, tyyllilliset sanavalinnat ja lauserakenne, jotta kääntäjä voi välittää lukijalle kirjailijan viestin ja tarkoituksen mahdollisimman muuttumattomina (Pennanen 1971: 2).

3. ERI TEOSTEN YHTEISET NIMET

Yhteisillä nimillä tarkoitan nimiä, jotka ovat sekä lähtökielisessä teoksessa että jommassakummassa kohdekielisessä käännöksessä samanlaisessa muodossa. Lisäksi suomennoksilla on keskenään yhteiset nimensä: nämä ovat käännösnimiä, jotka esiintyvät molemmissa kohdekielisissä käännöksissä samanlaisissa kirjoitusasuissa.

Näillä yhteisillä nimillä ei ole välttämättä merkitystä käännösten genrelle: esimerkiksi *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin* yhteiset nimet ovat lähinnä samanlaisia käännösnimiä, jolloin ne kuuluvat samaan ns. neutraaliin kronotopiaan. Toisaalta taas tiettyjen nimien säilyminen muuttumattomana, esimerkiksi *Hobitin* kaikki kääpiöiden

nimet, luo kohdekieliselle käännökselle saman ilmapiirin ja kronotopian kuin on alkuperäisellä, lähtökielisellä teoksella.

3.1. *Lohikäärmevuoren* ja *The Hobbitin* yhteiset nimet

Lohikäärmevuorella ja alkuperäisteoksella on vain kaksi yhteistä nimeä, ja ne molemmat ovat henkilönnimiä: *Gandalf* ja *Kili*. Näistä ensin mainittu kuuluu Tolkienin luoman *Keski-Maan* yhdelle mahtavimmista velhoista (ks. esimerkiksi Tolkien 1973–75: 34, 50–51, 55, 775; Tyler 1976: 192–195). Tolkienin luoman hahmon nimeen vaikuttanut nimi on peräisin *runo-Eddasta* (Eddan jumalrunot 1982: 219; Eddan 1912: 15), jossa se esiintyy myös muodossa *Gandalf* (Eddan jumalrunot 1982: 219). Alkuperäinen nimi on kuulunut kääpiölle, ja se on merkinnyt ’sauvahaltiaa’ (Eddan jumalrunot 1982: 271) eli ’noitahaltiaa’ (Hyde 1982: 643), sillä alkuperäinen nimi näyttäisi sisältävän sanan *gandr* ’sauva, etenkin taikasauva’ (Tolkien 2002: 546). Nimi esiintyy myös nuoremmissa *proosa-Eddassa*, jonka suomenkielisessä versiossa se on muodossa *Gandalf*. Tässä tarussa nimi kuuluu viikinkikuninkaalle. (Snorri 1960: 34.) Nimi on mitä todennäköisimmin mukautettu sopimaan suomen kielen äännejärjestelmään muodosta *Gandalf*, sillä useat nimet ovat tässä *proosa-Eddan* käännöksessä mukautettu samalla tavalla, esimerkiksi *Alvheim* (*Alfheim*), *Olavi* (*Olaf*) ja *Leiv* (*Leif*) (Snorri 1960: 35, 116, 161). Nimi *Gandalf* antaa olettaa, että käännöksen genre on sama kuin alkuperäisen tekstin, mutta näin ei ole: muut nimet vaikuttavat kontekstiin niin paljon, että yksi ”mytologisempi” nimi ei pysty säilyttämään yksinään alkuperäistä genreä ja kronotopiaa.

Jälkimmäinen nimi, *Kili*, kuuluu yhdellä kolmestatoista kääpiöstä, jotka matkasivat *Bilbon* kanssa *Yksinäiselle Vuorelle*. *Kili* on yksi nuorimmista kääpiöistä yhdessä kaksoisveljensä *Filin* kanssa. (Tolkien 1937: 8, 57, 1973: 14, 62.) Myös tämän nimen alkuperä on *runo-Eddassa*, jossa nimi esiintyy muodoissa *Kili* (Eddan jumalrunot 1982: 219) ja *Kile* (Eddan 1912: 15) ja sen merkitys on ’kiila’ (Hyde 1982: 651). Jo tällöin nimi kuului kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 276). Nimeä tavataan myös muodossa *Kili* (Tyler 1976: 247). Tämä nimi voisi kuulua sekä satu- että taru- genreen. Nimi saa tosin suomenkielisessä lukuympäristössä konnotaatioita pikkupukista, jolloin nimeä ei välttämättä tunnista taruun kuuluvaksi. Mikäli nimeä kuitenkin ympäröisivät kaikki muutkin *runo-Eddasta* peräisin olevat kääpiöiden nimet, se olisi selvästi osa tarua –

mutta kun se saa ympärilleen lapsenkielenomaisia nimiä (esimerkiksi *Toppo*, *Poppo* ja *Puhmu*), muuttuu sen konteksti ja kronotopia heti saduksi.

3.2. *Hobitin* ja *The Hobbitin* yhteiset nimet

Eniten yhteisiä nimiä *The Hobbitin* kanssa on *Hobitilla*: yhteensä 40. *Hobitin* useat paikan- ja henkilönnimet noudattelevat alkuperäisen teoksen nimien kirjoitusasuja, vaikka ne eivät olisikaan suomen kielen äännejärjestelmän mukaisia. Esittelen nämä paikan- ja henkilönnimet aakkosjärjestyksessä ja samalla tuon esiin, miten alkuperäinen nimi on syntynyt (mikäli nimen tausta pystytään selvittämään) ja kenelle tai mille kyseinen nimi kuuluu. Koska kaikki kääpiöiden nimet ovat peräisin *runo-Eddasta*, esittelen ne omana listanaan. Mikäli nimien esittelyissä esiintyy muitakin nimiä, ne ovat vakiintuneita käännöksiä, jotka esiintyvät sekä *Hobitissa* että *Taru Sormusten Herrasta* -trilogiassa. Kaikki käsiteltävät nimet on selkeyden vuoksi alleviivattu.

3.2.1. Paikannimet

Hobitin ja *The Hobbitin* yhteisiä paikannimiä on viisi. Esittelen nämä nimet aakkosjärjestyksessä. Kyseiset nimet ovat sellaisia paikannimiä, jotka on jätetty alkuperäiseen asuun kohdekieliseen tekstiin, sillä useat niistä eivät sisällä lähtökielisellekään lukijalle tunnistettavissa olevia kielenaineita. Huomioitavaa on, että monet paikannimet ovat haltiakielisiä: tämä selittyy siten, että Tolkien itse sanoi ”kääntäneensä” *The Hobbit* -teoksen *Bilbon* ”kirjoittamasta” *Länsikairan Punaisesta Kirjasta* (Tolkien 1973–75: 13) ja hän jätti ne nimet ennalleen (eli haltiakielisiin muotoihin), joissa ei ollut englanninkieliselle lukijalle tunnistettavissa olevia aineksia (Tolkien 1973–75: 937).

Dorwinion-nimellä kutsutaan *Keski-Maan* aluetta, joka on kuuluisa viinin valmistuksesta (Tolkien 1937: 177, 1973: 174, 1985: 184). Lähtökieliseen nimeen voidaankin ajatella sisältyvän sana *wine* ’viini’ (Hurme et al. 2000: 937), joka viittaa alueen elinkeinoon. Nimen lopusta on erotettavissa johdin *-on*, joka on yleinen englanninkielisissä paikannimissä, esimerkiksi *Brighton*, *Southampton* ja *Stockton* (Palo-
saari et al. 1988: 34) ja tulee sanasta *town* (Hyde 1982: 648). Lisäksi nimestä on löydettävissä Tolkienin haltiakielten sanoja: *dor* ’maa’ ja *-ion*, joka vastaa englannin

kielen genetiivirakennetta *of the* (Hyde 1982: 449). Nimestä *Esgaroth* ei ole erotettavissa englannin kielessä käytettyjä johtimia, sillä sana on muinainen haltiakielinen nimi *Järvikaupungille* (Tolkien 1937: 223, 1985: 230; Tyler 1976: 162–163), mutta siitä on löydettävissä Tolkienin haltiakielten morfeemi *-oth*, jolla merkitään monikkoa (Hyde 1982: 463).

Myös *Gondolin* on haltiakielinen nimi, mutta sen taustasta tiedetään enemmän kuin *Esgaroth*-nimen taustasta. Tolkien rakensi nimen *Gondolin* luomistaan haltiakielistä: *sindarista* ja *quenyasta*. Sana *Gondolin* on *sindarinkielinen* vastine *quenyän* kielen sanalle *Ondolindë*. *Gondolin* tarkoittaa 'kätkeytyä kalliota' ja *Ondolindë* 'kiven laulua' (Tolkien 1979: 406, 419). Nimellä kutsutaan haltioiden kaupunkia (Tolkien 1937: 64, 1985: 59; Tyler 1976: 200–201). Tätä nimeä ei ole käännetty lähtökielisessä tekstissä englanniksi, vaan se on säilytetty Tolkienin haltiakielen muodossa (Tolkien 1937: 64), vaikka muita nimiä onkin käännetty englanniksi ja siitä sitten suomeksi, esimerkiksi *Esgaroth* > *Lake-town* > *Järvikaupunki* (Tolkien 1937: 223, 1985: 230).

Samalla tavalla kuin edellinen nimi on myös kaivoksen nimi *Moria* (Tolkien 1937: 24, 1985: 31) säilytetty haltiakielisessä muodossaan. Se muodostuu sanoista *mor* 'pimeä' (Tolkien 1979: 438) ja *iä* 'tyhjyys, kuilu' (Tolkien 1979: 436). Nimen *Moria* merkitys on siis 'musta kuilu' (Tolkien 1979: 416; Hyde 1982: 515). Sen sijaan nimi *Rivendell* on englanninkielinen versio¹ haltiakielisestä nimestä *Imladris* 'halkaistu kaipa laakso, jossa jyrkät reunat' (Tolkien 1979: 436, 439). Tolkien itse on merkinnyt englanninkielisen nimen merkitykseksi 'syvä halkeamalaakso' (Tolkien 1979: 410). Nimeä ei kuitenkaan ole käännetty suomen kieleen 'syväksi halkeamalaaksoksi', vaan se on poikkeuksellisesti jätetty englanninkieliseen asuun *Rivendell* (Tolkien 1937: 46, 1985: 53).

3.2.2. Henkilönnimet

Hobitin ja *The Hobbitin* yhteisiä henkilönnimiä on 35, ja niihin kuuluvat myös miekkosten nimet ja arvonimet. Esittelen nämä henkilönnimet aakkosjärjestyksessä.

¹ Myös hollannin kielessä esiintyy sana *rivendel* 'halotun laakson' merkityksessä (Hyde 1982: 660).

Ensimmäisenä analysoitavana nimenä on *Azog*. Nimi kuuluu *örkkipäällikölle*², jonka joukot valloittivat aikoinaan *Morian* kaivokset kääpiöiltä (Tolkien 1937: 24, 1985: 31). *Azog* surmasi *Thorinin* isoisän *Throrin* (Tyler 1976: 33; Tolkien 1937: 24). Nimen alkuperästä ei ole löytynyt mitään selitystä.

Sen sijaan nimen *Bard* taustalla on Tolkienin tapa käyttää vanhahtavia sanoja teksteissään. Nimi tulee muinaisenglannin (Old English) sanasta *bard*, joka merkitsee 'muinaiskelttiläistä runoilijaa, bardia' (Hurme et al. 2000: 490) ja 'taistelukirvestä' (Hyde 1982: 631). *Bard* on *Järvikaupungin* pelastaja (mm. Tolkien 1937: 247, 1985: 252) ja *Laakson* kaupungin viimeisen hallitsijan *Girionin* jälkeläinen (Tolkien 1937: 248, 1985: 253; Tyler 1976: 41). Nimi on soturille sopiva (mm. Tolkien 1937: 247), kun ottaa huomioon nimen muodostavan sanan kaikki merkitykset. Lisäksi se, että Tolkien käyttää juuri tätä vanhaa sanaa nimenä, sitoo Tolkienin tarinan osaksi menneisyyttä.

Myös *Belladonna*-nimen tausta voidaan päätellä. Nimen alkuperä voi viitata *belladonna*-kasviin (*Atropa belladonna*), joka tunnetaan myös nimellä *lemmonmarja* (TOP 5 Koululaisen tietokeskus 1989: 181) ja josta on tehty *belladonna*-nimistä myrkyä (Hyde 1982: 632). Mutta todennäköisempää on, että alkuperäisen nimen taustalla on *Belladonnan* ulkoinen olemus ja suku: *Belladonnaa* pidettiin melko kauniina – tai ainakin huomattavana – *hobittina* (Tolkien 1937: 2), joten hänen *Konmussa*¹ asunut sukunsa, erityisesti *Belladonnan* isä *Vanha Tuk* (Tolkien 1937: 2, 1985: 8–9), oli nimennyt hänet melko mahtipontisesti ”kauniiksi naiseksi” (ks. Ridde 1981: 18; Hyde 1982: 632). Nimi rakentuu italian kielen sanoista *bella* 'kaunis' (Eurosanakirja 1991: 59, kyseessä on feminiinimuoto sanasta *bello*) ja *donna* 'nainen' (Eurosanakirja 1991: 115). *Belladonna* on *Bilbon* äiti (Tolkien 1937: 2, 1985: 8).

Beorn-nimellä kutsutaan nahanvaihtajaa eli miehestä, joka voi muuttua tarpeen vaatiessa karhuksi (Tolkien 1937: 114, 115, 1973: 117, 118, 1985: 122, 123). Alkuperäinen nimi muodostuu muinaisenglannin sanasta *beorn*, jonka alkuperäinen merkitys on ollut 'karhu' ja jolla on myöhemmin tarkoitettu sekä 'miestä' (Shippey 1982: 62; Hyde 1982: 632) että 'sankaria' (Ridde 1981: 30; Hyde 1982: 632). Tolkienin luoma

² *The Hobbit* -teoksessa ja *Hobitissa* esiintyvät sanat *goblin* ja *hiisi*. Myöhemmin Tolkien korvasi sanan *goblin* sanalla *orc* eli *örkki*. Näitä pahuuden hahmoja esiintyy *Sormusten Herrassa*, mutta niitä kutsutaan *Hobitissa* *hiisiksi*.

¹ *Kontu* on *hobittien* asuinpaikan nimi (esimerkiksi Tolkien 1973–75: 14), mutta nimi ei vielä esiinny *The Hobbit* -teoksessa. Koska se kuitenkin on tunnettu *hobittien* asuinpaikan nimenä, käytän sitä tässä tekstissä.

Beorn-hahmo onkin yhdistelmä nimensä merkityksistä; eräänlainen karhu-mies ja sankari.

Bilbo on teoksen päähenkilö, *hobitti* (Tolkien 1937: 2, 1985: 8), joka löysi itsestään uusia puolia matkansa aikana. Nimen muodostava sana *bilbo* tarkoittaa pienehköä, kapeaa espanjalaista yhdenkäden miekkaa tai pistomiekkaa (Hyde 1982: 632; Hohtari 2002). Nimi sisältää konnotaation pienestä koosta ja siitä, että *Bilbo* ei olekaan niin pehmainen ja mukavuudenhaluisuuteen uponnut kuin ensivaikutelma antaa ymmärtää; hän kammoksuu ajatustakin lähteä ulos kolostaan ilman hattuaan, rahaa ja nenäliinaa (Tolkien 1937: 30, 1985: 36). *Bilbo* osoittautuu kuitenkin moneen otteeseen korvaamattomaksi: samaan tapaan kuin huvittuneisuutta herättävä, mitättömän kokoinen miekka osoittautuu yllättävän hyödylliseksi hätätilanteessa.

Bladorthin oli muinainen haltioiden kuningas, joka oli tekemisissä *Yksinäisen Vuoren* kääpiöiden kanssa hieman ennen *Smaug*-lohikäärmeen tuloa (Tolkien 1937: 229, 1985: 235; Tyler 1976: 66). Nimeen sisältyy Tolkienin haltiakielten sana *thin*, joka merkitsee 'harmaata' (Hyde 1982: 434). Muuten nimen alkuperä ei ole selvillä, kuten ei ole myöskään *Bolg*-nimisen *örkin* nimen alkuperä. *Bolg* on *Azogin* poika (ks. nimilistan alusta) ja *Pohjoisen örkkien* päällikkö (Tolkien 1937: 279, 1985: 284; Tyler 1976: 67). Nämä molemmat alleviivatut nimet ovat Tolkienin keksimiä.

Nimen *Bungo* muodostavan sanan merkitys on vähemmän tunnettu 'Etelä-Amerikassa ja eteläisissä osavaltioissa käytetty vene' (Hyde 1982: 634), vaikka seuraavaksi esittelemäni tulkinta nimen alkuperästä voisi olla yhtä todennäköinen. *Bungo* on *Bilbon* isä, joka rakennutti *Repunpään* (Tolkien 1937: 3, 1985: 9; Tyler 1976: 75). Itse *Bungosta* kerrotaan hyvin vähän, mutta hänen nimensä voisi viitata sanan *bungo* varsinaisen merkityksen sijaan siihen, että kyseessä on "*solid and comfortable*" (Tolkien 1937: 3) eli 'luotettava [vakaa] ja hyvinvoipa [mukava, kodikas]' (Hurme et al. 2000: 850, 536) henkilö. Hän olisi ollut tavallaan eräänlainen tukos tai tulppa [*bung* merkitsee 'tulppaa, tappia' (Hurme et al. 2000: 510)] *Bilbon* äidin, *Belladonna Tukin*, seikkailunhaluisuudelle (Tolkien 1937: 3, 1985: 9). Juuri *Tukin* eli *Belladonna* puolen perimä herättää *Bilbossa* halun lähteä matkaan kääpiöiden kanssa (Tolkien 1937: 3, 15, 1985: 9, 21), kun taas *Reppulin* eli *Bungon* puolelta saatu perimä varoittaa häntä ryhtymästä mihinkään epäilyttävään, esimerkiksi lähtemään pois *Konmusta* (Tolkien 1937: 2, 1985: 8).

Nimen *Carc* alkuperä on melko yksiselitteinen, vaikka onkin erikoista, että tämä nimi on säilynyt kohdekielisessä tekstissä: kyseessä on onomatopoeettinen nimi eli

se jäljittelee luonnonääniä. Englannin ja suomen kielellä on omat äännejärjestelmänsä, joten näiden kielten onomatopoeettiset sanat eivät ole samanlaisia; esimerkiksi sian ääntelyä voidaan kuvata englannin kielessä *oink, oink* ja suomen kielessä *röh, röh*. Eri kieltä puhuvat henkilöt hahmottavat luonnon äänet eri tavalla. Nimi *Carc* kuuluu yhdelle *Vuoren* suurista korpeista (Tolkien 1937: 256, 1985: 261), jotka toimivat yhteistyössä kääpiöiden kanssa (Tyler 1976: 81). Nimen on määrä matkia korppien ääntelyä.

Nimi *Elrond* kuuluu arvostetulle puolihaltialle (Tolkien 1937: 51–52, 1985: 58–59), joka osallistui useisiin sotiin mustaa ruhtinasta *Sauronia* vastaan (Tyler 1976: 145–146). Nimen alkuosa *el-* voi tulla sanasta *an elf*, jonka yleiskielinen merkitys on 'keiju[kainen]' (Hurme et al. 2000: 589), fantasiakirjallisuudessa yleensä 'haltia' (Tolkien 1954–56, 1973–75; Weis & Hickman 1984, 1995; Hohtari 2001). Tolkienin maailmassa *haltiat* ovat pitempiä kuin kuolevaiset ihmiset, arvokkaasti käyttäytyviä, kauniita ja lähes ikuisesti eläviä olentoja (Day 2001: 80). Lisäksi nimen alkuosan taustalla olevan *an elf* -sanatodennäköisyyttä tukee se, että useat Tolkienin haltianimet (henkilöiden tai paikkojen nimet) alkavat samalla tavoin *el-*etuliitteellä (ks. Tyler 1976: 132–150). Etuliitteen taustalla on kuitenkin Tolkienin luoman haltiakielten sana *el* 'tähti' eikä sana *an elf*, vaikka sekin voisi olla mahdollinen selitys (Hyde 1982: 454). Tolkienin haltiakielten mukaan nimi *Elrond* merkitsee 'tähtikupolia' tai 'tähtien holvia', sillä nimen jälkimmäisen osan *-rond* merkitys on 'holvikattoinen halli'. Kun nämä kaksi merkitystä 'tähti' ja 'holvikattoinen halli' yhdistetään, saadaan merkitykseksi 'tähtikupoli' tai 'tähtien holvi'. (Hyde 1982: 457.)

Galion-nimen alkuperä on myös Tolkienin haltiakielissä. Sen muodostavat morfeemit *gal* 'valkoinen tai hopeinen valo' ja *-ion*, mikä vastaa englanninkielen genetiivirakennetta *of the* (Hyde 1982: 472). Nimi kuuluu *haltiakuninkaan* hovimestarille (Tolkien 1937: 180, 1985: 187). Sen sijaan nimen *Gandalf* alkuperä on *runo-Eddan* maailmassa (Eddan jumalrunot 1982: 219; Eddan 1912: 15). Nimen tarkempi selitys löytyy edeltä kohdasta 3.1.1. *Lohikäärmevuoren* ja *The Hobbitin* yhteiset nimet.

Nimien *Girion* ja *Glamdring* taustatietoja ei löydy, mutta kumpikin sisältää Tolkienin haltiakielisiin kuuluvia sanoja. *Girion*-nimestä on löydettävissä elementit *gir* 'vapiseva' ja *-ion* eli genetiivirakenne (Hyde 1982: 474) ja *Glamdring*-nimestä *lam* 'ääni, kieli' (Hyde 1982: 474). Edellinen nimi kuuluu *Laakson* viimeiselle hallitsijalle (Tolkien 1937: 248, 1985: 253; Tyler 1976: 41), jonka jälkeläinen *Bard* surmaa lohikäärmeen ja pelastaa *Järvikaupungin* ihmiset (mm. Tolkien 1937: 247, 1985: 252).

Jälkimmäisellä nimellä kutsutaan haltiamiekkää, jonka *Gandalf* otti aseekseen (Tolkien 1937: 52, 1985: 59).

Golfimbul-nimestä on löydettävissä merkkejä *runo-Eddasta*: se on muodostettu muinaisnorjan sanoista *gol* 'tuuli' ja *fimbrel* 'mahti, suuruus', ja sen merkitys on 'hivittävä tuuli' (Hyde 1982: 644). Lisäksi *Eddan* maailmassa virtaa *Fimbultul*-niminen joki (Eddan 1912: 70; Eddan jumalrunot 1982: 92, 270), jonka nimen alkuosana on *Golfimbul*-nimen loppuosa. Nimi *Golfimbul* kuuluu pelätylle *örkkien* sotapäällikölle (Tyler 1976: 201). Nimessä *Radagast* ei ole viittauksia *runo-Eddaan* (Eddan jumalrunot 1982; Eddan sankarirunot 1980), mutta siitä on löydettävissä slaavilaisperäinen sana *radegast*, joka on muodostettu sanoista *rad* 'iloinen' ja *radost* 'riemu' (Hyde 1982: 660). Lisäksi nimi tarkoittaa Tolkienin haltiakielillä 'petojen hoitajaa, ymmärtäjää' (Hyde 1982: 538). Nimi on siis Tolkienin muodostama, ja se kuuluu yhdelle *Keski-Maan* suurista velhoista, joka asuu lähellä *Synkmetsän* rajaa. Kyseinen velho osaa puhua ja ymmärtää sekä petojen että lintujen kieltä. (Tolkien 1979: 421; Tyler 1976: 387.)

Nimen *Roac* alkuperä on jälleen onomatopoeettisuudessa: kyseessä on yksi *Vuoren* suurista korpeista (Tolkien 1937: 256, 1985: 261), ja hänen nimensä on tarkoitus jäljitellä korppien ääntelyä. Tarkempi selitys onomatopoeettisuudesta löytyy nimen *Carc* kohdalta. Lisäksi englanninkielinen sana *roac* tarkoittaa 'mustaa, karheaäänistä lintua, kuten varista' (Hyde 1982: 660).

Tolkien teki *Smaug*-nimen käyttäen sen vartalona germaanista verbiä *smugan* 'puristua läpi aukosta' (Carpenter 1998: 208). Verbin merkityksiä ovat myös 'sujahtaa, hiipiä, varastaa' (Hyde 1982: 663). Nimi kuuluu lohikäärmeelle, joka valtasi *Yksinäisen Vuoren* kääpiöiltä (Tolkien 1937: 23, 1985: 29), ja on hyvin kuvaava, sillä *Thorin* kertoo teoksen alussa miten *Smaug* ryömi sisään *Vuoren Pääportista* (Tolkien 1937: 23, 1985: 30) – tehtävä ei ole ollut helppo, kun ottaa huomioon kääpiöiden ja lohikäärmeen välisen kokoeron, vaan *Smaug* on suorastaan joutunut puristautumaan sisään *Vuoren* oviaukosta, minkä jälkeen hän ryöväsi kääpiöiden kullan (Tolkien 1937: 23, 1985: 29).

Peikon nimen *Tom* (Tolkien 1937: 37, 1985: 43) taustaa onkin vaikeampi selittää: kyseessä on melko tavallinen englanninkielinen nimi, jonka merkitys on mm. 'kuka tahansa tavallisen kansan tyypillinen edustaja' (Hyde 1982: 666) ja jonka ei olettaisi kuuluvan taruun. Sen tavanomaisuus ja yksinkertaisuus voi selittyä siitä, että nimeä käyttävä peikko ei ole järin monisyinen olento (Tolkien 1937: 36, 1985: 43), joten hän lienee valinnut tai saanut nimekseen lyhyen ja helposti muistettavan nimen.

3.2.3. Kääpiöiden nimet

Seuraavat nimet kuuluvat teoksissa esiintyville kääpiöille. Kääpiöiden nimet on esitelty erikseen selkeyden vuoksi. Nämäkin nimet on esitelty aakkosjärjestyksessä, mutta ei niin selkeästi nimelistana, sillä usean kääpiön nimen kohdalle tulisi vain viite. Tällaiset nimet olen pyrkinyt esittelemään yhdessä.

Osa kääpiöistä kuuluu *Bilbon* matkaseurueeseen, osa esiintyy vain *Thorinin* puheissa: tähdellä (*) merkityt kääpiöt eivät kuulu *Bilbon* matkakumppaneihin. Kaikkien nimet, paitsi yhden, esiintyvät *runo-Eddassa*, josta Tolkien on ne löytänyt. Näiden jo valmiiksi mytologisten nimien käyttäminen sitoo Tolkienin tarun osaksi muita mytologioita ja luo sille tietynlaista uskottavuutta. Kääpiöiden alkuperäisten nimien merkitykset on esitelty tarkemmin luvussa 6.1. *Lohikäärmevuoren* yksittäiset muutetut nimet.

Balin-nimi kuuluu yhdelle kolmestatoista kääpiöstä, joiden kanssa *Bilbo* lähtee matkalle kohti *Yksinäistä Vuorta* (mm. Tolkien 1937: 7, 29). Vaikka muiden kääpiöiden nimet ovat lähtöisin *runo-Eddasta* (Carpenter 1998: 208; Eddan jumalrunot 1982: 268–272, 276, 278–279, 281–282, 306; Eddan 1912: 15), ei *Balinin* nimeä esiinny siinä lainkaan. Nimi kuitenkin muistuttaa muita *runo-Eddassa* esiintyviä nimiä, sillä se on luotu käyttäen kantana muinaisnorjalaista sanaa *bal* ’tuli’ (Hyde 1982: 631). Nimi kuuluu myös eräälle kuningas *Arthurin* valtakunnan ritarille (Knowles 1995: 61–75). Vaikka nimi onkin Tolkienin itse muodostama, se sopii hyvin *runo-Eddan* nimien joukkoon.

Bifur, *Bofur* ja *Bombur* ovat kolmen toisilleen sukua olevien kääpiöiden nimet (Tolkien 1937: 162, 1985: 169). Kaikkien nimet löytyvät *runo-Eddasta*, jossa ne myös ovat kuuluneet kääpiöille (Eddan jumalrunot 1982: 219, 268, 269; Eddan 1912: 15). *Dain*(*)-niminen kääpiö esiintyy teosten lopussa, jolloin hän saapuu *Rautavuorilta* sukulaistensa avuksi *Yksinäiselle Vuorelle* (Tolkien 1937: 258, 276, 1985: 263, 281). Tämänkin nimen alkuperäinen versio on kuulunut myös aiemmin kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 65, 190, 269; Eddan 1912: 15, 40, 70).

Dori-kääpiö oli yksi *Bilbon* matkaseurueesta (Tolkien 1937: 9, 1985: 15), ja nimi on lainattu toiselta, hieman vanhemmalta kääpiöltä (Eddan jumalrunot 1982: 214, 269; Eddan 1912: 16, 144). *Durin*(*) sen sijaan ei kuulunut kolmentoista kääpiön joukkoon, vaan oli heidän esi-isänsä (Tolkien 1937: 53, 1985: 60). *Durin* oli hyvin tunnettu kääpiö Tolkienin maailmassa (Tyler 1976: 113), kuten hänen kaimiansakin *Durinn* (Ed-

dan jumalrunot 1982: 21, 269) eli *Durin* (Eddan 1912: 15) oli maineeltaan tunnetuin kääpiö *runo-Eddan* maailmassa (Eddan jumalrunot 1982: 21, 269; Eddan 1912: 15).

Dwalin ja *Fili* matkasivat *Bilbon* kanssa (Tolkien 1937: 7, 8, 1985: 13, 15). Kummankin nimi on aina kuulunut kääpiölle (Eddan sankarirunot 1980: 122, 300; Eddan jumalrunot 1982: 65, 166, 214, 219, 220, 270; Eddan 1912: 15, 40, 316). *Dwalinin* nimeä ei kuitenkaan *Eddan* maailmassa kirjoitettu käyttäen grafeemia *w* vaan sen tilalla oli *v* (Eddan sankarirunot 1980: 122, 300; Eddan jumalrunot 1982: 65, 166, 219, 220; Eddan 1912: 15, 40, 316). *Eddassa* esiintyvä *Dwalin* (ts. *Dvalin*) on yksi suurimmista kääpiösepistä (Eddan 1912: 316) ja kääpiöiden johtaja (Eddan sankarirunot 1980: 122, 300), kun taas Tolkienin maailmassa *Dwalin* jää veljensä *Balinin* varjoon (esimerkiksi Tolkien 1937: 8, 203, 302, 1985: 14, 209, 306).

Filillä on Tolkienin *Keski-Maassa* kaksoisveli *Kili* (Tolkien 1937: 8, 1985: 15), mutta tästä sukulaisuussuhteesta ei ole mainintaa *runo-Eddassa* (Eddan jumalrunot 1982: 214, 270; Eddan 1912: 15). *Runo-Eddassa* nimi kirjoitetaan joko *Fili* (Eddan jumalrunot 1982: 214) tai *File* (Eddan 1912: 15), ja lisäksi nimeä tavataan myös kirjoitusasussa *Fili* (Tyler 1976: 174).

Fundin(*) sen sijaan kuuluu kääpiöiden historiaan: hän oli yksi niistä monista kääpiöistä, jotka kuolivat *Morian* itäportin edustan taisteluissa. Kyseinen henkilö on edellä mainittujen *Balinin* ja *Dwalinin* isä. (Tyler 1976: 33, 188.) Myös tämä nimi on alun perin kuulunut kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 219; Eddan 1912: 15). Sen sijaan *Gloin* ja *Kili* ovat osa *Bilbon* seuruetta (Tolkien 1937: 8–9, 1985: 15). Myös heidän kaimansa ovat kääpiöitä (Eddan jumalrunot 1982: 219, 220; Eddan 1912: 15, 16).

Nain(*)-niminen kääpiö kuuluu kääpiöiden historiaan: kyseessä on *Dainin* isä (Tolkien 1937: 290, 1985: 294), jonka *Azog-örkki* tappoi *Morian* itäportin taistelussa (Tyler 1976: 324). *Nainin* nimi on lainattu toiselta kääpiöltä (Eddan 1912: 15), jonka nimi puuttuu kokonaan suomennetun *runo-Eddan* kääpiöiden nimilistasta (Eddan jumalrunot 1982: 219). Tämä selittynee kuitenkin siitä, että kyseisestä nimilistan sisältämästä runosta on olemassa useita eri versioita, jotka eroavat jonkin verran toisistaan.

Norin nimi sen sijaan esiintyy myös suomennetussa *runo-Eddassa*, ja se on kuulunut kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 219, 278; Eddan 1912: 15). *Nori* oli yksi *Bilbon* seuralaisista (Tolkien 1937: 9, 1985: 15), joka jäi lopulta asumaan *Yksinäiselle Vuorelle* (Tyler 1976: 314).

Myös *Oin*, *Ori* ja *Thorin* olivat osa kolmentoista kääpiön seuruetta (Tolkien 1937: 9, 10, 1985: 15, 16). Kaikkien nimet ovat aiemminkin kuuluneet kääpiöille (Eddan sankarirunot 1980: 111, 214, 219, 279, 281, 306; Eddan 1912: 15, 16, 144, 201). Tärkein näistä kolmesta kääpiöstä on *Thorin*, joka Tolkienin maailmassa on kääpiöiden johtaja (Tolkien 1937: 10, 1985: 16) ja *Vuorenalainen Kuningas* (Tolkien 1937: 194, 1985: 200–201), vaikka *Eddan Thorin* on vain yksi muista kääpiöistä (Eddan jumalrunot 1982: 219, 281; Eddan 1912: 15).

Thorinin isä *Thrain*(*) (Tolkien 1937: 24, 1985: 31) ja isoisa *Thror*(*) (Tolkien 1937: 24, 1985: 31) esiintyvät teoksissa vain *Thorinin* tai *Gandalfin* puheissa. Heidän nimensä ovat peräisin muinaisilta kääpiöiltä (Eddan jumalrunot 1982: 219, 282; Eddan 1912: 15). Kumpikin Tolkienin kääpiöistä koki julman kohtalon: *Thrain* joutui vangiksi *Sauronin* mustaan torniin, jossa hän kidutuksen takia menetti järkensä (Tolkien 1937: 25, 1985: 31; Tyler 1976: 476–477), ja *Thror* sai surmansa *Moriassa* (Tolkien 1937: 24, 1985: 31) ja hänen silvottu ruumiinsa aloitti *örkkien* ja *Thorinin* suvun välisen ikuisen vihan (Tolkien 1973–75: 927; Tyler 1976: 480).

Tolkienin kääpiöt eivät muistuta ollenkaan satujen mukavia kääpiötä (vrt. esimerkiksi Walt Disneyn *Lumikin* iloisiin ja huolettomiin kääpiöihin), vaan he ovat yhtä sotaisia ja asetaitoisia kuin muinaiset kaimansa. Useiden kääpiöiden kohtalo on traaginen (ks. edeltä *Thrain* ja *Thror*), ja *runo-Eddan* nimet sopivat näille kääpiöille hyvin: he täyttävät nimien asettamat edellytykset ”mytologisista”¹ sekä arvokkaista teoista. Koska *runo-Eddassa* ei kerrota kääpiöiden elämästä ja kohtalosta, saattoi Tolkien täydentää niitä omassa tarussaan ja tällä tavoin liittää sen yhteen *Eddan* maailman kanssa. *Eddan* nimien konteksti on pysynyt samana: sekä Tolkienin että *Eddan* kääpiöt elävät mytologisessa maailmassa, tarun keskellä. Tolkien ei olisikaan voinut vaihtaa alkupe räisiä nimiä toisenlaiseen kontekstiin ilman nimien sisältämien konnotaatioiden (”mytologisuus” ja uskottavuus) muuttumista.

---

¹ Mytologisilla teoilla tarkoitan tässä tapauksessa sellaisia tekoja, jotka jäävät muistiin ja joita pidetään niin arvokkaina, että ne kirjataan niiden sisällön takia, vaikka ne eivät välttämättä olisikaan totta.

3.3. Lohikäärmevuoren ja Hobitin yhteiset nimet

Tässä esittämäni nimet ovat joko samanlaisia kohdekielisiä käännöksiä taikka nimiä, jotka esiintyvät samassa muodossa myös alkuperäisessä tekstissä. Käännöksissä on myös toisistaan poikkeavia nimien suomennoksia. Esittelen ne toisissa luvuissa.

Lohikäärmevuorella ja *Hobitilla* on yhteisiä nimiä 19. Näistä paikannimiä on kymmenen, ja ne on kaikki esitelty myös rankisiteisten nimien kohdalla. Tässä esittelen ainoastaan nimien merkitsemät paikat. Mikäli nämä selitykset sisältävät joitakin muita nimiä, käytän jo vakiintunutta sekä *Hobitissa* että *Taru Sormusten Herrasta* -trilogiassa esiintyvää nimestöä. Analysoitavat nimet ovat alleviivattuja.

Avara Maailma -nimellä haltiat kutsuvat *Keski-Maata* (Tolkien 1973: 164, 1985: 173). Nimellä *Järvikaupunki* tarkoitetaan paalujen varaan rakennettua kaupunkia, joka sijaitsee melko keskellä *Pitkäjärveä* (Tolkien 1973: 186, 1985: 196). Tämä on ainoa ihmisten asuttama kaupunki, jossa *Bilbo* käy matkallaan *Yksinäiselle Vuorelle* (Tolkien 1973: 186, 1985: 196).

Kukkulaksi kutsutaan erästä *Kontuun* kuuluvaa mäkeä, johon on rakennettu *hobittien* koloja (Tolkien 1973: 7, 1985: 7). *Laakso* taas oli ihmisten perustama *Yksinäisen Vuoren* läheinen kaupunki, jonka *Smaug* tuhosi valloittaessaan *Vuorta* (Tolkien 1973: 25–26, 1985: 26–27; Tyler 1976: 99).

Palatsi on metsähaltioiden kuninkaan hallinto- ja asuinpaikka (Tolkien 1973: 169, 172, 1985: 178, 182). Tästä pääsee jokea pitkin *Pitkäjärvelle*, joka ympäröi *Järvikaupunkia* (Tolkien 1973: 173, 1985: 183).

Pääportti on *Yksinäisen Vuoren* kääpiövaltakunnan pääsisäänkäynti, jota myös *Smaug* käytti (Tolkien 1973: 27, 1985: 27). *Rautavuoret* sijaitsevat itään *Yksinäiseltä Vuorelta*, ja siellä asuu *Thorinin* serkun *Dainin* kääpiöheimo (Tolkien 1973: 251, 1985: 263).

Vihreän Lohikäärmeen Majatalo sijaitsee *Virranvarressa*, eräässä *Komun* osassa. Tämän majatalon pihalta alkoi *Bilbon* ja kääpiöiden matka kohti *Yksinäistä Vuorta*. (Tolkien 1973: 34, 1985: 35.) *Vuori* sijaitsee kaukana *Synkmetsän* takana, jonnekin matkaa *Pitkäjärveltä* pohjoiseen (Tolkien 1973, 1985: kartat). *Yksinäinen Vuori* oli kääpiöiden asuinpaikka, kunnes *Smaug* tuli ja surmasi heidät (Tolkien 1973: 28–29, 1985: 28–30). *Thorinin* ja kumppaneiden tarkoitus oli vallata *Vuori* takaisin ja kostaa *Smaugille* sukulaistensa kuolema (Tolkien 1973: 30, 1985: 31).

Kohdekielisten käännösten yhteisiä henkilönnimiä on yhdeksän. Henkilönnimiksi luokittelen myös arvonimet, sillä kun henkilöä aletaan kutsua kyseisellä nimellä, katoaa hänen oma etunimensä: esimerkiksi *Haltiakuningasta* kutsutaan vain *Haltiakuninkaaksi*, ei enää etunimeltä. Lisäksi arvonimistä tekee henkilönnimiä se, että ne pysyvät yhdellä ja samalla henkilöllä aina tämän kuolemaan asti – vasta sitten valitaan esimerkiksi uusi *Haltiakuningas*. Käsiteltävät nimet on selkeyden vuoksi alleviivattu.

Gandalf-nimi kuuluu yhdelle *Keski-Maan* mahtavimmista velhoista (ks. esimerkiksi Tolkien 1973–75: 34, 50–51, 55, 775; Tyler 1976: 192–195), ja nimi on peräisin *runo-Eddasta* (Eddan jumalrunot 1982: 219; Eddan 1912: 15). Nimen tarkempi selitys on luvun 3.1. *Lohikäärmevuoren* ja *The Hobbitin* yhteiset nimet alussa. *Haltiakuninkaaksi* kutsutaan metsähaltioiden johtajaa (Tolkien 1973: 165, 1985: 174).

Kaikkien Lintujen Kuningas on arvonimi, jonka *Suuri Kotka* sai myöhemmin *Viiden Armeijan Taistelun* jälkeen (Tolkien 1973: 115, 280, 1985: 120, 294). *Kiliksi* kutsutaan yhtä nuorista kääpiöistä (Tolkien 1973: 14, 62, 1985: 15, 65), ja myös hänen nimensä on peräisin *runo-Eddasta* (Eddan jumalrunot 1982: 219, 276). Nimen tarkempi analyysi on luvussa 3.1. *Lohikäärmevuoren* ja *The Hobbitin* yhteiset nimet.

Orkrist-nimellä kutsutaan *Gondolinin* haltioiden takomaa miekkaa, jota *Thorin* kantoi aseenaan (Tolkien 1973: 57, 1985: 58–59). Myös nimi *Piikki* kuuluu miekalle: tämän miekan avulla *Bilbo* surmasi jättiläishämähäkit ja pelasti kääpiöt varmasta kuolemasta (Tolkien 1973: 154–162, 1985: 162–171).

Pitkäparrat on kääpiöheimo, jonka esi-isiin kuuluu *Durin*-kääpiö (Tolkien 1973: 58, 1985: 60). Tämä kääpiöheimo oli erityisen tunnettu parroistaan, jotka olivat usein niin pitkiä, että ne oli tungettu heidän vyönsä alle (Tyler 1976: 268). *Suureksi Kotkaksi* kutsutaan kotkien johtajaa, joka joukkoinensa pelasti *Gandalfin*, *Bilbon* ja kääpiöt *hukkien* ja *örkkien* piirityksestä (Tolkien 1973: 106–115, 1985: 111–120).

Tammikilpi on *Thorinin* lisänimi (Tolkien 1973: 15, 1985: 16), jonka hän sai käyttäessään tammen oksaa kilpenään *Azalmulbizarin* taistelussa örkkejä vastaan (Tolkien 1973–75: 928, 979).

4. MUKAUTETUT NIMET

Mukautetuilla nimillä tarkoitan nimiä, joiden kirjoitusasu on muutettu suomen kielen foneemijärjestelmän mukaisiksi. Mukautettuja nimiä on *Lohikäärmevuoressa* 20, joista paikannimiä on kuusi ja henkilönnimiä neljätoista. *Hobitissa* mukautettuja nimiä on yhdeksän, joista yksi on paikannimi ja loput kahdeksan ovat henkilönnimiä.

Mukautetut nimet voidaan sijoittaa jatkumolle, sillä mukauttaminen on eriasteista: se vaihtelee säännönmukaisesta soinnillisten grafeemien mukauttamisesta soinnittomiksi aina hieman erikoisempiin tapauksiin. Jotkut enemmän mukautetut nimet vaikuttavat muutetuilta nimiltä, mutta niissä on kuitenkin nähtävissä mukautetut osat – toisin kuin muutetuissa nimissä ei aina ole selvää, mitä muutoksen taustalla on. Vähän mukautetuissa nimissä on tunnistettavissa alkuperäisen nimen piirteitä.

Esittelen mukautetut nimet käänöksittäin aakkosjärjestyksessä siten, että ensin käsittelen paikannimet ja sitten henkilönnimet. Nimen jälkeen on selitys siitä, mitä on mukautettu ja miten. Lisäksi nimet on eritelty sen mukaan, kuinka paljon nimeä on mukautettu.

4.1. *Lohikäärmevuoren* mukautetut nimet

Koska englannin ja suomen äänne- ja kirjoitusjärjestelmät eroavat jonkin verran toisistaan, on joissakin nimissä jouduttu suomalaistamaan tiettyjä foneemeja tai grafeemeja. Joidenkin sanojen loppuun on lisätty vokaali *i*, mikä on tavallisin vierasperäisten sanojen suomalaistamiskeino. Näin on saatu paremmin suomen kieleen sopiva ääntämys- ja kirjoitusasu.

Näitä mukauttamiskeinoja sisältävät seuraavat paikannimet: Kohdekielisessä nimessä *Eskarila* on lähtökielisen nimen *Esgaroth* soinnillinen klusiili *g* korvattu säännönmukaisesti soinnittomalla klusiililla *k*. Lähtökielinen nimi on *Järvikaupungin* haltiakielinen nimi (Tolkien 1937: 223, 1973: 218; Tyler 1976: 162–163). Kohdekielisestä nimestä on lisäksi löydettävissä loppuvokaali *i*, joka on mukautuksen jälkeen li-

sätty paikannimen vartaloon *eskar-*. Tämä lisäys helpottaa nimen ääntämistä yhdessä johtimen kanssa. Kohdekielistä nimeä on mukautettu paljon, eli se eroaa jo huomattavasti alkuperäisestä nimestä. Kohdekielinen nimi kuuluu eri kronotopiaan kuin lähtökielinen nimi.

Samanlainen soinnillisen klusiiliin mukauttaminen soinnittomaksi klusiiliksi esiintyy lähtökielisen nimen *Gondolin* kohdekielisessä vastineessa *Kontola*. Kohdekielisessä nimessä on lähtökielisen nimen soinnilliset klusiilit *g* ja *d* korvattu säännönmukaisesti soinnittomilla klusiileilla *k* ja *t*. Alkuperäinen nimi on haltiakielinen (Tolkien 1937: 64, 1973: 69, 1979: 406, 419). Tätäkin kohdekielistä nimeä on mukautettu paljon, ja se eroaa huomattavasti lähtökielisestä nimestä – vaikkakin mukautukset ovat nähtävissä. *Kontola* kuuluu selvästi satukronotopiaan, kun taas alkuperäinen nimi on tarukronotopiassa.

Nimen *Moria* englantilainen vahva, painollinen vokaali on mukautettu suomen kieleen pitkänä vokaalina nimessä *Mooria*. Tätä tyyppiä tavataan myös yleisissä erisnimissä, esimerkiksi *Maria* > *Maaria* (ks. Vilkuna 1950: 74, 76, 1976: 173). Nimellä *Moria* tai *Mooria* tarkoitetaan kääpiöiden valtakuntaa (Tolkien 1937: 24, 1973: 30). Kohdekielistä nimeä on mukautettu melko vähän, joten sen kirjoitusasu on helposti tunnistettavissa alkuperäisen nimen kaltaiseksi. Nimet voivat kuulua samaan kronotopiaan, sillä mukautus on ollut vähäistä kohdekielisessä nimessä.

Foneemeita ja grafeemeita on myös mukautettu henkilönimissä. Lähtökielisen nimen *Azog* soinnillinen affrikaatta *z* on mukautettu kohdekielisessä nimessä *Atsok* suomen kieleen soinnittomana *ts*-yhtymänä, ja sananloppuinen soinnillinen klusiili *g* on mukautettu soinnittomaksi klusiiliksi *k*. Nimeä käytetään *örkkien* sotapäälliköstä, joka valtasi joukkoineen *Morian* kääpiökaivokset (Tolkien 1937: 24, 1973: 30). Tätä henkilönnimeä on mukautettu vähän ja säännönmukaisesti (soinnillinen > soinniton), joten sekin on helppo yhdistää alkuperäiseen nimeen. Kuitenkin mukautettu nimi kuuluu eri kronotopiaan kuin alkuperäinen nimi: juuri nämä alkuperäisen nimen soinnilliset foneemit ja grafeemit, jotka ovat suomen kielessä erikoisia, tekevät siitä toiseen aikaan ja paikkaan kuuluvan. Sen sijaan tavalliset äänteet ja kirjaimet tuovat nimen lähemmäs meidän arkitodellisuuttamme.

Kohdekielisessä nimessä *Kirion* on lähtökielisen nimen *Girion* soinnillinen klusiili *g* korvattu soinnittomalla klusiililla *k*. Kyseessä on *Laakson* viimeisen hallitsijan etunimi (Tolkien 1937: 248, 1973: 242; Tyler 1976: 41). Nimeä on mukautettu vähän ja säännöllisesti, ja se voisi toimia sekä satu- että tarukronotopiassa, mutta mikäli otetaan

huomioon yllä esitetty erikoisten foneemien ja grafeemien aiheuttama kronotopia, kuuluu kohdekielinen nimi satukronotopiaan ja genreen tavallisuutensa vuoksi.

Samaa soinnillisen konsonantin mukauttamista soinnittomaksi edustaa myös mukautettu nimi *Klamtrin*. Siinä on lähtökielisen nimen *Glamdring* soinnillinen konsonantti *g* on mukautettu kohdekieliseen nimeen soinnittomana. Suomen kielessä *kl-*yhtymää tavataan lähinnä erisnimissä (esimerkiksi *Klaus*, *Klami* ja *Klaara*) ja onomatopoeettisissa sanoissa (esimerkiksi *klonksua*, *klampsia*, *klompia*, vrt. *Hobitin* henkilönnimeen *Klonkku*). Lisäksi alkuperäisen nimen sananloppuinen *ng*-yhtymä on korvattu suomen kielen *n*-foneemilla. Kyseessä on haltiamiekan nimi (Tolkien 1937: 52, 1973: 57). Kohdekielistä nimeä on mukautettu vähän, joten sen alkuperä pystytään yhä tunnistamaan. Tässä mukautetussa nimessä ei ole selvää jaottelua joko satu- tai tarukronotopiaan. Kohdekielinen nimi voisi toimia kummassakin genressä, mutta verrattaessa sitä lähtökieliseen nimeen se on tavanomaisten äänteidensä ja kirjaintensa vuoksi lähempänä satukronotopiaa.

Kohdekielisessä nimessä *Orkrist* on lähtökieliseen nimeen *Orcrist* sisältyvä grafeemi *c* korvattu suomalaisemmalla grafeemilla *k*. Nimi kuuluu haltiamiekalle (Tolkien 1937: 52, 1973: 57), ja alkuperäinen nimi on haltiakielinen. Se koostuu kahdesta haltiakielen sanasta: *orc(h)* 'örkki, peikko' ja *ris* 'halkoa; erottaa' (Hyde 1982: 530, 531). Myös tätä nimeä on mukautettu vähän, ja se voisi toimia kummassakin kronotopiassa.

Mukautetussa nimessä *Perttu* on lähtökielisen nimen *Bert* soinnillinen klusiili *b* mukautettu soinnittomaksi klusiiliksi *p*. Odotuksen mukainen suomenkielinen vastine olisi ollut *Pertti*, koska yleisin suomalaistamistapa on lisätä sanan loppuun vokaali *i*. Lähtökielisen nimen loppuun on kuitenkin lisätty vokaali *u*, jonka edellä klusiili *t* on geminoitunut. Lisäksi alkuperäinen, yksintavuinen nimi on muuttunut kaksitavuiseksi. Nimellä kutsutaan yhtä kolmesta peikosta, jotka aikovat aivan matkan aluksi keittää *Bilbosta* ja kääpiöistä maukkaan aterian (Tolkien 1937: 35, 1973: 39). Nimen kohdekielistä vastinetta on mukautettu runsaasti, ja se eroaa alkuperäisen nimen kirjoitusasusta niin paljon, että sitä ei välttämättä tunnistaisi nimen *Bert* käännösvastineeksi. Kohdekielinen nimi voisi ikänsä puolesta kuulua sekä satu- että tarukronotopiaan, sillä kyseessä on vanha, skandinaaviseen lyhentymään perustuva etunimi, joka esiintyi suomen kielessä jo 1860-luvulla (Kiviniemi 1982: 98).

Nimessä *Polki* on alkuperäisen nimen *Bolg* soinnillinen klusiili *b* mukautettu suomen kieleen soinnittomana klusiilina *p*. Lisäksi lähtökielinen nimi on kaksitavuis-

tettu lisäämällä vokaali *i* sanan loppuun, mikä helpottaa myös nimen lausumista. Nimi on edellä mainitun *örkkipäällikkö Azogin* pojan nimi (Tolkien 1937: 279, 1973: 270) ja sitä on mukautettu vähän. Kohdekielinen nimi kuuluu selvästi satukronotopiaan: sen äänne- ja kirjoitusasut ovat yksinkertaiset, ja se on helposti muistettavissa oleva nimi.

Nimen *Durin* soinnillinen *d* on mukautettu kohdekieliseen nimeen *Tuurin* soinnittomalla klusiililla *t*, ja englannin kielen vahva, painollinen vokaali on mukautettu pitkällä vokaalilla. Konsonanttia *d* ei välttämättä olisi tarvinnut mukauttaa suomen kieleen, sillä se on melko yleinen nykykielessä. Alkuperäinen nimi on peräisin *runo-Eddan* kääpiöltä (Eddan jumalrunot 1982: 21, 269) ja merkitsee 'ovenvartijaa' (Eddan jumalrunot 1982: 269). Nimi on siirtynyt Tolkienin kääpiölle (Tolkien 1937: 53, 1973: 58). Kohdekielistä nimeä on mukautettu runsaasti, ja sen tunnistaminen lähtökielisen nimen *Durin* mukautetuksi vastineeksi ei ole aivan varmaa. Koska kohdekielinen nimi yhdistyy jo kirjoitusasunsa vuoksi sanaan *tuuri* 'onni, onnellinen sattuma, menestys' (Itkonen et al. 1975: 1442), kuuluu nimi *Tuurin* eri kronotopiaan kuin lähtökielinen nimi. Mukautetun nimen kronotopia ja genre on satu.

Lähtökielisen nimen *Fili* soinniton labiaalispirantti *f* on mukautettu kohdekieliseen nimeen *Vili* puolivokaalilla *v*. Alkuperäinen nimi on lainattu *runo-Eddasta*, jossa se kuuluu myös kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 270). *Fili* on myös Tolkienin tekstissä kääpiö (Tolkien 1937: 8, 1973: 14). Kohdekielinen nimi on vähän mukautettu nimi ja voisi kuulua tuttuutensa vuoksi satukronotopiaan.

Näistä edellä esitetyistä mukautetuista nimistä eroavat johtimella muodostetut nimet. Tässä tapauksessa ei voida niinkään puhua johtamisesta, sillä näiden nimien muodostuminen ei perustu uuden sanan muodostamiseen johtimen ja kantasanan avulla (Ikola 1977: 74). Kyseessä on aivan omanlaisensa tapa muodostaa nimiä: johdin liittyy usein joko mukautettuun, käännettyyn taikka muutettuun vartaloon, eikä tuloksena ole niinkään jotakin merkitsevä uusi sana kuin merkitykseltään läpinäkymätön nimisana. Monia aineistoni johtimen sisältämiä nimiä on mukautettu niin paljon, ettei niitä voida yhdistää alkuperäiseen nimeen. Aineistossani johtimilla on lähinnä muodostettu suku- ja paikannimiä. Esittelen nämä nimet aakkosjärjestyksessä siten, että ensin ovat paikkanimet ja sitten henkilönnimet.

Alkuperäisessä paikannimessä *Esgaroth* ei ole mitään tunnistettavissa olevaa englanninkielistä johdinta, vaan kyseessä on Tolkienin haltiakielen johdin *-oth*, jolla merkitään monikkoa (Hyde 1982: 463). Kohdekielisessä nimessä *Eskarila* tämän johtimen korvaa johdin *-la*. Tällä johtimella muodostetut sanat tarkoittavat enimmäkseen

kotia, asuin- taikka muuta paikkaa, esimerkiksi *kahvila*, *miehelä* ja *kylpylä* (Ikola 1977: 78). Kohdekielistä nimeä on mukautettu paljon, joten sitä ei pystytä yhdistämään alkuperäiseen nimeen.

Lähtökielisen nimen *Hobbiton* johtimena on *-on*, joka on saatu yhdistämällä sanat *hobbit* ja *town* (Hyde 1982: 648). Tällä tavoin lähtökielinen nimi ilmoittaa, että kyseessä on *hobittien* kaupunki. Kohdekielisessä nimessä *Hoppelila* on alkuperäisen nimen johdin korvattu johtimella *-la*. Lisäksi kohdekielisen nimen vartalona olevassa sanassa *hoppeli* on löydettävissä *-li*-johdin. Tämä on melko harvoin käytetty johdin (Ikola 1977: 98, 99). Nimellä tarkoitetaan *hobittien* asuinpaikkaa (Tolkien 1937: 301, 1973: 290). Kohdekielistä nimeä on mukautettu runsaasti, ja sen vartalo *hoppeli-* eroaa alkuperäisen nimen vartalosta *hobbit-*. Lisäksi kohdekielinen nimi kuuluu eri kronotopiaan kuin lähtökielinen nimi. Mukautettu nimi on konnotaatioiltaan aivan erilainen kuin alkuperäinen nimi, joka voisi olla oikea englanninkielinen paikannimi. Kohdekielinen nimi sen sijaan vaikuttaa liaksi lapsenkielenomaiselta ollakseen todellinen paikannimi.

Lähtökielinen nimi *Faerie* ei sisällä mitään tunnistettavissa olevaa johdinta. Kyseessä on todennäköisesti Tolkienin muodostama sana, joka tarkoittaa *Faërie*-nimistä valtakuntaa. Tässä valtakunnasta kertovat tarinat, joita kutsutaan termillä *a fairy-story*. (Tolkien 1947: 112–113; Shippey 1982: 44.) Kohdekielinen nimi *Keijula* on todennäköisesti muodostettu siten, että lähtökielisen nimen on käsitetty sisältävän sanan *fairy*, jonka (virheellisenä) merkityksenä pidetään 'keijua', vaikka se tarkoittaakin 'haltiaa' (Tolkien 1947: 112). Sanaa *keiju* on käytetty kohdekielisen nimen kantana, ja siihen on liitetty suomenkielisissä paikannimissä esiintyvä yleinen johdin *-la*. Nimellä kutsutaan haltioiden muinaista kotimaata (Tolkien 1937: 166, 1973: 164; Tyler 1976: 165). Tämän kohdekielisen nimen taustalla on alkuperäisen nimen kääntäminen – ei mukauttaminen, joten nimeä ei voida luokitella mukautetuksi nimeksi muuten kuin johtimensa osalta. Kohdekielinen mukautettu nimi kuuluu selkeästi satukronotopiaan, jossa myös keijut elävät.

Alkuperäinen nimi *Gondolin* on haltiakielinen nimi (Tolkien 1937: 64, 1973: 69, 1979: 406, 419), joten siinä ei ole mitään tunnistettavissa olevaa johdinta. Kuitenkin tällainen on kohdekielisessä nimessä *Kontola*, josta on tehty helposti paikannimeksi tunnistettava nimi käyttämällä johdinta *-la*. Tätäkin kohdekielistä nimeä on mukautettu runsaasti, joten sitä ei pystytä helposti yhdistämään alkuperäiseen nimeen.

Lähtökielinen nimi *Mount Gundabad* on saanut kohdekieliseksi vastineekseen nimen *Pahantovuori*. Johdin *-ntO* on teonnimen sekä teon tuloksen tai kohteen nimen johdin (Ikola 1977: 82). Alkuperäiseen nimeen kuuluva sana *gundabad* muodostuu Tolkienin haltiakielten sanan (*g*)*und* 'alas; laskeutuva' (Hyde 1982: 478) ympärille, joten sanassa *gundabad* ei ole mitään tunnistettavissa olevaa johdinta. Kohdekielistä nimeä on mukautettu niin paljon, ettei sitä ei enää tunnista alkuperäisen nimen käännösvastineeksi. Nimi *Pahantovuori* toimii kuitenkin hyvin satugenressä juuri tuttuutensa vuoksi (ks. myös 6.3. Toisistaan eroavat muutokset käännösratkaisuissa).

Kaikkien seuraavaksi esittelemieni henkilönnimien taustalla on alkuperäisen nimen kääntäminen suomen kieleen, joten näitä nimiä ei voi luokitella erityisemmin mukautetuiksi nimiksi. Näissä kohdekielisissä nimissä esiintyy kuitenkin johdin, joten esittelen kyseiset nimet tässä kohdassa.

Sukunimessä *Isola* on tunnistettavissa oleva johdin *-IA*, joka on yleinen paitsi paikannimien johtimena myös sukunimissä (Ikola 1977: 78). Sitä vastaavan alkuperäisen johtimen voidaan ajatella olevan lähtökielisen nimen *Huggins* loppuosa *-(g)ins*. Kyseessä on kuitenkin englanninkielinen sana *huggins*, joka tarkoittaa 'erityisesti hevosen tai lehmän lonkkaluuta' (Hyde 1982: 649). Kyseessä on peikon toiselle peikolle sanoma ilkeys (Tolkien 1937: 37; 1973: 42). Kohdekielinen nimi voi kuulua kumpaan tahansa kronotopiaan.

Myös nimessä *Kassinen* on tunnistettavissa kaikkein yleisin suomalaisissa sukunimissä esiintyvä johdin *-(i)nen* (Ikola 1977: 75). Sitä voisi olettaa vastaavan lähtökielisen sukunimen *Baggins* loppuosa *-(g)ins*. Tässäkin tapauksessa alkuperäinen sukunimi voisi olla muodostettu joko kahdesta osasta *bag+(g)ins* tai sitten englanninkielisestä termistä *baggins*, jolla tarkoitetaan kaikkea mitä syödään aterioiden välillä (Shippey 1982: 56). Sukunimi kuuluu teoksen päähenkilölle *Bilbolle* (Tolkien 1937: 2, 1973: 7). Kohdekielinen nimi liittyy satukronotopiaan, sillä saduissa esiintyy jo toinen *Kassinen* eli Astrid Lindgrenin luoma *Katto Kassinen* (TOP 6 Koululaisen tietokeskus 1990: 535–536).

Kohdekielisessä nimessä *Keijukas* esiintyy johdin *-kAs*, jolla muodostetaan yleensä runsautta ilmaisevia tai possessiivisiä adjektiiveja, esimerkiksi *iäkäs*, *kookas* ja *varakas*. Johtimella muodostetaan myös substantiiveja, jotka ovat merkitykseltään possessiivisiä tai merkitsevät kantasanalla ilmaistuun kuuluvaa, esimerkiksi *asukas*, *kellokas* ja *tulokas*. Johtimella on muodostettu myös muutama verbikantainen johdos, esimerkiksi edellä mainittu *asukas*. (Ikola 1977: 85.) Lähtökielinen nimi *Elrond* on

muodostettu Tolkienin haltiakielten pohjalta (Hyde 1982: 454, 457), joten siinä ei ole mitään tunnistettavissa olevia sanoja taikka johtimia. Nimi kuuluu arvokkaalle puolihaltialle (Tolkien 1937: 51–52, 1973: 55–56). Kohdekielinen nimi kuuluu satukronotopiaan ja -genreen, jossa keijut ovat tavallisia. Alkuperäinen nimi on selvästi taruun kuuluva nimi.

Kohdekielisessä sukunimessä *Kolola* on myös käytetty sukunimissä yleistä johdinta *-la* vastaamaan lähtökielisen nimen *Burrowes* johdinta *-es*. Nimi kuuluu yhdelle *hobittien* notaarille (Tolkien 1937: 301, 1973: 290). Kohdekielinen nimi voi toimia kummassakin kronotopiassa; sen varsinainen kronotopia tulee näkyviin vasta suhteessa sitä ympäröiviin nimiin. Kun tätä nimeä verrataan *Hobitin* vastaavaan nimeen *Onkaloinen* (ks. 6.3. Toisistaan eroavat muutokset käännösratkaisuissa), huomataan kohdekielisen nimen *Kolola* kuuluvan lähemmäs satu- kuin tarukronotopiaa.

Nimi *Ottinen* on muodostettu alkuperäisestä nimestä *Took*. Kohdekielisestä nimestä on saatu sukunimen näköisempi käyttämällä yleistä suomalaisissa sukunimissä esiintyvää johdinta *-(i)nen*. Nimi kuuluu *Bilbon* äidinpuoleiselle suvulle (Tolkien 1937: 3, 1973: 8). Tavanomaisuutensa ja tuttuutensa vuoksi kohdekielinen nimi kuuluu pikemminkin satu- kuin tarukronotopiaan (vrt. *Hobitin* vastaava sukunimi *Tuk*). Samaa johdinta on käytetty myös sukunimessä *Penkonen*, jonka lähtökielinen vastine on *Grubb*. Tämäkin nimi kuuluu *hobittien* notaarille (Tolkien 1937: 301, 1973: 290) ja voisi toimia lähes missä genressä tahansa.

4.2. *Hobitin* mukautetut nimet

Myös *Hobitin* paikan- ja henkilönnimissä on suomalaistettu tiettyjä foneemeja tai grafeemeja sekä lisätty joihinkin sanoihin loppuvokaaliksi *i*, jotta näiden nimien äänne- ja kirjoitusasut sopisivat paremmin suomen kieleen. Esittelen ensin paikannimet.

Kohdekielinen paikannimi *Hobittila* noudattelee lähtökielisen nimen *Hobbiton* ääntämystä, jossa kahdella grafeemilla kirjoitettu *bb* ääntyy yhtenä. Kohdekielisessä paikannimessä on myös alkuperäisen nimen vartalon *hobbit-* ääntämistä helpotettu siten, että kyseisen sanan loppuun on lisätty vokaali *i*, jonka edellä konsonantti *t* on geminoitunut. Nimellä kutsutaan *hobittien* asuinpaikkaa (Tolkien 1937: 301, 1985: 304). Kohdekielistä paikannimeä on mukautettu vähän, joten siinä on tunnistettavissa alkuperäisen nimen piirteitä. Mukautettu nimi kuuluu samaan kronotopiaan

alkuperäisen nimen kanssa, sillä siinä on yritetty säilyttää todellisuuden ja uskottavuuden sävy (vrt. *Lohikäärmevuoren* vastaavaan nimeen *Hoppelila*).

Henkilönnimiin kuuluva kohdekielinen nimi *Bertti* on muodostettu siten, että lähtökielisen nimen *Bert* ääntämistä suomen äänneympäristössä on helpotettu lisäämällä sen loppuun vokaali *i*, jonka edellä konsonantti *t* on geminoitunut. Nimi kuuluu yhdelle peikoista (Tolkien 1937: 35, 1985: 41). Kohdekielistä nimeä on mukautettu vähän, ja sitä voidaan pitää lähtökielisen nimen odotuksen mukaisena vastineena. Myös *Pertti* olisi ollut odotuksen mukainen mukautettu nimi, mutta se olisi kuulunut jo toiseen kronotopiaan kuin *Bertti*. Kohdekielinen nimi *Bertti* voisi olla samassa kronotopiassa alkuperäisen nimen kanssa, sillä se ei ole meille niin tuttu nimi kuin *Pertti* on.

Mukautetussa kohdekielisessä nimessä *Orkrist* on lähtökieliseen nimeen *Orcrist* sisältyvä grafeemi *c* korvattu suomalaisemmalla grafeemilla *k*. Nimi kuuluu haltiamiekalle (Tolkien 1937: 52, 1985: 59). Nimeä on mukautettu vain grafeemin osalta, joten kohdekielisen nimen tunnistaa lähtökielisen nimen vastineeksi. Mukautettu nimi voisi toimia kummassakin kronotopiassa.

Kohdekielisen nimen *Tuk* kirjoitusasu jäljittelee lähtökielisen nimen *Took* ääntämystä [tuk] (Hurme et al. 2000: 895). Nimi kuuluu *Bilbon* äidin puoleiselle suvulle (Tolkien 1937: 3, 1985: 8). Tätäkin kohdekielistä nimeä on mukautettu vain grafeemin osalta, joten siinä on alkuperäisestä nimestä tunnistettavia piirteitä. Mukautettu nimi kuuluu tarugenreen erikoisuutensa vuoksi (vrt. *Lohikäärmevuoren* vastaava nimi *Ottinen*).

Kohdekielinen nimi *Viljami* noudattelee lähtökielisen nimen *William* ääntämystä eli kahdella grafeemilla kirjoitettu *ll* ääntyy [wiljəm] (Hurme et al. 2000: 936), joten se vastaa suomen kielen konsonanttiyhtymää *lj*. Lisäksi alkuperäisen nimen grafeemi ja foneemi *w* on mukautettu suomen kieleen sopivammalla grafeemilla ja foneemilla *v*. Kohdekieliseen nimeen *Viljami* lisätty loppuvokaali *i* helpottaa lähtökielisen nimen *William* ääntämistä ja tekee siitä suomen kieleen sopivamman. Nimi kuuluu yhdelle kolmesta peikosta, jotka *Bilbo* ja kääpiöt tapasivat matkansa alussa (Tolkien 1937: 35, 1985: 41). Kohdekielistä nimeä on mukautettu melko vähän, ja se sopisi tuttuutensa vuoksi paremmin satu- kuin tarugenreen.

Myös *Hobitissa* esiintyy edellä esitellyistä nimistä eroavia johtimella muodostettuja nimiä. Tässäkin tapauksessa johtamisella saadaan aikaan lähinnä merki-

tyksiltään läpinäkymättömiä nimiä. Johtimella on tässäkin käänöksessä muodostettu lähinnä paikannimiä ja sukunimiä.

Johtimella on muodostettu paikannimi *Hobittila*, jonka lähtökielinen vastine on *Hobbiton*. Alkuperäinen nimi sisältää englannin kielessä tavallisen paikannimijohtimen, jota kohdekielisessä nimessä vastaa suomalainen kotia, asuin- tai muuta paikkaa ilmaiseva johdin *-IA* (Ikola 1977: 78).

Johtimella muodostettujen henkilönnimien taustalla on alkuperäisen nimen kääntäminen suomen kieleen. Tällaisia nimiä ei voida oikeastaan luokitella mukautetuiksi nimiksi, sillä monet niistä perustuvat kääntämiseen. Näissä nimissä esiintyy kuitenkin jokin tunnistettavissa oleva johdin, joten esittelen ne tässä luvussa.

Kohdekielinen nimi *Onkaloinen* on muodostettu kääntämällä lähtökielinen nimi *Burrowes* ja korvaamalla siinä esiintyvä johdin *-es* suomalaisissa sukunimissä yleisesti esiintyvällä johtimella *-(i)nen* (Ikola 1977: 75). Nimi kuuluu yhdelle *hobittien* notaareista (Tolkien 1937: 301, 1985: 304). Kohdekielinen nimi voisi toimia lähes missä tahansa genressä, ja se saa kronotopiansa vasta suhteessa muihin nimiin (ks. 6.3. Toisistaan eroavat muutokset käänösratkaisuissa).

Reppuli-nimi on muodostettu jakamalla alkuperäinen nimi *Baggins* osiin *bag+(g)ins*, ja käyttämällä *-li*-johdinta vastaamaan lähtökielistä johdinta *-(g)ins*. Kohdekielinen johdin *-li* on luonteeltaan deminutiivinen, esimerkiksi sellaisissa sanoissa kuin *epeli*, *heppuli* ja *ukkeli* (Hakulinen 1979: 163). Johdin ei ole laajasti käytössä (Ikola 1977: 99). Kyseinen sukunimi kuuluu teoksen päähenkilölle, *Bilbolle* (Tolkien 1937: 2, 1985: 8). Kohdekielinen nimi voisi toimia kummassakin genressä, mutta suhteessa muihin nimiin se sopii paremmin tarukronotopiaan kuin *Lohikäärmevuoren* vastaava nimi *Kassinen*.

Myös kohdekielisessä nimessä *Tonkeli* on käytetty johdinta *-li*, vaikka alkuperäisessä nimessä *Grubb* ei olekaan mitään tunnistettavissa olevaa johdinta. Tämäkin nimi kuuluu *Hobittilassa* toimivalla notaarille (Tolkien 1937: 301, 1985: 304). Kohdekielinen nimi toimisi niin satu- kuin tarugenressä.

Nimi *Vellilä* on muodostettu jakamalla lähtökielinen nimi *Huggins* osiin *hug+(g)ins*, joista jälkimmäistä vastaa kohdekielisen nimen johdin *-IA*. Nimi on peikon toiselle peikolle sanoma ilkeys (Tolkien 1937: 37, 1985: 44). Alkuperäinen nimi muodostuu kuitenkin yhdestä sanasta, jonka merkitys on 'hevosen tai lehmän lonkkaluu' (Hyde 1982: 649). Kohdekielinen nimi voisi kuulua kumpaan tahansa genreen.

5. RANKISITEISET NIMET

Rankisiteisillä nimillä tarkoitan sellaisia nimiä, joiden kohdekieliset käännösvastineet edustavat samaa syntaktista kategoriaa eli samaa rankia kuin lähtökielen tekstiainekset. Tämä tarkoittaa sitä, että lähtökielen morfeemi on käännetty myös kohdekielessä morfeemilla, sana on käännetty sanalla ja lauseke lausekkeella. (Ingo 1990: 75–76.) Rankisiteisiä nimiä voisi myös kutsua ”sanasta sanaan käännytyiksi”. Se, että nimet on käännetty ranginmukaisesti, ei tarkoita sitä, että lähtökielisen nimen ja sen kohdekielisen käännösvastineen merkitysten välinen suhde olisi 1 : 1 – eli kyseessä ei välttämättä olekaan lekseemivastine. Lekseemivastineita etsittäessä on otettava huomioon lähtökielisen nimen sisältämät mahdolliset sivumerkitykset.

Mikäli tässä esittelemieni nimien analyysi sisältää selityksen kyseisestä henkilöstä taikka paikasta, käytän tässä selvennyksessä jo käyttöön vakiintunutta, sekä *Hobitissa* että *Taru Sormusten Herrasta* -trilogiassa esiintyvää nimistöä. Luvuissa 5.1 ja 5.2 esitetyillä rankisiteisillä nimillä on vaikutusta käännöksen genreen.

5.1. *Lohikäärmevuoren* rankisiteiset nimet

Lohikäärmevuoressa on lähes yhtä monta rankisiteistä nimeä kuin *Hobitissa*. Tällainen sanasta sanaan kääntäminen ei välttämättä tarkoita sitä, että nimi kertoisi juuri sen informaation, minkä kirjailija on sille antanut. Esimerkiksi *Korkea Sola* on nimen *High Pass* rankisiteinen lekseemivastine, sillä *high* tarkoittaa ’korkeaa, korkealla, korkealle’¹ (Hurme et al. 2000: 646) ja *pass* tarkoittaa ’solaa’ (Hurme et al. 2000: 749), mutta *Hobitissa* oleva muutettu nimi *Ylä-Sola* kertoo paljon enemmän kuin ranginmukainen käänнос: *Ylä-Sola* kertoo, missä kyseinen paikka sijaitsee, *Korkea Sola* antaa ymmärtää kyseessä olevan vain muodoltaan korkean solan. Useat suorat käännökset menettävät sivumerkityksiä, joita alkuperäinen nimi sisältää.

---

¹ Sanaa *high* voi käyttää myös merkityksessä ’ylimmäinen’, esimerkiksi *high priest* ’ylimmäinen pappi’ (Hurme et al. 2000: 646).

Monet näistä rankisiteisistä nimistä ovat melko tavanomaisesti ja yksinkertaisesti käännettyjä: esimerkiksi nimelle *River Running* olisi voitu valita *river*-sanan kahdesta eri suomennosvaihtoehdosta, 'joki, virta' (Hurme et al. 2000: 811) myös vanhahtavalta kuulostava versio 'virta'. *Lohikäärmevuoren* yksinkertaiset ja "yleiset" nimet toimivat hyvin satukontekstissaan ja -kronotopiassa, jolloin ne on helppo lapsenkin muistaa ja kokea tutuiksi.

Ainoastaan *Lohikäärmevuoressa* esiintyviä rankisiteisiä nimiä on yhteensä 21. Näistä paikannimiä on kolmetoista ja henkilönnimiä kahdeksan. Esittelen ensin paikannimet aakkosjärjestyksessä siten, että kohdekielisen nimen rinnalla esiintyy lähtökielinen nimi, johon kohdekielistä käännöstä verrataan.

5.1.1. Paikannimet

Lohikäärmevuoren ranginmukaisista paikannimistä ensimmäinen on *Alahallit*, jonka rankisiteisyys johtuu siitä, että lähtökieliseen nimeen *Lower Halls* sisältyvällä sanalla *lower* on mm. seuraavat merkitykset: 'alempi, alempana, matalampi, ala-' (Hurme et al. 2000: 695) ja alkuperäiseen nimeen kuuluvalla sanalla *hall* tarkoitetaan '[juhla]salia, hallia, aulaa' (Hurme et al. 2000: 639). Kohdekielistä nimeä voidaan pitää lähtökielisen nimen lekseemivastineenakin. Käännöksessä on huomioitu myös lähtökielisessä nimessä esiintyvä monikko. Kohdekielinen nimi ei tue selvästi mitään genreä, vaan voisi kuulua niin satu- kuin tarugenreenkin.

Nimi *Erän laita* on *Edge of the Wild* -nimen rankisiteinen käännös. Lähtökielisen nimen muodostavien sanojen merkitykset ovat ranginmukaisia: *edge* merkitsee 'terää, reunaa, rajaa' (Hurme et al. 2000: 586), ja sana *wild* lienee lyhennys sanasta *wilderness* 'erämaa' (Hurme et al. 2000: 936). Suomen kielessä käytetään sanaa *erä* tarkoittamaan mm. 'pyyntimatkaa' (Toivonen 1955: 40), mutta se ei ole 'erämaan' lyhenne. Tämän kohdekielisen nimen kohdalla sanaa *erä* käytetään todennäköisesti lyhenteenä 'erämaasta'. Kohdekielinen nimi säilyttää lähtökieliseen nimeen sisältyvän genetiivin. Kyseinen kohdekielinen nimi ei niinkään selvästi kuulu satugenreen, vaan se voisi esiintyä myös tarugenressä.

Juokseva Joki on rankisiteinen nimi, koska lähtökielisen nimen *River Running* osien merkitykset ovat 'joki, virta' (Hurme et al. 2000: 811) ja 'juokseva, virtaava, vuotava' (Hurme et al. 2000: 817). Kohdekielisen nimen sanajärjestys on vaihdettu

suomen kielen mukaiseksi, mutta muuten käännetty nimi vastaa lähtökielistä nimeä ja on sen lekseemivastine. Käännöksessä on otettu huomioon alkuperäiseen nimeen kuuluva alkusointu. Tästä nimestä olisi voitu käyttää myös *river*-sanan toista suomenkielistä vastinetta, mutta sanan *joki* valinta satoi nimen käännöksen satugenreen ja -kronotopiaan.

Nimen *Kiesikallio* rankisiteisyys on tulkinnanvarainen, mutta luokittelen myös tämän nimen rankisiteiseksi seuraavanlaisin perustein: Alkuperäisen nimen *Carrock* loppuosan *-rock* merkitys on 'kallio, kivi' (Hurme et al. 2000: 811), ja alkuosan *car-* merkitys on 'auto, vaunut, rattaat' (Hurme et al. 1990: 162; Hurme et al. 2000: 517). Näin ollen kohdekielisen nimen alkuosa *kiesi* on *car*-sanana yhden merkityksen, 'rattaat', synonyymi. Nimi *Carrock* tulee joko vanhan walesin kielen (Old Welsh) sanasta *carrecc*, joka tarkoittaa 'kalliota, kiveä' (*rock*) (Shippey 1982: 77), tai sitten se on johdettu muinaisenglannin sanasta *carr*, jonka merkitys on 'kivi' (Ridden 1981: 30). Vielä yksi mahdollinen lähtökohta sanalle *carrock* on skotlantilainen sana *cairn*, jonka merkitys on 'kivi, kallio, pinottujen kivien merkitsijä' (Hyde 1982: 634). Nämä tiedot eivät kuitenkaan ole niin hyvin tunnettuja, että ne olisivat vaikuttaneet tähän käännös-nimeen, joten luokittelen *Kiesikallio*-nimen rankisiteiseksi sen perusteella, että alkuperäinen nimi on jaettu kahteen eri sanaan, jotka on käännetty yllä esitetyllä tavalla. Kohdekielistä nimeä voidaan siis pitää lähtökielisen nimen lekseemivastineena. Tämä kohdekielinen nimi voisi toimia hyvin satugenren lisäksi myös tarugenressä ja -kronotopiassa, sillä sen muodostamisessa on käytetty vanhahtavaa sanaa *kiesi*; juuri vanhat ja arkikäytöstä poistuneet sanat sopivat tarun menneisyydessä olevaan kronotopiaan.

Korkea Sola -nimen rankisiteisyyden perustelu on luvun alussa. Kohdekielinen nimi ei tue selvästi kumpaakaan genreä, vaan voisi toimia niin satu- kuin taru-kronotopiassa.

Kohdekielinen nimi *Korppikukkula* noudattelee alkuperäisen nimen *Ravenhill* osien rankisiteisiä käännöksiä. Lähtökielisen nimen alkuosan merkitys on 'korppi' (Hurme et al. 2000: 793) ja jälkimmäisen osan 'kukkula, pieni vuori, mäki' (Hurme et al. 2000: 646). Kohdekielinen nimi on alkuperäisen nimen lekseemivastine. Tämä nimi ei tue selvästi juuri satugenreä, vaan voisi toimia myös tarugenressä ja sen kronotopiassa.

Myös *Metsäjoki* on nimenä ranginmukainen, vaikka se onkin yhdys-sanamuotoinen, toisin kuin lähtökielinen nimi *Forest River*. Alkuperäisen nimen osien merkitykset ovat 'metsä' (Hurme et al. 2000: 617) ja 'joki, virta' (Hurme et al. 2000:

811), jotka on käännetty kohdekieleen rankia noudattaen. Kuten jo aiemmin mainitsin, olisi tässä voitu valita vanhahtava käännösvastine 'virta', joka olisi sopinut paremmin alkuperäisen tekstin tarugenreen. 'Joki' sitoo nimen tähän meidän todellisuuteemme ja kronotopiaamme tiukemmin kuin 'virta' olisi tehnyt – se olisi etäännyttänyt itseään tästä todellisuudesta olemalla nykyään arkipuhekielessä harvemmin käytetty sana. 'Joen' tavanomaisuus käy kyllä satukronotopiaan, jossa sen tuttuudesta voi olla hyötyä (esimerkiksi nimi on helpompi muistaa ja tunnistaa), mutta taru vaatisi toiseen aikaan ja paikkaan kuuluvan sanan. Käännösnimi voidaan luokitella myös lekseemivastineeksi, ellei oteta huomioon alkuperäisen nimen liittymistä tietynlaiseen genreen.

Kohdekielisen nimen *Pitkät Suot* alkuosa on ranginmukaisesti käännetty, sillä lähtökielisen nimen *Long Marshes* ensimmäisen sanan *long* merkitys on 'pitkä' (Hurme et al. 2000: 692). Rankisiteisyyttä ei estä se, että lähtökielisen nimen jälkimmäisen osan (yks. *marsh*) yleisin merkitys on 'marskimaa' (Hurme et al. 2000: 702) ja vasta toinen merkitys on 'suomaa' (Hurme et al. 2000: 702). Marskimaa (saks. *Marsch*, ransk. *marais*) on lietteestä muodostunut alava rantatasanko, jonka nousuvesi ajoittain peittää ja jota esiintyy varsinkin Pohjanmeren etelärannikolla (TOP + Kodin perussanakirja 1989: 999; Aikio 2000: 398). Tässä tapauksessa on kyseessä todennäköisesti 'suomaa', joka on yleiskielessä tunnetumpi käsite kuin 'marskimaa'. Tässä 'suomaasta' käytetään lyhennettyä muotoa 'suo'. Käännös on myös säilyttänyt alkuperäisen nimen monikon. Kohdekielinen nimi toimii satugenressä ja -kronotopiassa hyvin tuttuutensa vuoksi.

Suuri Talo on alkuperäisen nimen *Great House* rankisiteinen käänнос: alkuosan *great* merkitys on 'suuri, iso, valtava' (Hurme et al. 2000: 633) ja jälkimmäisen osan *house* merkitys on 'talo, rakennus, koti, sali' (Hurme et al. 2000: 651). Tässä tapauksessa käännösnimi ei tavoita alkuperäisen nimen sisältämiä sivumerkityksiä: kyseessä ei ole vain 'talo', vaan paikka, johon kaikki *Järvikaupungin* asukkaat kokoontuvat joko juhlimaan taikka pitämään neuvonpitoa (ks. esimerkiksi Tolkien 1937: 195, 1973: 190, 1985: 202). Tällaiset merkitykset on vaikea sisällyttää käännökseen, vaikka kyseessä voidaankin olettaa olevan lekseemivastine. Kohdekielinen nimi ei tue selvästi satu- eikä tarugenreä vaan voisi toimia kummassakin.

Nimi *Suurjoki* on ranginmukainen käänнос nimestä *Great River*, vaikka kohdekielisen nimen alkuosasta on pudotettu grafeemi *-i* pois.¹ Alkuperäisen nimen alkuosan merkitys on selitetty jo edellisen nimen kohdalla. Lähtökielisen nimen

---

¹ Tämä on melko yleistä yhdyssanoissa, joiden alkuosana on sana *suuri-*, vrt. leksikaalistuneisiin sanoihin *suurruhtinas*, *suurmies* ja *suurtila*.

jälkimmäisen osan merkitys on 'joki, virta' (Hurme et al. 2000: 811). Tämän kohdekielisen nimen voidaan myös olettaa olevan lekseemivastine, ellei oteta huomioon alkuperäistä nimeä ympäröivää kontekstia, kronotopiaa ja genreä. Myös tässä kohdekielisessä nimessä käytetyn sanan tuttuus ja tavanomaisuus sitoo sen osaksi satugenreä.

Nimi *Usvavuoret* on nimen *Misty Mountains* rankisiteinen käännös, vaikka kohdekielisen nimen alkuosana on substantiivi ja lähtökielisessä nimessä on samassa asemassa adjektiivi *misty* 'sumuinen, huuruinen' (Hurme et al. 2000: 712). Ranginmukaisuus selittyy siten, että englanninkielisessä nimessä oleva adjektiivi voidaan kääntää suomeksi myös nominatiivimuotoisella substantiivilla, vaikka yleensä se käännetään genetiivimuotoisella substantiivilla. Kohdekielistä substantiivista vastaava englanninkielinen sana on 'mist' (Hurme et al. 2000: 712). Sanan *mountain* merkitys on 'vuori' (Hurme et al. 2000: 716), ja se on käännetty suomenkielisessä nimessä rankisiteisesti. Alkuperäinen nimi esiintyy *runo-Eddassa*, runossa nimeltään *Skirnismál* eli *Skirnirin runo*¹ (Shippey 1982: 55; Eddan jumalrunot 1982: 100). Kohdekielinen nimi on säilyttänyt myös lähtökieliseen nimeen sisältyvän monikon. Nimi *Usvavuoret* ei erityisesti tue *Lohikäärmevuoren* satugenreä, sillä se voisi toimia myös tarugenressä.

Nimen *Vesi* rankisiteisyys selittyy siten, että lähtökielisen nimen *Water* muodostavan sanan kohdekielinen vastine on 'vesi' (Hurme et al. 2000: 928). Kyseessä on lekseemivastine, koska tässä kontekstissa lähtökielisellä nimellä ei ole sivumerkityksiä. Nimen neutraaliuden tähden kohdekielinen nimi ei tue kumpaakaan genreä.

Viimeinen Kotoinen Talo on ranginmukainen käännös lähtökieliselle nimelle *Last Homely House*. Alkuperäisen nimen ensimmäisen osan merkitys on 'viimeinen, viime' (Hurme et al. 2000: 682), toisen osan 'kodikas, kotoinen, tavallinen' (Hurme et al. 2000: 649), tervetulleeksi toivottava, ystävällinen' (Ridden 1981: 24) ja viimeisen 'talo, rakennus, koti, sali' (Hurme et al. 2000: 651). Kyseessä on *Elrondin*, mahtavan puolihaltian, talo, joka sijaitsee ns. turvallisten seutujen ja vaarallisten, arvaamattomien alueiden rajalla *Rivendellissä* (Tolkien 1937: 46, 1973: 51, 1985: 53); tämä on viimeinen lepo- ja turvapaikka pitkään aikaan matkattaessa *Yksinäiselle Vuorelle*. Tässä sana *house* on voitu kääntää sanalla 'talo' (ks. edeltä *Suuri Talo*), koska sitä edeltää adjektiivi *homely*, joka sisältää sivumerkityksenä sen, että jokainen hyvissä aikeissa

---

¹ Käännetty suomeksi 'märät tunturimaat' (Eddan jumalrunot 1982: 102) ja ruotsiksi 'dimmiga fjällen' (Eddan 1912: 77).

kulkeva matkalainen on tervetullut *Elrondin* taloon (Tolkien 1937: 51, 52, 1973: 55, 57, 1985: 57–58). Tämä käännösnimi voidaan luokitella lekseemivastineeksi. Nimi voisi kuulua niin satu- kuin tarugenreen, mutta sen sisältämien osien tuttuuden vuoksi (vrt. *Hobitin* vastaava nimi *Viimeinen Koto*) siirtyy nimen kronotopia lähemmäs satukronotopiaa kuin tarukronotopiaa.

5.1.2. Henkilönnimet

Lohikäärmevuoren yksittäisiä ranginmukaisia henkilönnimiä on siis kahdeksan. Henkilönnimiksi on luokiteltu myös arvonimet, sillä niitä käytetään Tolkienin maailmassa etunimen tapaan. Lisäksi miekkojen nimet on luokiteltu henkilönnimiksi, sillä miekkoja kutsutaan aktiivisesti nimeltä ja useilla miekoilla on oma ”persoonaa” (ks. esimerkiksi Tolkien 1937: 65, 155).

Kotkien Herra -nimestä esiintyy *Lohikäärmevuoreessa* toinenkin versio (ks. 6.4. Samankaltaiset muutokset käännösratkaisuissa). Tämä nimi on kuitenkin rankisiteinen, sillä se noudattelee alkuperäiseen nimeen *Lord of the Eagles* sisältyvien sanojen merkityksiä. Sana *lord* tarkoittaa ’herraa, valtiasta, lordia’ (Hurme et al. 2000: 693) ja *eagle* ’kotkaa’ (Hurme et al. 2000: 585). Käännöksessä on huomioitu myös lähtökielisen nimen sisältämä genetiivirakenne ja monikko. Kohdekielinen nimi on lekseeminvastine ja voisi toimia niin satu- kuin tarugenressä.

Luokittelen nimen *Kuolleittenmanaaja* rankisiteiseksi, vaikka lähtökieliselle nimelle *Necromancer* ei löydykään sanakirjoista käännösvastinetta. Kyseessä on fantasiakirjallisuudessa ja -roolipeleissä esiintyvä hahmo (Hohtari 2001), jonka erityisala on kuolleitten manaaminen (Ridden 1981: 21). Sana *necromancer* on johdettu englanninkielisestä sanasta *necromancy*, jonka merkitys on mm. ’henkien manaaminen, taikuus, noituus’¹(Hurme et al. 2000: 722). Sanalle on löydettävissä myös suomalaistettu vastine *nekromantia*, joka tarkoittaa ’vainajan esiinmanauksen avulla tapahtuvaa ennustusta’ (Aikio 1981: 432). Tässä on mielestäni kyse lekseemivastineesta, sillä fantasiapelienväisessä kontekstissa *kuolleittenmanaaja* on sanan *necromancer* leksikaalistunut käännösvastine. On erikoista, että *Kuolleittenmanaaja* esiintyy satukronotopiassa, sillä se sopisi erikoisuutensa vuoksi jopa paremmin taruun: *Hobitin*

¹ *Necromancy* tarkoittaa myös taikuutta tai noituutta, jonka uskotaan tuovan kuolleet tähän maailmaan (Collins Cobuild English Dictionary 1995: 1103).

vastaava nimi *Noita* sen sijaan toimisi konnotaatioidensa vuoksi paremmin sadun maailmassa.

Arvonimi *Laakson Herra* on myös ranginmukainen, sillä lähtökielisen nimen *Lord of the Dale* ensimmäinen osa *lord* tarkoittaa 'herraa, valtiasta, lordia' (Hurme et al. 2000: 693) ja sana *dale* 'laaksoa' (Hurme et al. 2000: 557). Käännösnimi on alkuperäisen nimen lekseemivastine ja on säilyttänyt myös alkuperäisen nimen genetivirakenteen. Myös tämä kohdekielinen nimi voisi kuulua tarugenreen.

Nimellä *Mestari* kutsutaan *Järvikaupungin* hallitsijaa (mm. Tolkien 1937: 194, 1973: 189). Kyseinen nimi on rankisiteinen lekseemivastine, koska alkuperäisen nimen *Master* muodostavan sanan merkitys on '[talon]isäntä, herra, mestari' (Hurme et al. 2000: 703). Genrejaon kannalta tämäkin nimi on melko neutraali: se voisi toimia niin satu- kuin tarukronotopiassa.

Peikonhalkaisija-nimi kuuluu miekalle (Tolkien 1937: 52, 1973: 57), ja sen lähtökielinen vastine on *Goblin-cleaver*. Kohdekielinen nimi on rankisiteinen, vaikka sana *goblin* ei fantasiamaailmoissa yleensä tarkoita 'peikkoa' vaan 'peikkolaista', kaikkein pienintä peikkorotua (Hohtari 2001)¹. Yleiskielessä ja yleisen tietämyksen mukaan *goblin*-sanan merkitys on 'peikko' (Hurme et al. 2000: 630). Nimen käännöksestä olisi tullut kömpelö **Peikkolaisenhalkaisija*, jos kääntäjä olisi käyttänyt sanan *goblin* kohdekielistä vastinetta 'peikkolainen'. Nimen jälkimmäinen osa, *cleaver*, on todennäköisesti tekijäjohdos verbistä *cleave* 'halkaista, lohkaista; haljeta, lohjeta; halkoa' (Hurme et al. 2000: 530) eikä merkitykseltään leksikaalistunut johdos *cleaver*, jonka merkitys on 'lihahirves, hakkuuveitsi'. Kummassakin tapauksessa kyseessä on *peikkojen* halkomiseen käytettävä ase, mutta koska nimi kuuluu miekalle, sopisi sen olemukseen paremmin tekijää tarkoittava johdos 'halkaisija'. Mikäli ei tiedettäisi *goblin*-sanan toisista merkityksistä, voisi kohdekielistä nimeä pitää lähtökielisen nimen lekseemivastineena. Kohdekielinen nimi sopii niin satuun kuin taruunkin.

Myös nimi *Puraisija* kuuluu miekalle (Tolkien 1937: 64, 1973: 69), ja se on ranginmukainen lekseemivastine: sen lähtökielinen vastine on *Biter*. Kyseessä on tekijäjohdos, jonka kantasana on verbi *bit* 'purra, puraista, haukata' (Hurme et al. 2000: 498). Tästä on muodostettu *-er*-johtimella tekijä eli 'puraisija'. Tämäkin nimi voisi toimia kummassa tahansa genressä, mutta kun sitä vertaa *Hobitin* vastaavaan

¹ On otettava huomioon, että rotujen nimien käännökset vaihtelevat suuresti: sana *goblin* voidaan kääntää *peikkolaiseksi*, *peikoksi* tai *hiideksi* sen mahdollisten rotukuvauksien mukaan.

nimeen *Hutki*, huomataan *Puraisijan* sopivan selvyytensä vuoksi juuri satukro-notopiaan.

Ukain Vanha ja *Vanha Ottinen* -nimistä käsittelen ainoastaan ns. lisänimeä *Vanha*, joka on ranginmukainen käännösvastine nimiin *Thrain the Old* ja *Old Took* sisältyvälle sanalle *old* (Hurme et al. 2000: 734). Kyseessä on myös lekseemivastine. Etunimi *Ukain* ja sukunimi *Ottinen* kuuluvat luvussa 6.3. Toisistaan eroavat muutokset käännösratkaisuissa esiteltyihin muutettuihin nimiin. Lisänimen neutraaliuden vuoksi sitä ei voi yksinään luokitella kuuluvaksi kumpaakaan genreen: se saa genreluokkansa vasta suhteessa sitä edeltävään tai seuraavaan nimeen.

Vuoren suurien korppien päällikkö on lähtökielisen nimen *The chief of the great ravens of the Mountain* rankisiteinen käännös: se on säilyttänyt alkuperäisen nimen genetiivirakenteet, monikon ja sanojen merkitykset. Sana *chief* merkitsee 'päällikköä, johtajaa' (Hurme et al. 2000: 526), *great* 'isoa, suurta, valtavaa' (Hurme et al. 2000: 633), *raven* 'korppia' (Hurme et al. 2000: 793) ja *mountain* 'vuorta' (Hurme et al. 2000: 716). Tässä on kyseessä todellakin kooltaan suuret korpit (vrt. *Suuri Kotka*, 5.3. *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin* yhteiset rankisiteiset nimet), joten kohdekielistä nimeä voidaan pitää myös lekseemivastineena. Tätäkään nimeä ei voida luokitella kuuluvaksi selkeästi kumpaakaan genreen.

5.2. *Hobitin* rankisiteiset nimet

Sanasta sanaan käännettyjä nimiä on *Hobitissa* hieman vähemmän kuin *Lohikäärmevuoreessa*. Tässä esitellyissä käännösnimissä on usein valittu lähtökielistä sanaa vastaavan kohdekielisen sanan vanhahtava, arkaainen, muoto ja tällä tavalla liitetty nimi meidän aikamme ulkopuolelle eli kronotopiaan, jossa *Hobitin* tapahtumat etenevät.

Ainoastaan *Hobitissa* esiintyviä rankisiteisiä nimiä on yhteensä 12, joista paikannimiä on seitsemän ja henkilönnimiä viisi. Esittelen nimet aakkosjärjestyksessä siten, että ensin käsittelen paikannimet ja sitten henkilönnimet. Jokaisen kohdekielisen nimen rinnalla on niiden lähtökielinen vastine, johon käännettyä nimeä verrataan.

Hobitin paikannimistä esittelen ensin *Ala-Salit*. Kyseessä on rankisiteinen nimi, koska alkuperäiseen nimeen *Lower Halls* sisältyvällä sanalla *lower* on mm. seuraavat merkitykset: 'alempi, alempana, matalampi, ala-' (Hurme et al. 2000: 695) ja sana *hall*

tarkoittaa '[juhla]salia, hallia, aulaa' (Hurme et al. 2000: 639). Käännöksessä on huomioitu myös lähtökielisessä nimessä esiintyvä monikko, ja kohdekielistä nimeä voidaan pitää lähtökielisen nimen lekseemivastineena. *Ala-Salit* on kuitenkin sopivampi nimi kääpiöiden suunnattomissa kaivoksissa oleville isoille, salatuille saleille (Tolkien 1937: 19, 1985: 26) kuin *Alahallit* (ks. 5.1.1. Paikannimet), joka assosioituu helposti *eteishallin* kanssa. *Hobitin* kohdekielisen nimen tietty juhlavuuden sävy (*sali* assosioituu esimerkiksi *juhlasalin* kanssa) tekee sen sopivaksi juuri tarugenreen.

Nimen *Lännen Haltiamaa* rankisiteisyys on tulkinnanvarainen, sillä sen lähtökielisen vastineen *Faerie in the West* alkuosaa, *Faerie*, ei löydy sanakirjoista tässä kirjoitusasussa ja merkityksessä. Kyseessä näyttäisi olevan Tolkienin luoma sana, joka tarkoittaa *Haltiamaata*. Tämä selittyy seuraavasti: sana *a fairy* ['keijukainen' (Hurme et al. 2000: 603)] on sanan *an elf* ['haltia' (mm. Tolkien 1973–75; Weis & Hickman 1995; Hohtari 2001)] synonyymi¹, mutta sanan *a fairy* merkitys ei olekaan yleisesti oletettu ja käytetty 'keiju' vaan 'haltia'. Tolkien selitti, että sana *fairy* esiintyi ensi kerran John Gowerin tekstissä vuonna 1393; "*And as he were a fairie*", mutta merkityksessä 'as he were of faerie' – 'as if he had come from (the land of) Faërie' ['kuin hän olisi tullut Faërien maasta'] (Tolkien 1947: 112, Shippey 1982: 44). Kyseessä on siis *Faërie*-niminen maa eli *Haltiamaa*, josta esimerkiksi *a fairy-tale* kertoo. Termi *a fairy-tale* ei siis tarkoitakaan 'satua' (Rekiaro & Robinson 1996: 864) vaan tarinaa taikka tarua haltioiden maasta. Se, että sanan *a fairy* merkitykseksi on yleiskielessä jäänyt 'keiju, keijukainen', johtuu Tolkienin mukaan siitä, että sanaa *a fairy* on mitä todennäköisimmin pidetty ranskankielisen sanan *une fée* 'haltijatar, hengetär [~ keijukainen]' (Koistinen et al. 1993: 277) johdoksena ja näin ollen omaksuttu myös sen merkitys. (Shippey 1982: 44.)

Lisäksi nimeen *Faerie in the West* kuuluvan sanan *west* merkitys on 'länsi' (Hurme et al. 2000: 932). Lähtökielisen nimen *in the West* -rakenne voidaan kääntää kohdekieleen genetiiviksi *Lännen*, sillä **Lännessä oleva Haltiamaa* ei olisi sujuva käännös eikä näin ollen toimisi tekstissä. Kohdekielinen nimi kuuluu tarugenreen, sillä *haltiat* esiintyvät tarun kronotopiassa, kun taas *keijut* kuuluvat sadun maailmaan.

Metsävirta on ranginmukainen käännös nimestä *Forest River*, vaikka kohdekielinen nimi on yhdyssanamuotoinen. Sanan *forest* merkitys on 'metsä' (Hurme

¹ Tolkienille oli tärkeää selvittää sanojen *fairy* ja *elf* merkitystä, sillä hän käyttää kirjoissaan sanaa *elf* tarkoittamaan haltioita, jotka ovat ihmisiä pidempiä, kauniimpia ja pitkäikäisempiä henkilöitä – eivät siis pieniä siivekkäitä olentoja. Lisäksi Tolkien itse on sanonut, että sanan *fairy* nykykielessä käytettävä vastine on *elf* (Tolkien 1947: 113).

et al. 2000: 617), ja sanalla *river* on merkitys 'joki, virta' (Hurme et al. 2000: 811). Tässä on käytetty sanasta *river* sen suomenkielistä vastinetta 'virta', mikä sitoo nimen Tolkienin luoman tarun kronotopiaan, koska se on etäällä meidän käyttämistämme arkikielestä. Tämä käännösnimi on lekseemivastine lähtökieliselle nimelle, ja lisäksi se kuuluu alkuperäisen nimen kanssa samaan genreen ja kronotopiaan.

Nimi *Sumuvuoret* on lähtökielisen nimen *Misty Mountains* ranginmukainen käännös, vaikka kohdekielisen nimen alkuosana onkin substantiivi, joka vastaa alkuperäisessä nimessä samassa asemassa olevaa adjektiivia *misty* 'sumuinen, huuruinen' (Hurme et al. 2000: 712). Kohdekielisen nimen rankisiteisyys selittyy siten, että englanninkielisessä nimessä oleva adjektiivi käännetään suomen kieleen joko nominatiivi- tai genetiivimuotoisella substantiivilla. Kohdekielistä substantiivia vastaava englanninkielinen sana on 'mist' (Hurme et al. 2000: 712). Sanan *mountain* merkitys on 'vuori' (Hurme et al. 2000: 716), ja se on käännetty rankisiteisesti. Lähtökielinen nimi on *runo-Eddasta*, runosta nimeltään *Skirnismál* eli *Skirnirin runo*¹ (Shippey 1982: 55; Eddan jumalrunot 1982: 100). Nimi *Sumuvuoret* on säilyttänyt myös lähtökieliseen nimeen sisältyvän monikon. Kohdekielinen nimi ei tue käännösten välistä genrejakoja, vaan se voisi toimia niin satu- kuin tarugenressäkin.

Suurivirta on samanlaisin perustein nimen *Great River* rankisiteinen käännös: sana *great* merkitsee 'suurta, isoa, valtavaa' (Hurme et al. 2000: 633) ja *river* 'jokea, virtaa' (Hurme et al. 2000: 811), kuten yllä on jo mainittu. Kohdekielinen nimi on lekseemivastine, ja myös se kuuluu samaan tarugenreen lähtökielisen nimen kanssa.

Suursali-nimi on rankisiteinen, vaikka sen alkuosan merkityksestä (Hurme et al. 2000: 633) on jätetty pois grafeemi *-i*; kuten useasti on tehty *suuri*-alkuisissa (leksikaalistuneissa) yhdyssanoissa, esimerkiksi *suurruhtinas*. Lähtökielisen nimen *Great House* jälkimmäisen osan merkitys on 'talo, rakennus, koti, sali' (Hurme et al. 2000: 651). Tässä tapauksessa voidaan sanoa kohdekielisen lekseemivastineen tavoittaneen osan alkuperäisen nimen sisältämistä sivumerkityksistä: kyseinen rakennus on tarkoitettu *Järvikaupungin* asukkaille, jotta he voisivat tulla sinne suruineen ja iloineen (ks. esimerkiksi Tolkien 1937: 195, 1973: 190, 1985: 202). Kohdekielisen nimen sisältämät konnotaatiot jostakin arvokkaasta paikasta liittävät nimen tarugenreen.

Nimen *Yksinäiset Maat* rankisiteisyys johtuu siitä, että lähtökielisen nimen *Lone-lands* muodostavien sanojen merkitykset ovat 'yksinäinen, ainoa' (Hurme et al.

¹ Suomenkielinen käännös on 'märät tunturimaat' (Eddan jumalrunot 1982: 102).

2000: 692) ja 'maa' (Hurme et al. 2000: 681). Käännös on säilyttänyt alkuperäisen nimen monikon ja sivumerkityksen, eli kyseessä on lekseemivastine, sillä *Yksinäiset Maat* on autioitunut maa-alue, jossa kaikki tuntuvat olevan enemmän tai vähemmän yksin (Tolkien 1937: 31, 1973: 36, 1985: 37). Nimeä ei pysty selvästi luokittelemaan joko taruun tai satuun kuuluvaksi.

Hobitin yksittäisiin henkilönnimiin kuuluvat myös arvonimet ja miekkojen nimet, sillä niitä käytetään yleisesti Tolkienin maailmassa.

Isännäksi kutsutaan *Järvikaupungin* hallitsijaa (Tolkien 1937: 195, 1985: 201). Kohdekielinen nimi on rankisiteinen, koska lähtökielisen nimen *Master* muodostavan sanan merkitys on '[talon]isäntä, herra, mestari' (Hurme et al. 2000: 703). Kohdekielinen nimi on melko tutulta kuulostava, joten se voisi sopia myös satugenreen. Nimi on kuitenkin neutraali, joten sen ei voi sanoa kuuluvan tiukasti kumpaakaan genreen.

Myös *metsänkuningas* on ranginmukainen nimi, sillä se vastaa alkuperäisen nimen *the Woodland king* merkitystä. Sanan *woodland* merkitys on 'metsämaa, metsän, metsä-' (Hurme et al. 2000: 939) ja sanan *king* merkitys on 'kuningas' (Hurme et al. 498). Kohdekielistä nimeä voidaan pitää lekseemivastineena, sillä suomen kielessä *metsänkuningas* on leksikaalistunut käsite, joka esiintyy erityisesti saduissa ja tarkoittaa yleensä karhua (ks. esimerkiksi Harva 1948: 365). Nimi *metsänkuningas* kuuluu satukronotopiaan, jossa se on esiintynyt jo aiemminkin.

Thrain Vanhasta ja *Vanhasta Tukista* käsittelen vain lisänimeä *Vanha*, joka on rankisiteinen ja lähtökielisten nimien *Thrain the Old* ja *Old Took* lekseemivastine, sillä se vastaa sanan *old* merkitystä 'vanha' (Hurme et al. 2000: 734). Etunimi *Thrain* kuuluu *The Hobbitin* ja *Hobitin* yhteisiin nimiin ja sukunimi *Tuk* sekä mukautettuihin että muutettuihin nimiin. Jälleen kerran lisänimeä ei voida luokitella kuuluvaksi kumpaakaan genreen, ennen kuin se yhdistyy johonkin toiseen nimeen – yksinään lisänimi *Vanha* on täysin neutraali.

Vuorenalainen Kuningas on rankisiteinen arvonimi, sillä se vastaa alkuperäisen nimen *King Under the Mountain* merkitystä. Sanan *king* merkitys on 'kuningas' (Hurme et al. 2000: 678), sanan *under* merkitys on 'jonkun tai jonkin alla, alle alapuolella; jonkun tai jonkin alaisena; alla, alhaalla, alle, alas' (Hurme et al. 2000: 910) ja sanan *mountain* kohdekielinen vastine on 'vuori' (Hurme et al. 2000: 716). Nimen käännös voisi olla myös **Kuningas Vuoren alla*, mutta se ei ole niin sujuva kuin *Vuorenalainen Kuningas* eikä näin ollen toimisi tekstissä. Nimi voisi kuulua niin taruun

kuin satuunkin, mutta hieman erikoisen merkityksensä vuoksi (*'Vuoren* alla olevan kuningaskunnan hallitsija') se ottaa paikkansa tarukronotopiasta.

5.3. *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin* yhteiset rankisiteiset nimet

Joistakin rankisiteisistä nimistä kääntäjät ovat päätyneet samanlaisiin käännös-ratkaisuihin, ja näin ollen on loogista käsitellä nämä nimet samassa luvussa. Nimien kirjoitusasu on sama molemmissa käännöksissä, ellei nimen kohdalla asiasta erikseen mainita. Nämä kahden eri suomennoksen yhteiset ranginmukaiset nimet ovat usein sellaisia nimiä, jotka eivät mitenkään erityisesti tue jakoa kahden eri genren välillä. Kyseiset nimet ovat usein konnotaatioita vailla, ja tavallaan neutraaleja suhteessa käännösten genre-eroihin, joten niitä analysoitaessa ei ole tarpeen esittää, mihin genreen ne kuuluvat. Kaikki seuraavaksi esitellyt nimet voisivat toimia niin satu- kuin tarugenressä, sillä ne saavat konnotaationsa vasta suhteessa muihin niitä ympäröiviin nimiin. Tällaisia yhteisiä rankisiteisiä nimiä on kohdekielisissä käännöksissä yhteensä 17, joista on paikannimiä kymmenen ja henkilönnimiä seitsemän. Esittelen nämä ranginmukaiset nimet aakkosjärjestyksessä.

5.3.1. Paikannimet

Käännösten yhteisiin paikannimiin kuuluva *Avara Maaailma* on nimen *Wide World* rankisiteinen käännös. Sanan *wide* merkitys on 'leveä, suuri, avara' (Hurme et al. 2000: 935) ja toisen sanan 'maailma' (Hurme et al. 2000: 940). Tässä yhteydessä voidaan puhua lekseemivastineesta, sillä *wide world* on käsitteenä yhtä leksikaalistunut kuin sen kohdekielinen vastine *avara maailma*.

Järvikaupungin rankisiteisyys perustuu siihen, että kohdekielinen käännösnimi on lähtökielisen nimen *Lake-town* yksimerkityksinen lekseemivastine. Sana *lake* tarkoittaa 'järveä' (Hurme et al. 2000: 680) ja *town* 'kaupunkia' (Hurme et al. 2000: 897). Ainoastaan alkuperäisessä nimessä ollut yhdysmerkki on jätetty käännöksestä pois.

Myös nimi *Kukkula* on ranginmukainen lekseemivastine, sillä lähtökielisen nimen *the Hill* muodostavan sanan merkitys on 'kukkula, pieni vuori, mäki' (Hurme et al. 2000: 646). Yhtä yksiselitteisesti nimi *Laakso* on rankisiteinen, sillä se vastaa

alkuperäisen nimen *Dale* merkitystä (Hurme et al. 2000: 557). Kyseessä on runokielinen ilmaisu, mikä sopiikin hyvin Tolkienin kirjoitustyyliin, sillä hän käytti useasti arkaaisia ja jo kielestä kadonneita sanoja. Myös tämä kohdekielinen käännösvastine on lekseemivastine, sillä alkuperäisen ja käännetyn sanan merkitykset ovat identtiset.

Nimen *Palatsi* rankisiteisyys selittyy siitä, että lähtökielisen nimen *Palace* muodostavan sanan merkitys on 'palatsi' (Hurme et al. 2000: 745). Sanalla voidaan tarkoittaa myös 'linnaa' (Hurme et al. 2000: 745), mutta tässä ensin mainittu merkitys on todennäköisempi käännös jo alkuperäisen nimen ja kohdekielisen nimen kirjoitusasujen samankaltaisuuden vuoksi. Kohdekielistä nimeä voidaan pitää lähtökielisen nimen lekseemivastineena.

Pitkäjärvi on nimenä on rankisiteinen, vaikka käännös onkin yhdyssana, kun taas alkuperäinen nimi *Long Lake* kirjoitetaan kahdeksi erilliseksi sanaksi. Lähtökielisen nimen alkuosan *long* merkitys on 'pitkä' (Hurme et al. 2000: 692) ja jälkimmäisen osan *lake* merkitys on 'järvi' (Hurme et al. 2000: 680). Kyseessä on lekseemivastine, sillä lähtökieliset sanat eivät sisällä huomioon otettavia konnotaatiota alkuperäisen nimen kontekstissa.

Pääportti on ranginmukainen nimi. On huomioitavaa, että alkuperäiseen nimeen *Front Gate* kuuluvan sanan *front* merkitys 'etupuoli, julkisivu, etu-' (Hurme et al. 2000: 621) muuttuu tietynlaisissa yhteyksissä, esimerkiksi ilmaisussa *front door* 'pääovi, etuovi' (Hurme et al. 2000: 621). Sanan *gate* merkitys on 'portti, veräjä' (Hurme et al. 2000: 625). Kohdekielinen voisi olla lähtökielisen nimen lekseemivastine, mikäli tiedetään varmasti, että Tolkien on tarkoittanut juuri *pääporttia* eikä *etuporttia*, sillä näillä sanoilla on hieman erilaiset konnotaatiot: edellinen on kaikista porteista se tärkein tai suurin, jälkimmäinen taas jonkin etupuolella oleva portti.

Nimen *Rautavuoret* rankisiteisyys perustuu siihen, että alkuperäiseen nimeen *Iron Hills* sisältyvä sana *iron* merkitsee 'rautaa' (Hurme et al. 2000: 670) ja sana *hill* 'kukkulaa, pientä vuorta, mäkeä' (Hurme et al. 2000: 646). Kohdekielinen nimi on säilyttänyt lähtökielisen nimen monikon, vaikka onkin yhdyssana. *Rautavuoret* ei ole lekseemivastine, sillä se antaa ymmärtää kyseessä olevan iso paikka, kun taas lähtökieliseen nimeen kuuluvan sanan *hill* merkitykset viittaavat vuorta pienempiin maastonkohoumiin.

Vihreän Lohikäärmeen Majatalo on ranginmukainen nimi, vaikka siihen sisältyykin alkuperäiseen nimeen *Green Dragon Inn* kuulumaton genetiivi. Tämä

selittyy siten, että yleensä englanninkieliset nominatiivimuotoiset nimet käännetään suomeksi genetiiviin, esimerkiksi *Prancing Pony Inn* (Tyler 1982: 380) on käännetty *Pomppivan Ponin majatalo* (Tolkien 1973–75: 139). Lisäksi rankisiteisyyteen vaikuttaa se, että sanan *green* merkitys on 'vihreä' (Hurme et al. 2000: 634), sanan *dragon* merkitys on 'lohikäärme' (Hurme et al. 2000: 579) ja sanan *inn* 'majatalo' (Hurme et al. 2000: 664). Edellä oleva selitys tukee sitä, että kyseessä on myös lekseemivastine.

Yksinäinen Vuori on alkuperäisen nimen *Lonely Mountain* rankisiteinen käänös. Sanan *lonely* merkitys on 'yksinäinen, syrjäinen' (Hurme et al. 2000: 692) ja sanan *mountain* 'vuori' (Hurme et al. 2000: 716). Englanninkieliseen nimeen tosin sisältyvät sanan *lonely* molemmat merkitykset, sillä kyseinen vuori on todellakin yksin ja hyvin syrjässä mistään asutuksesta (ks. Tolkien 1937: 188, kartta [kirjan alussa], 1973: 184, kartta [kirjan alussa], 1985: 194, kartta [kirjan keskiaukeamalla]), joten kohdekielistä nimeä ei voida pitää lekseemivastineena, koska sana *yksinäinen* ei sisällä sanan *lonely* molempia merkityksiä.

5.3.2. Henkilönnimet

Suomennosten yhteisiin henkilönnimiin kuuluvat myös arvonimet ja miekkojen nimet. Nimi *Haltiakuningas/haltiakuningas* (Ensimmäinen kohdekielinen nimi on *Lohikäärmevuoressa* esiintyvä, toinen *Hobitin* nimi – kirjoitusasut eroavat toisistaan vain ison alkukirjaimen verran.) on nimen *Elvenking* ranginmukainen lekseemivastine. Tämän nimen alkuosa *elven* on nykyään sanakirjoissa asussa *elfin*, ja sen merkityksenä on 'keijukais[-mainen], kujeileva' (Hurme et al. 2000: 589). Lähtökohtana molemmille muodoille on sana *an elf*, jonka merkitys sanakirjojen mukaan on virheellinen 'keiju[-kainen], luonnonhaltija' (Hurme et al. 2000: 589). Kyseessä on kuitenkin fantasiakirjallisuudessa tunnettu rotu, jonka suomenkielinen vastine on *haltia* (Tolkien 1947: 112–113, 1954–56, 1973–75; Weis & Hickman 1984: 14, 1995: 20).

Ennen Tolkienia sanan *an elf* merkitys yhdistettiin sanan *a pixie* 'menninkäinen, keiju' (Hurme et al. 2000: 762) merkitykseen. Tolkienin *haltiat* tekivät selvän eron näiden käsitteiden välille. Tolkienin mukaan *haltiat* ovat voimakkaita, pitempiä kuin kuolevaiset ihmiset, arvokkaasti käyttäytyviä, kauniita ja lähes ikuisesti eläviä olentoja. Tolkienin *haltiat* muistuttavat irlantilaisten tarujen ennen ihmisten tuloa elänyttä rotua, jota kutsuttiin nimellä *Tuath Dé Danann*. Tämän rodun tapaan Tolkienin

haltiatkaan eivät sairasta, arvostavat kauneutta enemmän kuin ihmiset ja ovat hyvin viisaita. Haltiat vetäytyivät *Keski-Maasta* kuten *Tuath Dé Danannit* Irlannista ennen ihmisten tuloa. Tolkienin haltiat ovat samalla tavalla kuolemattomia kuin *Tuath Dé Danann* -rodun jälkeläiset *Aes Sidhet*: kuolemattomuus oli lähinnä pitkäikäisyyttä, sillä verrattuna ihmisten elinkaareen haltiat elivät ikuisesti, ellei heitä surmattu. (Day 2001: 80–81.)

Tehdäkseen selväksi eron keijun ja haltian välillä Tolkien käytti tarkoituksellisesti muotoja *an elf* ~ *elves* ~ *elven*, koska hänen mielestään sillä tavoin ainoastaan voi erottaa englannin vanhat *-f*-loppuiset sanat uusista¹. Käyttämällä vanhaa muotoa Tolkien pyrki tavoittamaan sanan iän ja juuret. (Shippey 1982: 43.) Alkuperäisen nimen jälkimmäinen osa *king* tarkoittaa 'kuningasta' (Hurme et al. 2000: 678).

Nimi *Jousimies* on rankisiteinen lekseemivastine lähtökielisellemme nimelle *Bowman*, sillä se vastaa täysin alkuperäisen nimen muodostavan sanan merkitystä (Hurme et al. 2000: 505). Kyseessä on jälleen vanhahtava ilmaus, joka on poistunut jo arkikielestä.

Kaikkien Lintujen Kuningas on ranginmukainen käännös nimestä *King of All Birds*, sillä sanan *king* merkitys on 'kuningas' (Hurme et al. 2000: 678), sanan *all* merkitys on 'kaikki, koko' (Hurme et al. 2000: 470) ja sanan *bird* 'lintu' (Hurme et al. 2000: 498). Kohdekielisessä käännöksessä on huomioitu myös lähtökieliseen nimeen sisältyvä genetiivirakenne ja monikko. Tässäkin on kyse lekseemivastineesta, sillä nimeen sisältyvät sanat ovat yksiselitteisiä niiden alkuperäisessä kontekstissa.

Piikki on haltioiden valmistaman veitsen nimi, jota *Bilbo* käytti miekkanaan (Tolkien 1937: 43, 65, 69, 1973: 47, 70, 74, 1985: 49, 73, 77). *Bilbo* antoi itse nimen miekalleen taistellessaan jättiläishämähäkkejä vastaan, jotka aikoivat syödä *Bilbon* kuin karpäsen (Tolkien 1937: 154, 1973: 154, 1985: 160). Tämä karpänen osoittautuikin olevan pistävää laatua: miekan lähtökielinen nimi *Sting* tarkoittaa sekä 'piikkiä' että '[myrkky]pistintä' (Hurme et al. 2000: 865). Kohdekielinen nimi ei tavoita molempia näistä merkityksistä, joten sitä ei voida pitää lekseemivastineena.

Nimen *Pitkäharrat* rankisiteisyys selittyy siten, että englanninkielisen nimen *Longbeards* alkuosa *long* merkitsee 'pitkää' (Hurme et al. 2000: 692) ja loppuosa *beard* 'partaa' (Hurme et al. 2000: 492). Käännösnimi on säilyttänyt alkuperäiseen nimeen

¹ Esimerkiksi sanojen *a dwarf* ja *an elf* monikot ovat (Tolkienin mukaan) *dwarves* ja *elves*, kun taas uudemman englanninkielisen sanan *a proof* monikko on *proofs* (Shippey 1982: 43).

sisältyvän monikon, ja kyseessä on myös lekseemivastine sanojen yksiselitteisyyden perusteella.

Suuri Kotka on kotkien johtajasta käytettävä nimi (Tolkien 1937: 109, 1973: 112, 1985: 117). Lähtökielisen nimen *Great Eagle* ensimmäisen sanan merkitys on 'suuri, iso, valtava' (Hurme et al. 2000: 633) ja jälkimmäisen 'kotka' (Hurme et al. 2000: 585). Kohdekielinen nimi on siis rankisiteinen. Alkuperäinen nimi sisältää kuitenkin enemmän konnotaatioita kuin käännösnimi, sillä englanninkielinen sana *great* voi tarkoittaa 'suuren' lisäksi mm. 'hyvää, hienoa' (esimerkiksi *You are a really great friend to me*): kotkien johtaja ei ole pelkästään suurikokoinen, vaan suuri myös teoiltaan – hän on oikeudenmukainen ja avulias (Tolkien 1937: 103–112, 1973: 106–115, 1985: 111–120). Käännöksen on vaikea sisältää kaikkia näitä muita adjektiiveja, jotka sisältyvät alkuperäiseen nimeen – muuten käännösnimeä voisikin pitää lekseemivastineena.

Tammikilpi-nimen rankisiteisyys on tulkinnanvarainen. Luokittelen tämän nimen kuitenkin kuuluvaksi rankisiteisiin nimiin seuraavin perusteluin: Lähtökielisen nimen *Oakenshield* alkuosan *oaken* merkitys on 'tamminen' (Hurme et al. 2000: 731), ja se on johdettu sanasta *oak* 'tammi, tammi-, tamminen' (Hurme et al. 2000: 731). Nimen loppuosan *shield* merkitys on 'kilpi, suoja' (Hurme et al. 2000: 836). Lähtökielisen nimen rakenne *oakenshield* tarkoittaa siis *shield made of oak* (ks. Ridden 1981: 35), 'tammesta tehtyä kilpeä'. Vaikka lähtökielisen nimen alkuosan kohdekielinen merkitys onkin 'tamminen', on sen vastine yhdyssanassa kuitenkin 'tammi-'. Monet Tolkienin yhdyssanamuotoiset nimet voi kääntää suomeksi ainoastaan siten, että määriteosa on nominatiivissa: esimerkiksi *Arkenstone*¹ 'arkkikivi', *Elvenhome* 'Haltia-koto' ja *Elvenking* 'haltiakuningas' (ks. Tyler 1976: 25, 147). Yllä esitetyin perustein tämän nimen kohdekielinen käännös on lekseemivastine.

¹ Kyseisen nimen suomennos on hieman epävarma, sillä sanan *arkki* vastine englannin kielessä on *arch*, esimerkiksi *an archangel* 'arkkienkeli' (Hurme et al. 2000: 479). Kirjoitusasussa tapahtunut muutos voi selittyä yhdyssanassa tapahtuvista muutoksista taikka Tolkienin tavasta kirjoittaa sanat vanhahtavasti (ks. Shippey 1982: 43). Todennäköisesti sana *an arkenstone* on johdettu muinaisenglannin sanasta *eorcanstan*, jonka merkitys on 'arvokas kivi' (Ridden 1981: 40; Hyde 1982: 630).

5.4. Pohdintaa rankisiteisistä nimistä

Nimen rankisiteisyys ei tarkoita sitä, että nimen käännös olisi huono, vaikka käännettäessä onkin harvoin mahdollista pysytellä ranginmukaisessa käännöksessä ilman että käännöksen tulos kärsii (Ingo 1990: 76). Usein kohdekielinen rankisiteinen nimi saattaa vastata täysin lähtökielisen nimen sisältämiä merkityksiä, kuten on esimerkiksi nimissä *Kaikkien Lintujen Kuningas ~ King of All Birds*, *Laakso ~ Dale* ja *Rautavuoret ~ Iron Hills*. Tällöin kohdekielisiä käännöksiä voidaan kutsua lekseemivastineiksi: ne pyrkivät ottamaan huomioon lähtökielisen nimen muodostavien sanojen kaikki mahdolliset konnotaatiot, vaikka useasti lekseemivastineilla ei tosin ole konnotaatioita vaan ainoastaan denotaatio.

Kuitenkaan ranginmukainen kääntäminen ei tarkoita sitä, että nimi välittäisi juuri sen informaation sivumerkityksineen, minkä kirjailija on sille antanut. Useat suorat käännökset menettävätkin konnotaatioita, joita alkuperäinen nimi sisältää ja jotka ovat lähes mahdottomia välittää käännöksen avulla: esimerkiksi *Kiesikallio ~ Carrock*, *Piikki ~ Sting* ja *Suuri Kotka ~ Great Eagle*. Näistä ensimmäinen kohdekielinen nimi ei täysin pysty sisällyttämään itseensä lähtökielisen nimen historiaa, toinen ja kolmas kohdekielinen nimi taasen kadottavat osan lähtökielisten nimien konnotaatioista.

Rankisiteiset nimet eivät aina tue jakoa kahteen eri genreen; esimerkiksi *Lohikäärmevuoren* nimet *Korppikukkula* ja *Kotkien Herra* voisivat toimia kummasakin genressä. Toisaalta taas muutamat nimet kuuluvat vastakkaiseen genreen kuin missä ovat; esimerkiksi *Kuolleittenmanaaja* esiintyy satukronotopiassa, vaikka sopisi paremmin tarukronotopiaan. Nimet, jotka pyrkivät tukemaan selvästi vain jompaa-kumpaa genreä, käyttävät tiettyjä kielen variaatioita: esimerkiksi *Hobitin* nimet kuuluvat tarugenreen, koska niissä käytetään vanhahtavia ja arkikäytöstä poistuneita sanoja käännösvastineina.

Toisin sanoen rankisiteiset nimet eivät tue käännösten jakautumista kahteen eri genreen (muutamaa harvaa poikkeusta lukuun ottamatta), koska rankisiteiset nimet ovat usein lähtökielisten nimien pelkkiä käännös- ja lekseemivastineita, jolloin ne pysyttelevät rankisiteisesti käännettävissä olevien lähtökielisten nimien kanssa samassa kronotopiassa. Näillä alkuperäisillä nimillä ja kohdekielisillä nimillä onkin oma, neutraali kronotopiansa. Tässä kronotopiassa esiintyvät nimet eivät kuulu selvästi mihinkään genreen; esimerkiksi *Great House* voi esiintyä muissakin kronotopioissa

kuin annetuissa sadussa ja tarussa. Kutsun näitä nimiä *taustanimiksi*. Nämä rankisiteiset nimet tukevat jotakin tiettyä genreä vasta suhteessa tekstin muihin nimiin, jotka aiheuttavat *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin* jakautumisen kahteen eri genreen ja kronotopiaan.

6. MUUTETUT NIMET

Muutetuilla nimillä tarkoitan sellaisia nimiä, joilla lähtökielinen tekstiaines on korvattu kohdekielessä. Usein näillä ns. käänkösvastineilla ei ole mitään yhteyttä alkuperäisen nimen kanssa, mutta joissakin tapauksissa muutos noudattelee lähtökielisen nimen merkitystä ja assosiaatioita. Muutettu nimi ei automaattisesti ole huono nimi, sillä usein se voi antaa enemmän informaatiota kuin alkuperäinen nimi, esimerkiksi *Vuorentakaiset maat* ~ *Land Beyond* (ks. *Hobitin* yksittäiset muutetut nimet). Lisäksi muutettu nimi voi tavoittaa rankisiteistä nimeä paremmin lähtökielisen nimen sisältämät sivumerkitykset.

Muutetut nimet voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Ensimmäisen muutostyyppin muodostavat kummankin käänköksen yksittäiset muutetut nimet, jotka tukevat suomennosten jakautumista kahteen eri genreen. Toista muutostyyppiä edustavat toisistaan selvästi eroavat muutokset käänkösratkaisuissa. Näiden nimien jako kahteen eri genreen on hieman hankalampaa kuin edellä mainituissa yksittäisissä muutetuissa nimissä. Kolmas muutostyyppi on samankaltaiset muutokset käänkösratkaisuissa. Nämä muutetut nimet eivät tue kumpaakaan annettua genreä, vaan ovat genrejaon kannalta melko neutraaleja.

6.1. *Lohikäärmevuoren* yksittäiset muutetut nimet

Nämä suomennoksen omat muutetut nimet vahvistavat käänköksen omaa genreä. Lähes kaikki *Lohikäärmevuoren* yksittäiset muutetut nimet tukevat sen satugenreä. Nimissä on pyritty yksinkertaiseen äänneasuun, joka sopii sadunomaiseen kerrontaan. Nimet kuuluvat melko selkeästi myös satukronotopiaan.

Kaiken kaikkiaan tällaisia muutettuja nimiä on 44, joista paikannimiä on kahdeksan ja henkilönnimiä 36. Esittelen nämä muutetut nimet aakkosjärjestyksessä siten, että niiden rinnalla esiintyvät myös lähtökieliset nimet (ks. myös Tyler 1976). Mikäli nimen analyysi sisältää muitakin nimiä, käytän jo vakiintuneita *Hobitissa* ja *Taru Sormusten Herrasta* -trilogioissa esiintyviä nimiä.

6.1.1. Paikannimet

Lohikäärmevuoren yksittäisiin muutettuihin paikannimiin kuuluu nimi *Eskarila*, jolla tarkoitetaan samaa kuin alkuperäisellä nimellä *Esgaroth*: kyseessä on *Järvikaupungin* haltiakielinen nimi. Kaupunki sijaitsee lähellä *Laakso*-kaupunkia ja *Yksinäistä Vuorta*. (Tyler 1976: 162–163.) Tästä haltiakielisestä sanasta on mukauttamalla (ks. 4.1. *Lohikäärmevuoren* mukautetut nimet) ja muuttamalla tehty suomenkieleen sopiva paikannimi mm. käyttämällä *-la*-johdinta. Tämä on yleinen johdin suomenkielisissä paikannimissä, esimerkiksi *Ahola*, *Karkkila*, *Nummela* ja *Porkkala* (Palosaari et al. 1988: 11, 6, 9). Yksinkertainen kohdekielinen nimi toimii satugenressä, vaikkakin se tuo teosten tapahtumat lähemmäs meidän arkitodellisuuttamme, mikä ei välttämättä ole satujen tehtävä.

Juoksevan Joki olisi rankisiteinen nimi, ellei se sisältäisi lähtökieliseen nimeen *River Running* sisältyvän genetiivin. Kyseessä voi tietenkin olla painovaiheessa tullut virhe, mutta luokittelen tämän kuitenkin aineistooni kuuluvaksi, muutetuksi nimeksi. Lukuun ottamatta kohdekieliseen nimeen lisättyä genetiiviä on nimi käännetty ranginmukaisesti: sanan *river* merkitys on 'joki, virta' (Hurme et al. 2000: 811) ja sanan *running* 'juokseva, virtaava, vuotava' (Hurme et al. 2000: 817). Tämän nimen toinen versio, *Juokseva Joki*, on rankisiteinen nimi (ks. 5.1.1. Paikannimet). Molemmat kohdekieliset nimet kuuluvat selvästi satugenreen.

Nimi *Kontola* on saatu mukauttamalla alkuperäistä nimeä *Gondolin* grafeemeiltaan suomen äännejärjestelmään sopivammaksi sekä lisäämällä johdin *-la*. Tämän lisäksi nimestä tekee muutetun nimen se, että kyseessä on haltiakielinen nimi, jota ei olisi tarvinnut edes mukauttaa – sen olisi voinut jättää ennalleen, sillä mytologioissakaan ei mukauteta taikka muuteta paikannimiä; esimerkiksi *Arasteimn* 'Kotkankivi' (Eddan sankarirunot 1980: 42, 299), *Thrudheimar* 'Jyryn koti' (Eddan jumalrunot 1982: 88, 282) ja *Unavagar* 'Lempeät laineet' (Eddan sankarirunot 1980:

46, 308) on jätetty suomenkielisessä käännöksessä alkuperäisasuihinsa, vaikka niiden merkitykset ovatkin tiedossa. Kuitenkin nimi *Gondolin* on mukautettu, vaikka se on kirjoitus- ja äänneasultaan suomen kieleen sopivampi kuin edellä mainitut esimerkit.

On kuitenkin otettava huomioon, että *Lohikäärmevuoren* kääntäjän valitsemaan satugenreen ja -kronotopiaan nimi *Kontola* sopii hyvin. Tolkien rakensi nimen *Gondolin* haltiakielistä: tämä on *sindarin*kielinen vastine *quenyan* kielen sanalle *Ondolindë*. *Gondolin* tarkoittaa 'kätkeytyä kalliota' ja *Ondolindë* 'kiven laulua' (Tolkien 1979: 406, 419). Kun nimeä *Gondolin* eritellään tarkemmin, huomataan, että *sindarin* sana *gond* 'kivi' on *quenyan* kielellä *ondo* – mikä esiintyy nimessä *Ondolindë*. Nimen *Ondolindë* jälkimmäinen osa *-lindë* tarkoittaa 'laulavaa, laulua', mikä on muodostettu kannasta *lin* 'laulaa, äänellä sointuvasti. Vaikka paikalla on kaksi haltiakielistä nimeä, muistetaan se kaikissa taruissa *sindarin* kielen muodossa *Gondolin*. (Tolkien 1979: 434–435, 437).

Kohdekielisen paikannimen *Laaksojoki* muutoksessa voi olla kyse lukuvirheestä, sillä sen lähtökielinen vastine on *Rivendell*, ei **Riverdell*. Sana *riven* 'jonkun repimä (Hurme et al. 2000: 811); revitty, repeytynyt erilleen (Collins Cobuild English Dictionary 1995: 1438); halkinainen (Hyde 1982: 660)' on todennäköisesti sekoittunut sanaan *river* 'joki, virta' (Hurme et al. 2000: 811). Sanan *dell* merkitys on 'notko' (Hurme et al. 2000: 563) tai 'pieni laakso, jossa kasvaa puita' (Collins Cobuild English Dictionary 1995: 434), ja kyseessä on lähinnä kirjoitetussa kielessä käytetty ilmaus. Nimen *Rivendell* merkitys on siis 'halkinainen laakso', ja sitä vastaava sana on löydettävissä hollannin kielestä asussa *rivendel* (Hyde 1982: 660). Lähtökielisen nimen merkitykseksi on Tolkien itse merkinnyt 'Syvä Halkeamalaakso', sillä *Rivendell* on haltiakielisen nimen *Imladris* englanninkielinen vastine (Tolkien 1979: 410). Nimi *Imladris* koostuu kahdesta sanasta: *imlad* tarkoittaa 'kapeaa laaksoa, jossa jyrkät reunat' (Tolkien 1979: 436) ja sanan *ris* merkitys on 'halkaista' (Tolkien 1979: 439). Kohdekielinen nimi *Laaksojoki* toimii tuttuutensa vuoksi myös satukronotopiassa.

Nimi *Lännen Keijula* ei ole rankisiteinen, vaikka sen alkuosa 'länsi' (Hurme et al. 2000: 932) onkin lähtökielisen nimen *Faerie in the West* jälkimmäisen osan *west* lekseemivastine. Lähtökielisen nimen *in the West* -rakenne voidaan kääntää kohdekieleen genetiiviksi *Lännen*, sillä se on sujuvampi kuin **Lännessä oleva*. Sana *Faerie* on käsitetty väärin kohdekielisessä nimessä: se on todennäköisesti yhdistetty sanaan *a fairy* ja sen virheelliseen (ja yleisessä käytössä olevaan) merkitykseen 'keijukainen' (Hurme et al. 2000: 603). Tätä kantasanana käyttäen on muodostettu *-la-*

johtimella paikannimi *Keijula*, joka sopii hyvin satugenreen. Kyseessä näyttäisi kuitenkin olevan Tolkienin luoma sana *Faërie*, joka tarkoittaa *Haltiamaa*. Tämä selittyy seuraavasti: sana *a fairy* [’keijukainen’ (Hurme et al. 2000: 603)] on sanan *an elf* [’haltia’(mm. Tolkien 1973–75; Weis & Hickman 1995; Hohtari 2001)] synonyymi¹, mutta sanan *a fairy* merkitys ei olekaan yleisesti oletettu ja käytetty ’keiju’ vaan ’haltia’. On erikoista, että *Lohikäärmevuoressa* esiintyy kuitenkin *Haltiakuningas*, vaikka toisaalla puhutaan *keijuista*, kun tarkoitetaan haltioita (esimerkiksi Tolkien 1937: 2, 1973: 8).

Kohdekielinen nimi *Moira* tarkoittaa samaa kääpiöiden kaivosta kuin alkuperäinen nimi *Moria* (Tolkien 1937: 24, 282, 1973: 30, 272). Lähtökielinen nimi esiintyy käänöksessä yleensä mukautettuna versiona *Mooria* (ks. 4.1. *Lohikäärmevuoren* mukautetut nimet), mutta taisteluhuutona se on asussa *Moira* (Tolkien 1973: 272), mikä voi selittyä painovaiheessa tapahtuneesta virheestä. Kohdekielistä nimeä voidaan kuitenkin pitää muutettuna nimenä, joka voi kuulua sekä satu- että tarugenreen.

Torkviinilä on viininvalmistusalueen *Dorwinionin* (Tolkien 1937: 177, 1973: 174, 1985: 184) kohdekielinen vastine. Tämän paikanominaisuuden johdosta kohdekielinen nimi sisältää sanan *viini*. Tämä voidaan saada lähtökielisestä nimestä jakamalla se osiin, joista *-win-* muistuttaa sanaa *wine* ’viini’ (Hurme et al. 2000: 937). Alkuperäisen nimen alkuosan *dor-* voidaan katsoa tulevan sanasta *dormant* ’uinuva, lepotilassa oleva’ (Hurme et al. 2000: 577) eli ’torkkuva’ – mikä selittää kohdekielisen nimen alkuosan *tork-*. Lisäksi käännetystä nimestä on tehty suomenkielisen paikannimen näköinen korvaamalla lähtökielisen nimen lopussa oleva, englantinkielisissä paikannimissä yleisesti käytetty *-on*-johdin suomalaisella *-la*-johtimella (vrt. edeltä *Eskarila* ~ *Esgaroth*, *Kontola* ~ *Gondolin*). Nimi sopii paremmin satu- kuin tarugenreen, sillä siinä on tunnistettavissa arkikielenkäyttöömme kuuluvia sanoja, jotka tuovat nimen lähelle meidän todellisuuttamme.

Paikannimen *Yksinmaa* muutos perustunee käänösvirheeseen: lähtökieliseen nimeen *Lone-lands* kuuluva sana *lone* ’yksinäinen, ainoa’ (Hurme et al. 2000: 692) on todennäköisesti sekoittunut sanaan *alone* ’yksin, yksinään’ (Hurme et al. 2000: 471). Kohdekielisen nimen jälkimmäinen osa olisi ranginmukainen (Hurme et al. 2000: 681),

¹ Tolkienille oli tärkeää selventää sanojen *a fairy* ja *an elf* merkitystä, sillä hän käyttää kirjoissaan sanaa *an elf* tarkoittamaan haltioita, jotka ovat ihmisiä kookkaampia, kauniimpia ja viisaampia olentoja. Lisäksi Tolkien itse on sanonut, että sanan *a fairy* nykykielessä käytettävä vastine on *an elf* (Tolkien 1947: 113).

mikäli siinä olisi huomioitu lähtökieliseen nimeen sisältyvä monikko. Muutettu nimi sisältää kuitenkin alkuperäiseen nimeen sisältyvän konnotaation siitä, että kyseessä olevalla maa-alueella on jokainen jollain tapaa yksin (Tolkien 1937: 31, 1973: 36, 1985: 37). Nimi voisi toimia niin satu- kuin tarugenressäkin.

6.1.2. Henkilönnimet

Lohikäärmevuoren yksittäisiin muutettuihin henkilönnimiin kuuluvat myös arvonimet. Lisäksi esittelen kaikkien kääpiöiden nimet selvyyden vuoksi yhdessä, sillä ne kaikki ovat peräisin samasta lähteestä. Esittelen ensin muiden henkilöiden nimet aakkosjärjestyksessä siten, että niiden rinnalla esiintyy myös alkuperäinen nimi.

Aukaukusti-nimellä tarkoitetaan *Radagast*-nimistä velhoa, joka asuu lähellä *Synkmetsän* rajaa. Kyseinen velho osaa puhua ja ymmärtää petojen ja lintujen kieltä. (Tolkien 1979: 421; Tyler 1976: 387.) Tämä ominaisuus viittaa myös viikinkien jumalaan *Odiniin*, joka samoin hallitsi petojen ja lintujen kielen (Day 2001: 38). Lisäksi nimi *Radagast* tarkoittaa Tolkienin haltiakielillä 'petojen hoitajaa, ymmärtäjää' (Hyde 1982: 538). Kyseessä on arvokkaasti käyttäytyvä ja tärkeä henkilö, jonka lähtökielinen nimikin vihjaa hänen olevan "myyttinen". Sen sijaan kohdekielinen vastine herättää erilaisen assosiaation. On vaikeaa päätellä, miksi nimi *Radagast* on korvattu nimellä *Aukaukusti*, sillä nimien välillä ei tunnu olevan minkäänlaista yhteyttä. Yksi vaihtoehto kätkeytyy alkuperäisen nimen ääntämiseen, joka muistuttaa sanan *August* [ɔ:gəst] eli 'elokuun' (Hurme et al. 2000: 484) ääntämisestä loppuosaltaan. Sanan *August* voi muokuttaa suomen kieleen muodossa *Aukusti*. Kohdekielinen nimi sopii kääntäjän valitsemaan satugenreen.

Alkuperäisen teoksen päähenkilön *Bilbon* nimi on muutettu *Kalvaksi* (nom. *Kalpa*), joka on itse asiassa muinaissuomalainen etunimi (Vilkuna 1976: 18). Kyseessä on melko onnistunut muutos, joka on pyrkinyt säilyttämään edes jotain alkuperäisen nimen sisältämistä konnotaatioista. Lähtökielisen etunimen muodostava sana *bilbo* tarkoittaa pienehköä, espanjalaista yhdenkäden miekkaa. Myös *kalpa* tarkoittaa miekkaa, tosin hieman isompaa kuin *bilbo*. *Kalvalla* tarkoitetaan ennemminkin

yhdenkäden miekkaa kuin esimerkiksi bastardia¹ taikka kahdenkäden miekkaa². (Hohtari 2002.) Tässä käännös on säilyttänyt alkuperäiseen nimeen sisältyvän ”terävyyden”, mutta koko on muuttunut: *bilbo* ja *kalpa* ovat erikokoisia aseita. Vaikka *kalpa* tarkoittaa yhdenkäden miekkaa, on se kuitenkin kookkaampi kuin *bilbo*. Lisäksi *kalvan* terä on pitempi kuin *bilbon*. Tässä tapauksessa *bilbo* on siis kuvaavampi nimi pienikokoiselle henkilölle kuin *kalpa*. Lisäksi lähtökielisen nimen tarkoitus on osoittaa, että pienikin henkilö voi osoittautua korvaamattomaksi ja hyödylliseksi tiukan paikan tullen – kuten myös pieni miekka on hätätilanteessa parempi kuin jos ei olisi miekkaa ollenkaan. Kohdekielinen nimi voisi tietyin varauksin, esimerkiksi jos lukija tietäisi nimen historian, toimia myös tarugenressä, vaikka onkin tässä tapauksessa satugenreen kuuluva.

Lähtökielinen nimi *Belladonna* on muutettu melko johdonmukaisesti *Kaunokoisoksi*. Kohdekielisen etunimen alkuosa *kauno-* viittaa alkuperäisnimen vastaavaan osaan *bella-*. Kohdekielinen asu on voitu saada yhdistämällä lähtökielinen sana italian kielen sanaan *bello* ’kaunis’ (Eurosanakirja 1991: 58–59), jonka feminiimuoto *bella* on. Lähtökielisen nimen merkitys on siis ’kaunis nainen’ (ks. myös Ridden 1981: 18). Etunimen loppuosa *-koiso* viittaa *belladonna*-kasviin (*Atropa belladonna*), joka tunnetaan myös nimellä *lemmonmarja*. Tämä kasvi kuuluu koisokasvien heimoon (TOP 5 Koululaisen tietokeskus 1989: 181) – tästä siis etunimen jälkimmäinen osa *-koiso*. *Belladonna* on myös samannimisestä kasvista tehdyn myrkyt nimi (Ridden 1981: 18). Kohdekielinen nimi voisi kuulua kumpaan tahansa annettuun genreen.

Nimen *Keijukas* on tarkoitus vastata alkuperäistä nimeä *Elrond*. Lähtökielisen nimen alkuosan *el-* voidaan käsittää tulevan sanasta *an elf*, jonka yleinen kohdekielinen vastine on ’keiju[kainen]’ (Hurme et al. 2000: 589). Kohdekielisessä vastineessa onkin alkuosana sana *keiju-*. Tämän lisäksi alkuperäisen nimen loppuosan *-rond* tilalla on suomenkielisessä nimessä johdin *-kas*. Kuitenkin kohdekielinen nimi antaa toisenlaisen

¹ Bastardi on nimitys miekalle, jota voi käyttää sekä yhdellä että kahdella kädellä. Bastardin terä on pidempi kuin yhdenkäden miekan terä. Bastardin terän pituus on n. 1–1,2 m ja yhdenkäden miekan terän pituus n. 80 cm. (Hohtari 2002; Weis & Perrin 2000: 45.) Bastardi ei ole nimityksenä uusi – jo viikingit puhuivat ns. puolentoistakäden miekasta *bastardina* (Snorri 1961: 603).

² Kahdenkäden miekka on yhdenkäden miekkaa ja bastardia isompi miekka, jonka tarkoitus on läpäistä haarniska helposti, koska isku saa voimaa miekan pituuden ja painon takia. (Bull 1991: 104.) Kahdenkäden miekan terän pituus on n.1,5 m. Tätä suurempi on ainoastaan skotlantilainen *claymore*, jonka terän pituus voi olla jopa yli 1,75 m ja paino n.8–9 kg. (Hohtari 2002.)

kuvan kuin lähtökielinen nimi: kyseessä on arvokas puolihaltia, ei mikään keijumainen olento. Nimen alkuosa *el-* voi tulla sanasta *an elf*, mutta sen merkityksenä pidetään fantasiakirjallisuudessa yleensä 'haltiaa' (Tolkien 1954–56, 1973–75; Weis & Hickman 1984, 1995). Lisäksi useat Tolkienin haltianimet (henkilöiden tai paikkojen nimet) alkavat samalla tavoin *el-*etuliitteellä (ks. Tyler 1976: 132–150). Etuliitteen taustalla on kuitenkin Tolkienin luoman haltiakielten sana *el* 'tähti', vaikka sana *an elf* voisi myös olla mahdollinen selitys (Hyde 1982: 454). Tolkienin haltiakielten mukaan nimi *Elrond* merkitsee 'tähtikupolia' tai 'tähtien holvia', sillä nimen jälkimmäisen osan *-rond* merkitys on 'holvikattoinen halli' (Hyde 1982: 457).

Tolkienin luomia hahmoja *Elrondia* ja tämän kaksoisveljeä *Elrosia* voidaan verrata roomalaisen myytin *Castoriin* ja *Polluxiin*. Jälleen Tolkienin kiinnostus mytologioita kohtaan tulee esiin hänen henkilöhahmojensa kautta. *Elrondilla* ja *Elrosilla* on samanlaisia piirteitä kuin *Castorilla* ja *Polluxilla*: kumpikin kaksospari on puoliverisiä (edelliset ovat puolihaltioita, jälkimmäiset puolijumalia) ja kumpikin joutui tekemään suuren valinnan. Tämä valinta liittyi kuolemattomuuteen: sekä *Elrond* että *Pollux* valitsivat kuolemattomuuden, ja *Elros* ja *Castor* kuolevaisuuden. (Day 2001: 120.) *Elrond* on siis paljon kokenut henkilö, jonka olemus sisältää viittaukseen toiseen mytologiaan. Näin ollen myös hänen nimensä on tavallaan yhtä muuttumattomana säilytettävä kuin *Pollux*. Nimi *Keijukas* ei sisällä samaa arvokkuutta ja mytologisuutta kuin alkuperäinen nimi, mutta toimii satugenressään.

Kraak-nimi on lähtökielisen nimen *Carc* kohdekielinen vastine. Tämä nimi kuuluu yhdelle *Vuoren* suurista korpeista (Tolkien 1937: 256, 1973: 249). Nimi on onomatopoeettinen, ja se on muutettu suomen äännejärjestelmään sopivammaksi. Onomatopoeettisuudella tarkoitetaan luonnon äänien imitointia sanoilla. Usein kyseessä ovat jonkun yksilön sepittämät sanat (Saussure 1983: 175), jotka eivät välttämättä ole muiden yksilöiden käytössä. Yllättävää on, että alkuperäiselle nimelle on vastine *proosa-Eddassa*: siellä esiintyy orja nimeltään *Kark* (Snorri 1960: 138). Alkuperäiskielisen nimen kirjoitusasu on epävarma: kyseessä saattaa olla mukautettu asu nimestä *Carc*¹. Kohdekielinen nimi toimii juuri tutun äänne- ja kirjoitusasunsa ansiosta satugenressään.

---

¹ *Proosa-Eddan* suomennoksessa on mukautettu muitakin grafeemeja, esimerkiksi nimissä *Alyheim*, *Leiv* ja *Viljam* (Snorri 1960: 35, 161, 1961: 560). Nimien todennäköiset kirjoitusasut ovat olleet *Alfheim* (Day 2001: 87–88), *Leif* ja *William*.

Samalla tavalla kuin edellä esitelty nimi on myös *Krook* onomatopoeettisen nimen *Roäc* kohdekielinen vastine. Sekin kuuluu *Vuoren* korpille (Tolkien 1937: 256, 1973: 249). Tämäkin kohdekielinen nimi on muutettu suomen äännejärjestelmään sopivaksi. On huomattava, että alkuperäisessä nimessä ei ole kyse suomalaisesta vokaalista *ä*, vaan treemalla merkitystä vokaalista *a*. Treema ilmaisee, että vokaali ääntyy, mutta ei muodosta diftongia viereisen vokaalin kanssa (Tolkien 1979: 389). Tämäkin kohdekielinen nimi toimii hyvin satugenressä ja -kronotopiassa. Alkuperäisen nimen merkitys on 'musta, karheaääninen lintu, kuten varis' (Hyde 1982: 660).

Kulpsin-nimellä on tarkoitus on jäljitellä nielaisusta syntyvää ääntä, jota alkuperäisessä tekstissä kuvataan nimellä *Gollum* (Tolkien 1937: 72, 1973: 77, 1985: 80; Ridder 1981: 27). Tätäkin nimeä voidaan pitää onomatopoeettisena. Jokaisella kielellä oma tapansa kirjoittaa luonnon äänet, koska jokaisella kielellä on oma äänneympäristönsä. Luonnon äänten kirjoittaminen voi vaihdella myös yhden ja saman kielen sisällä; esimerkiksi suomen kielessä kissan ääntelyä voi kuvata eri tavoin eri ihmisten mielestä: vaihtoehtoja ovat mm. *miau*, *mau*, *nau* ja *mour*. Nimi *Kulpsin* sopii satugenreen: se on myös melko hauskalta kuulostava nimi.

Smaug-nimen muutosta *Kyty*-nimeksi ei ole helppo selittää, sillä sana *kyty* merkitsee 'miehen tai vaimon veljeä' (Toivonen et al. 1958: 257), millä ei ole mitään tekemistä lohikäärmeiden kanssa. Kohdekielinen nimi voi myös viitata verbiin *kyteä*. Tämän johdoksiin kuuluu mm. sana *kytö* (Toivonen et al. 1958: 256), jonka kirjoitusasu on lähellä sanan *kyty* kirjoitusasua. *Kyteminen* liittyy lohikäärmeen ominaisuuteen syöstä tulta: lohikäärmeen tulihan kytee sen vatsassa, ennen kuin lohikäärme puhalttaa sen liekinä ulos suustaan.

Alun perin Tolkien kuitenkin teki *Smaug*-nimen käyttäen sen vartalona germaanista verbiä *smugan* 'puristua läpi aukosta'. Tolkien itse kutsui sitä "halvaksi filologiseksi vitsiksi". (Carpenter 1998: 208.) Nimi sopii lohikäärmeelle, joka ahmittuaan koko joukon kääpiöitä ja *Laakson* ihmisiä on kasvanut ja turvonnut niin, ettei enää pysty liikkumaan kaikkialla *Yksinäisen Vuoren* uumenissa: hän ei pystyisi edes puristautumaan sisälle tiettyihin luolastoihin, joiden suuaukot ovat vain pieniä reikiä hänen silmissään (Tolkien 1937: 19–20, 1973: 25, 1985: 26). Kohdekielinen nimi *Kyty* sopii hyvin satugenreen ja -kronotopiaan, sillä se herättää assosiaatioita edellä esitettyyn *kyteä*-verbiin ja on helppo nimi muistaa.

Lähtökielisen nimen *Galion* muutos *Lunki*-nimeksi voi selittyä siten, että alkuperäisen nimen taustalla on ehkä oletettu olevan sana *calm* 'levollinen, tyyni'

(Hurme et al. 2000: 515) ja se on korvattu samankaltaisen merkityksen omaavalla sanalla *lugn* 'rauhallinen, tyyni, levollinen' (Lampén 1980: 191). Sanaa *lunki* tavataan suomen kielessä juuri 'rauhallisen' merkityksessä: esimerkiksi *ottaa lunkisti* 'ottaa rauhallisesti' ja lisäksi aikaisemmin Etelä- Pohjanmaalla 'serkun' merkityksessä (Toivonen et al. 1958: 310). Tuttuutensa vuoksi *Lunki* sopii juuri satugenreen.

Metsikönkuningas on muutettu nimi, sillä alkuperäiseen nimeen *Woodland king* kuuluvan sanan *woodland* merkitys on 'metsä(maa), metsän; metsä-' (Hurme et al. 2000: 939) ja *metsikön* englanninkielinen vastine on 'wood(s)' (Hurme et al. 2000: 220). Nimenä *metsikönkuningas* on tiettyyn tilanteeseen luotu tilapäinen nimi, kun sen sijaan sitä vastaava *Hobitissa* oleva nimi, *metsänkuningas*, kuuluu leksikkoomme. Lisäksi nimi *metsikönkuningas* ei sisällä samanlaisia assosiaatioita kansansatuihin ja karhuun kuin *metsänkuningas* (ks. esimerkiksi Harva 1948: 365) ja sopisi näin ollen paremmin taru- kuin satugenreen. (*Lohikäärmevuoren* genre on satu.)

Bladorthin-nimen suomenkielisen version *Oikeamiekka* taustaa on lähes mahdoton selvittää. Eräs, ehkä ylitseampuva, tulkinta voisi olla, että lähtökielinen nimi olisi jaettu kahteen osaan *blad-* ja *-orthin*. Ensimmäinen osa *blad* muistuttaa englanninkielistä sanaa *blade* 'terä' (Hurme et al. 2000: 499), ja siitä olisi voinut tulla kohdekielisen nimen jälkimmäinen osa *-miekka*. Alkuperäisen nimen jälkimmäisen osan *-orthin* voisi liittää kreikankieliseen sanaan *ortho's*, mikä merkitsee 'oikeaa, suoraa' (Aikio 1981: 454), ja siitä voisi saada suomenkielisen nimen alkuosan. Kohdekielinen nimi sopii selkeytensä vuoksi satukronotopiaan.

Beorn-nimen muutos *Otsoksi* noudattelee alkuperäisen nimen merkitystä. Alkuperäinen nimi tulee muinaisenglannin sanasta *beorn*, jolla on tarkoitettu 'miestä' ja jonka alkuperäinen merkitys on ollut 'karhu' (Shippey 1982: 62; Ridden 1981: 30). Sanalla on myös tarkoitettu 'sankaria' (Ridden 1981: 30). Nimi *Beorn* ja sen merkitys ovat voineet saada lisäkonnotaatioita norjalaisen *Hrólfrkrakin* saagan sankarin nimestä *Bǫthvarr Bjarki*, jonka merkitys on 'pieni karhu'. Myös Tolkienin innoittajan *Beowulf*¹ nimikkohenkilön nimen jälkimmäinen osa *-wulf* merkitsee 'mehiläisten sutta' eli 'hunajansyöjää', siis 'karhua'. (Shippey 1982: 62.)

¹ *Beowulf* on muinaisenglantilainen eepos (Carpenter 1998: 43), josta Tolkien nuorena innostui (Carpenter 1998: 56, 58) ja joka vaikutti hänen teoksiinsa, mm. *Kadonneiden tarujen kirjassa* olevaan *Húrinin lapset* -taruun, jonka sankarin taistelua lohikäärmeen kanssa voi verrata *Beowulf*in taisteluun "oman" lohikäärmeensä kanssa (Carpenter 1998: 115). Tolkien piti myös esitelmiä *Beowulfista* yliopistoaikanaan (Carpenter 1998: 155–156).

Tolkienin luoma hahmo *Beorn* pystyy muuttumaan karhuksi (Tolkien 1937: 114, 115, 1973: 117, 118, 1985: 122, 123). Kohdekielinen nimi sisältää lähtökielisen nimen iän ja merkityksen: vanha karhua merkitsevä englanninkielinen sana on korvattu vanhalla karhua merkitsevällä suomenkielisellä sanalla, jonka alkuperäinen muoto on *ohto*. Lisäksi *Otso* on suomen kielessä etunimi, joten se sopii nimeämään henkilöä. (Vilkuna 1976: 196.) Kohdekielinen nimi toimii hyvin satugenressä ja -kro-notopiassa, jossa on ennenkin esiintynyt *Otso*-nimisiä hahmoja.

Oleennaista nimen *Golfimbul* muutoksessa *Pallogolfiksi* on ollut säilyttää sana *golf*, mikä on tärkeä tekijä nimeen liittyvän tarinan kannalta. Lyömällä *Golfimbulilta* pään irti puunuijalla ja osumalla päällä sattumalta kaniininkoloon *hobitti Bandobras "Härkäräikkä" Tuk* keksi golfpelin (Tolkien 1937: 17, 1973: 23, 1985: 23). Voidaan siis ajatella, että kun *Härkäräikkä* lyö *Golfimbulilta* pään pois, lähtee tämän nimestä alkuosa *golf-* pois, jolloin keksityn pelin nimeksi tulee *golf*. Muutetusta nimestä lähtisi tällä logiikalla pois *pallo-*, jolloin pelinkin nimeksi tulisi pelkkä *pallo* eikä suinkaan *golf*. Lisäksi alkuperäiseen nimeen ei sisälly mitään sanaa, jonka käänkösvastine *pallo* voisi olla.

Kohdekielinen nimi myös antaa *Golfimbulista* aivan erilaisen kuvan kuin Tolkien oli tarkoittanut. Kyseessä oleva henkilö oli pelätty *örkkien* sotapäällikkö (Tyler 1976: 201) eikä suinkaan mikään pyöreä väty, mihin muutettu nimi *Pallogolf* vihjaa. Nimenä *Pallogolf* kylläkin sopii satugenreen, sillä se on tuttuutensa lisäksi hauskalta kuulostava nimi.

Nimi *Golfimbul* on muodostettu muinaisnorjalaisista sanoista *gul* 'tuuli' ja *fimbrel* 'mahti, suuruus' eli nimen merkitys on 'hivittävä tuuli' (Hyde 1982: 644). Lisäksi nimestä on löydettävissä myös *runo-Eddassa* olevan joen nimi *Fimbultul* (Eddan 1912: 70) eli *Fimbulthul* (Eddan jumalrunot 1982: 92, 270). Käyttämällä tätä muinaisessa mytologiassa olevaa nimeä sekä selittämällä yllättävän vanhan golfpelin synnyn¹ Tolkienin tavallaan sitoo tarunsa osaksi meidän menneisyyttämme.

Runoniekka-nimi vastaa kohdekielistä nimeä *Bard*, jonka merkitys on 'muinaiskelttiläinen runoilija, bardi' (Hurme et al. 2000: 490) ja 'taistelukurves' (Hyde 1982: 631). Kohdekielinen nimi muodostuu sanasta *runo* ja johtimen luonteisesta yhdyssanan jälkiosasta *-niekka*, jolla muodostetaan substantiiveja ja adjektiiveja (Toivonen et al. 1958: 376). Kohdekielinen nimi tavoittaa osan lähtökielisen nimen

¹ Tolkien nähtävästi olettaa lukijoidensa tietävän, että pelinä golf on todellakin vanha: sitä pelattiin Skotlannissa jo 1400-luvulla (TOP 5 Koululaisen tietokeskus 1989: 475).

merkityksestä, sillä sana *runoniekka* tarkoittaa 'runoilijaa' (Toivonen et al. 1958: 376). Lähtökielinen nimi olisi voitu mukauttaa suomen kieleen lisäämällä sen loppuun vokaali *i*. Kohdekielinen nimi sopii jollain tapaa paremmin satu- kuin tarugenreen, sillä ei sisällä samanlaisia konnotaatioita kuin nimi *Bard*.

Topi-nimessä ei ole kyse mukautetusta nimestä, sillä lähtökielisen nimen *Tom* odotuksenmukainen mukautettu nimi olisi *Tomi*. Toisaalta *Topi*-nimen valinta voi selittyä siitä, että *Lohikäärmevuoren* kääntämisvuonna *Tomi* oli yleinen etunimi (Vilkuna 1976: 253) eikä sitä haluttu näin ollen käyttää peikon nimenä. *Topi* sen sijaan kuului jo "vanhanaikaisiin nimiin", sillä sitä pidettiin (ja pidetään yhä) *Lohikäärmevuoren* ilmestymisen aikoihin *Toivo*-nimestä tehtynä kutsumanimenä (Vilkuna 1976: 254). Kohdekielinen nimi ei tunnu kuuluvan selvästi mihinkään genreen.

Tulke-nimi on alkuperäisen nimen *Bungo* kohdekielinen vastine. Kyseessä on etunimi, jonka muutos saattaa selittyä siten, että lähtökielinen etunimi sisältää englanninkielisen sanan *bung* 'tulppa, tappi, tukkia' (Hurme et al. 2000: 510); Kohdekielinen nimi *Tulke* on siis ikään kuin lähtökielisen sanan *bung* merkityksistä tehty "väännös". Nimi *Tulke* voisi myös perustua sanan *tulje* 'rakovalkean välipuu' genetiivimuotoon *tulkeen* (Itkonen et al. 1975), josta nominatiivimuoto on voitu hahmottaa väärin asuun **tulke*. Kohdekielinen nimi *Tulke* sivuuttaa kuitenkin sanan *bungo* merkityksen 'Etelä-Amerikassa ja eteläisissä osavaltioissa käytetty vene' (Hyde 1982: 634), mikä ei ole kovinkaan tunnettu. Kohdekielinen nimi sopii kuitenkin hyvin satugenreen ja -kronotopiaan, sillä se on äänne- ja kirjoitusasultaan yksinkertainen ja helppo muistaa.

Old Took -nimisen henkilön nimen muutos *Vanhaksi Ottiseksi* on selitetty sukunimen osalta luvun 6.3. Toisistaan eroavat muutokset käännösratkaisuissa alaluvussa 6.3.2. Henkilönnimet. Nimi *Vanha Ottinen* tukee genrejakoja vain suhteessa muihin samantapaisiin nimiin.

Ville on muutettu nimi, sillä lähtökielisen nimen *William* odotuksenmukainen mukautettu kohdekielinen vastine olisi *Viljami* (ks. esimerkiksi Snorri 1961: 560; Tolkien 1937: 35, 1985: 41; Vilkuna 1976: 273). Muutoksen syytä voi vain arvailla. Johdonmukaista olisi ollut korvata *William*-nimestä tehty lempinimi *Bill* kohdekielisellä *Villellä*, jota voidaan pitää *Viljami*-nimestä tehtynä lempinimenä. Näin olisi saatu nimiparit *William* ~ *Bill* ja *Viljami* ~ *Ville*. Tässä ei kohdekielisen nimen yleisyys ole muutoksen taustalla (ks. edeltä *Topi*), sillä *Ville* vaikuttaisi olleen

Lohikäärmevuoren ilmestymisvuotena yleisempi nimi kuin *Viljami* (Vilkuna 1976: 274). Genrejaon kannalta *Ville* on neutraali nimi.

Nimi *Vuoren maiden Kuningas* on muutettu nimi, sillä alkuperäisessä nimessä *King Under the Mountain* on todellakin kyse *Vuoren alla* olevan kääpiöiden valtakunnan hallitsijan arvonimi (Tolkien 1937: 22–23). Kyseinen muutos perustuu väärään tulkintaan, vaikkakin sanan *king* kohdekielinen vastine on rankisiteinen ’kuningas’ (Hurme et al. 2000: 678) ja sanan *mountain* vastine on ’vuori’ (Hurme et al. 2000: 716). Kuitenkin sanan *under* merkitys on ’jonkun tai jonkin alla, alle, alapuolella; jonkun tai jonkin alaisena; alla, alhaalla, alle, alas’ (Hurme et al. 2000: 910). Lähtökielisen nimen voi ehkä käsittää tarkoittavan *Vuoren* alaisena olevien maiden kuningasta, mutta nimen konteksti antaa selkeän selityksen siitä, että nimellä tarkoitetaan aivan konkreettisesti *Vuoren* alla asuvien kääpiöiden hallitsijaa. Kohdekielinen nimi voi kuulua niin satu- kuin tarugenreenkin.

6.1.3. Kääpiöiden nimet

Kääpiöiden nimet on esitelty yhdessä selkeyden vuoksi. Lisäksi nämä nimet ovat keskeisiä teoksen genren kannalta (ks. 8. Nimet genren ja kronotopian rakentajina). Näiden nimien lähtökieliset vastineet ovat kaikki peräisin *runo-Eddasta*. Tähdellä (*) merkityt kääpiöt eivät kuulu *Bilbon* matkaseurueeseen. Nimet ovat aakkosjärjestyksessä, ja kohdekielisen nimen rinnalla esiintyy alkuperäisessä tekstissä oleva nimi. Lisäksi joistakin nimistä on nimen muinaisnorjalainen merkitys, vaikka tätä merkitystä ei olekaan huomioitu muodostettaessa kohdekielistä nimeä. Kaikki esitetyt nimet kuuluvat selkeästi satugenreen ja -kronotopiaan: ne ovat lapsenkielenomaisia, helppoja muistaa, yksinkertaisia äänne- ja kirjoitusasuultaan ja joissakin tapauksissa jo ennestään tuttuja. Mikäli jokin nimistä toimisi myös tarugenressä tai -kronotopiassa, ~~mainitsen~~ siitä erikseen.

Jorri on *Dori*-nimen vastineena *Lohikäärmevuoreessa*. Alkuperäinen nimi on lainattu *runo-Eddasta*, jossa *Dori* on myös kääpiö (Eddan jumalrunot 1982: 214, 269). Nimi esiintyy myös asussa *Dore* (Eddan 1912: 16, 144) ja sen merkitys on ’kantaja’ (Hyde 1982: 637). Tämä kohdekielisen nimen muutos johtunee siitä, että se helpottaa nimen lausumista. Lisäksi muutoksessa on säännönmukaisuutta, kun sitä vertaa toisiin samantapaisiin muutettuihin nimiin: esimerkiksi *Norri* ~ *Nori* ja *Orri* ~ *Ori*. Näissä

kolmessa kohdekielisessä nimessä on lähtökielisen nimen *-(o)ri*-yhdistelmä muuttunut asuun *-(o)rri*.

Klontti-nimellä tarkoitetaan *Gloin*-nimeä. Alkuperäinen nimi on lainattu *runo-Eddasta*, jossa esiintyy kääpiö *Gloinn* (Eddan jumalrunot 1982: 220) eli *Gloin* (Eddan 1912: 16). Nimi merkitsee 'loistavaa' (Eddan jumalrunot 1982: 272) tai 'hidasta' (Hyde 1982: 644). Nimen muutos osoittaa jonkinlaista säännönmukaisuutta: nimessä *Ontti* ~ *Oin* on myös äänneyhtymä *-oin* muutettu *-ontti*-asuseksi. Lisäksi nimessä *Klontti* on lähtökielisen nimen sisältämä konsonanttiklusteri *gl* mukautettu *kl*:ksi. Alkuperäistä nimeä tavataan myös kirjoitusasussa *Glóin* (Tyler 1976: 200).

Kuhmu-nimellä on korvattu alkuperäisen tekstin *Bombur*-nimi. Alkuperäinen nimi on lainattu *runo-Eddan* kääpiöltä, jonka nimi kirjoitetaan *Bömburr* (Eddan jumalrunot 1982: 219) tai *Bömbur* (Eddan 1912: 15). Nimen merkitys on 'pölkymäinen' (Eddan jumalrunot 1982: 269) tai 'pullottava' (Hyde 1982: 633). Alkuperäinen nimi on voitu johtaa muinaisnorjalaisesta sanasta *bumba* 'rumpu' (Hyde 1982: 633). Tolkien on jättänyt pois omasta kääpiön nimestään englannin kieleen sopimattoman vokaalin *ö*, mutta on kuitenkin säilyttänyt alkuperäisen nimen sisältämän merkityksen omassa kääpiöhahmossaan: myös *Bombur* on suunnattoman lihava ja pölkymäinen (Tolkien 1937: 10, 116, 1973: 15, 119, 1985: 16, 124). Muutetun nimen loogisuus näkyy vasta verrattaessa sitä kahteen muuhun samannäköiseen nimeen: *Pihnu* ~ *Bifur* ja *Puhmu* ~ *Bofur*.

Se, että *Puhmu* ja *Kuhmu* ovat kirjoitusasuiltaan lähempänä toisiaan kuin *Bofur* ja *Bombur*, johtunee käänösvirheestä, jonka mukaan *Bofur* ja *Bombur* ovat veljeksiä – todellisuudessa *Bofur* ja *Bifur* ovat veljekset ja *Bomburin* serkkuja.

– – counting poor old Bombur, who was being propped up on either side by his cousin Bifur, and his brother Bofur; and – – (Tolkien 1937: 162).

– – mukaan lukien vanhan Kuhnun, jota kannattivat molemmin puolin hänen serkkunsa Pihnu ja veljensä Puhnu (Tolkien 1973: 161).

– – kun mukaan laskettiin Bombur-parka jota hänen serkkunsa Bifur ja tämän veli Bofur pitelivät pystyssä, ja – – (Tolkien 1985: 169).

Englanninkielinen esimerkkivirke on pragmaattisesti kaksiselitteinen, joten *Bofurin* ja *Bifurin* veljeyttä ei voida päätellä kielioppiseikkoihin nojaten. Lähtökielisen virkkeen rakenne on epätavallinen, sillä ei ole tavallista puhua ensin henkilö X:n serkusta ja sitten tämän serkun veljestä – kun kyseessä on kuitenkin kyseisen henkilö X:n kaksi serkkua. Puheessahan tämä ongelma ratkeaisi painottamalla tai olemalla painottamatta jälkimmäistä *his* sanaa. Kuitenkin alkuperäisten nimien *Bofur* ja *Bifur* samankaltaisuus

viittaa siihen, että kyseessä on veljekset. (Alanen 2002; Freeman 2002.) Lisäksi lähtökielissä tekstissä on lisää esimerkkejä, jotka viittaavat heidän lähisukulaisuuteensa. Esimerkiksi *Bofurilla* ja *Bifurilla* on samanlaiset vaatteet: kummallakin on keltainen huppulakki (Tolkien 1937: 10, 1973: 15, 1985: 16), kun taas *Bomburilla* on vaaleanvihreä huppulakki (Tolkien 1937: 10, 1973: 15, 1985: 16). Lisäksi *Bofur* ja *Bifur* tekevät lähes kaiken yhdessä; esimerkiksi he kieltäytyivät tekemästä yhtään mitään ja makasivat vain maassa päästyään pois kosken höykyttävinä olleista tynnyreistä, vaikka kumpikin oli selvinnyt vähillä kuhmuilla ja jopa kuivina (Tolkien 1937: 192, 1973: 188, 1985: 199).

On erikoista, että kohdekieliset nimet niputtavat nämä kolme erilaista kääpiötä yhteen, kun taas lähtökieliset nimet tekevät eron heidän välilleen: *Bifur* ja *Bofur* ovat samankaltaisia olemukseltaan, joten heidän nimensä ovat samankaltaisia kirjoitusasultaan – kun taas heistä ulkoisesti eroavan *Bomburin* nimikin eroaa edellä mainittujen henkilöiden nimistä.

Norri korvaa tässä käännöksessä alkuperäisen tekstin *Nori*-nimen. Alkuperäinen kääpiön nimi on peräisin *runo-Eddan* kääpiöltä. Nimi *Nori* [myös *Nore* (Eddan 1912: 15)] merkitsee 'pätkeä'. (Eddan jumalrunot 1982: 219, 278.) Tämän nimen muutos liittyy läheisesti nimien *Jorri* ~ *Dori* ja *Orri* ~ *Ori* -muutoksiin (ks. edellä *Jorri*). Näiden muutettujen nimien kohdalla on pyritty säilyttämään "yhteensopivuus", jollainen alkuperäisillä nimillä *Dori*, *Nori* ja *Ori* on.

Ontti-nimellä kutsutaan kääpiötä, jonka lähtökielinen nimi on *Oin*. Alkuperäinen nimi on jälleen lainaa *runo-Eddasta*, jossa esiintyy *Oinn*-niminen kääpiö (Eddan sankarirunot 1980: 111). Nimen merkitys on 'arka' (Eddan sankarirunot 1980: 306; Hyde 1982: 657.) Nimestä on käytössä myös kirjoitusasu *Oen* (Eddan 1912: 201). Suomenkielisen nimen muutos liittyy yhteen nimen *Klontti* ~ *Gloin* -muutoksen kanssa. Myös siinä on yhdistelmä *-oin* korvattu *-ontti*-yhdistelmällä. Alkuperäistä nimeä tavataan myös muodossa *Óin* (Tyler 1976: 350).

Orri-nimi on saatu lähtökielisen tekstin *Ori*-nimestä. Myös tämä kääpiön nimi on lainattu *runo-Eddasta*, jossa *Ori* on myös kääpiö (Eddan jumalrunot 1980: 214, 279). Nimestä on olemassa toinenkin kirjoitusasu: *Ore* (Eddan 1912: 16, 144). Suomenkielisen nimen muutettu ulkoasu liittyy nimien *Jorri* ~ *Dori* ja *Norri* ~ *Nori* -muutoksiin: kaikissa kolmessa on *-ori* korvattu *-orrilla*. Lisäksi tämän kyseisen nimen muutos voi selittyä siten, että nimi voisi assosioitua *oriin*, joka on leksikaalistunut sana suomen sanastossa.

Pihmu-nimellä on korvattu alkuperäisen tekstin *Bifur*-nimi. Tämä kääpiön nimi on myös peräisin *runo-Eddasta*, jossa se esiintyy asuissa *Bifurr* (Eddan jumalrunot 1982: 219, 268) ja *Biur* (Eddan 1912: 15). Nimen merkitys on 'värjyvä' (Eddan jumalrunot 1982: 268) tai 'ahertaja' (Hyde 1982: 632). Tämäkin nimi on kuulunut aiemminkin kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 268). Nimen muutos liittyy läheisesti nimen *Kuhmu* ~ *Bombur* ja *Puhnu* ~ *Bofur* -muutoksiin. Tarkempi selitys löytyy edeltä kohdasta *Kuhmu* ~ *Bombur*.

Poppo-nimellä kutsutaan *Lohikäärmevuoressa* kääpiötä, jonka alkuperäinen nimi on *Balin*. Tämä on ainoa kääpiön nimi, jota ei ole *runo-* eikä *proosa-Eddassa*. Kääpiönnimi *Balin* on tehty käyttämällä kantasanan muinaisnorjalaista sanaa *bal* 'tuli'. Nimen *Balin* merkitys on siis 'palava'. (Hyde 1982: 631.) Nimen muutos liittyy läheisesti nimen *Toppo* ~ *Dwalin* -muutokseen, sillä kyseessä on veljekset (Tolkien 1937: 8, 1973: 13, 1985: 14). Koska alkuperäiset nimet sointuvat yhteen, sointuvat muutetutkin. Tosin muutettujen nimien lapsenkielenomaisuus sitoo ne aivan toiseen aikaan ja paikkaan kuin missä alkuperäiset nimet ovat. Nimen *Poppo* ~ *Balin* -muutos liittyy myös nimen *Vuoppo* ~ *Fundin* -muutokseen, sillä kyseessä on *Balimin* ja *Dwalinin* isä (Tyler 1976: 188; Tolkien 1937: 256, 8, 1973: 249, 13, 1985: 261, 14). Tässä on kyse nimien samankaltaisuudesta: jokaisesta alkuperäisestä nimestä on tunnistettavissa *Cin*-yhdistelmä, ja vastaavasti jokaisesta muutetusta nimestä löytyy *-ppo*.

Puhmulla on korvattu *Bofur*-nimi. Alkuperäinen nimi on *runo-Eddassa* muodoissa *Bafurr* (Eddan jumalrunot 1982: 219) ja *Båvur* (Eddan 1912: 15). Se on kuulunut myös kääpiölle, ja sen merkitys on 'värisevä' (Eddan jumalrunot 1982: 268). Voidaankin olettaa, että *Bofur* ja *Bifur* ovat veljeksiä, sillä heidän alkuperäisasuisten nimiensä kirjoitusasut ja merkitykset 'värisevä' ja 'värjyvä' ovat lähellä toisiaan. Muutettu nimi *Puhnu* on lähellä muutettuja nimiä *Kuhmua* ja *Pihmua*. Tämä yhteys on selitetty edellä, ks. *Kuhmu* ~ *Bombur*.

Tanska(*)-nimi vastaa käänöksessä alkuperäistä nimeä *Dain*(*). Kohdekielisen nimen muutos voi selittyä siten, että lähtökielinen nimi voidaan lausua samalla tavalla kuin sana *Dane* 'tanskalainen' (Hurme et al. 2000: 557) eli [dein] ja tästä on sitten otettu kantasana nimeksi. Tämän nimen muutos liittyy läheisesti nimen *Vanska* ~ *Nain* -muutokseen: *Nain* on *Dainin* isä (Tolkien 1937: 290, 1973: 281, 1985: 294). Muutettujen nimien yhteen sointuvuus jäljittelee alkuperäisten nimien vastaavaa ominaisuutta. Käsiteltävä nimi tavataan myös asussa *Dáin* (Tyler 1976: 98).

Alkuperäinen nimi on lähtöisin *runo-Eddasta*, jossa *Dainn* (Eddan jumalrunot 1982: 65, 190) tai *Dain* (Eddan 1912: 15, 40, 70) on yksi kääpiöistä (Eddan jumalrunot 1982: 269). Nimen merkitys on 'kuolleen kaltainen' (Hyde 1982: 636). Samalla nimellä tavataan *runo-Eddassa* myös hirvi, joka symbolisoi kaikkialla vallitsevaa kuolemaa (Eddan 1912: 316; Eddan jumalrunot 1982: 94, 269).

Toppo-nimi korvaa *Dwalin*-nimen *Lohikäärmevuoressa*. Alkuperäinen nimi *Dvalinn* (Eddan sankarirunot 1980: 300, 122; Eddan jumalrunot 1982: 65, 166, 219, 220) eli *Dvalin* (Eddan 1912: 15, 40, 316) esiintyy myös *runo-Eddassa*. Sen merkitys on 'horteessa makaaja' (Eddan jumalrunot 1982: 269; Hyde 1982: 637), ja se on kuulunut yhdelle suurimmista *Eddan* aikaisista sepistä (Eddan 1912: 316) ja kääpiöiden johtajista (Eddan sankarirunot 1980: 122, 300). *Runo-Eddassa* nimi *Dvalinn* tai *Dvalin* kuuluu myös hirvelle, joka symbolisoi unta (Eddan jumalrunot 1982: 94, 269; Eddan 1912: 71, 316). Nimen muutos liittyy nimen *Vuoppo* ~ *Fundin* -muutokseen sekä erityisesti aikaisemmin esitellyn nimen *Poppo* ~ *Balin* -muutokseen, sillä kyseessä ovat veljekset (Tolkien 1937: 8, 1973: 13, 1985: 14), joiden nimien muutos jäljittelee alkuperäisten nimien yhteen sointuvuutta.

Ukain(*) vastaa *Thrain*(*)-nimeä tässä käännöksessä. Alkuperäinen nimi on lähtöisin taas *runo-Eddasta*, jossa se tavataan muodoissa *Thrainn* (Eddan jumalrunot 1982: 219, 282) ja *Train* (Eddan 1912: 15). Nimen merkitys on 'uhkaava' (Eddan jumalrunot 1982: 282) tai 'itsepäinen, sitkeä' (Hyde 1982: 665). Tämäkin nimi kuuluu kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 282). Nimen muutos liittyy läheisesti nimien *Ukko* ~ *Thror* ja *Ukonnuoli* ~ *Thorin* -muutoksiin. Kaikissa alkuperäisissä nimissä on havaittavissa elementti *th(r)V(r)*, jota muutetuissa nimissä vastaa *uk(V)*. Alkuperäisten nimien *th(r)V(r)*-yhdistelmän taustalla on *Thor*-nimi, joka kuuluu ukkosen ja myrskyn jumalalle (MacKenzie 1995: 16; Viking Gods 1998: 62). Myös muutettujen nimien taustalla on vanhan jumalan nimi: Suomen muinaisuskonnossa on ylijumala ja ukkosen jumala *Ukko* (Harva 1948: 74; Vilkuna 1976: 260), jonka nimestä on peräisin muutettujen nimien sisältämä *uk(V)*. Alkuperäistä nimeä *Thrain* tavataan myös muodossa *Thráin* (Tyler 1976: 476).

Ukain Vanhalla(*) tarkoitetaan samaa henkilöä kuin *Thrain the Old*(*) -nimellä. Kyseessä on eri henkilö kuin *Ukain* ~ *Thrain*, vaikka etunimi onkin sama – paitsi lisänimen *Vanha* osalta (Tyler 1976: 476). Muutetun nimen selitys on yllä.

Ukko(*)-nimellä on korvattu alkuperäisen tekstin nimi *Thror*(*). Tämäkin on lainaa *runo-Eddasta*, jossa se tavataan muodoissa *Thror* (Eddan jumalrunot 1982: 219,

282) ja *Tra* (Eddan 1912: 15). Nimi kuuluu myös kääpiölle, ja sen merkitys on 'onnekas' (Eddan jumalrunot 1982: 282) tai 'villisika' (Hyde 1982: 666). Muutettu nimi liittyy läheisesti nimien *Ukain* ~ *Thrain* ja *Ukonnuoli* ~ *Thorin* -muutoksiin. Taustalla on *Thor* ja *Ukko* -nimien merkitsemien henkilöiden ominaisuuksien samankaltaisuus; molemmat nimet kuuluvat ukkosen jumalalle (MacKenzie 1995: 16; Viking Gods 1998: 62; Harva 1948: 74; Vilkuna 1976: 260). Nimeä *Thror* tavataan myös kirjoitettuna muotoon *Thrór* (Tyler 1976: 480).

Ukonnuoli-nimi vastaa englanninkielisen tekstin *Thorin*-nimeä. Lähtökielinen nimi on jälleen lähtöisin *runo-Eddasta*, jossa se esiintyy muodoissa *Thorinn* (Eddan jumalrunot 1982: 219, 281) ja *Torin* (Eddan 1912: 15). Nimi kuuluu myös *Eddan* maailmassa kääpiölle (Eddan jumalrunot 1982: 281), ja sen merkitykseksi on ehdotettu 'rohkeaa' (Hyde 1982: 665). Tolkienin kääpiön koko nimi *Thorin Tammikilpi* on verrattavissa *runo-Eddassa* esiintyvän soturin *Thorir Rautakilpi* (Eddan jumalrunot 1982: 194, 281) nimeen. Ottamalla mallia *runo-Eddan* nimestä Tolkien pystyi luomaan kääpiölleen nimen, jolla on jonkinlainen liittymäkohta todellisuuteen: menneisyydessä oli mahdollista nimetä henkilö esimerkiksi tämän käyttämän kilven, aseiden taikka tämän ulkomuodon mukaan. Kääpiön nimi *Thorin Tammikilpi* liittyy Tolkienin teoksen kronotopian lähelle *runo-Eddan* kronotopiaa.

Muutettu nimi *Ukonnuoli* liittyy nimien *Ukain* ~ *Thrain* ja *Ukko* ~ *Thror* -muutoksiin: siinäkin on hyödynnetty nimien *Thor* ja *Ukko* luonnehtimien henkilöiden samankaltaisuutta. (Tarkempi selitys, ks. *Ukain*.) Lisäksi nimi *Ukonnuoli* korostaa sen liittymistä nimeen *Ukko*, sillä suomalaisessa kansanperinteessä nämä kaksi sanaa ovat liittyneet tiivistä yhteen: salamaa on kutsuttu *Ukon nuoleksi* ja sitä on pidetty *Ukon* eli *Ukkosen* aseena (Harva 1948: 76, 81, 88–89).

Kun nimien *Ukain*, *Ukain Vanha*, *Ukko* ja *Ukonnuoli* taustalla on käytetty suomalaiseseen muinaisuskoon ja kansanperinteeseen kuuluneita nimiä ja nimityksiä, on tällä tavoin saatu nimet ja niiden konteksti sidottua meidän kulttuuriympäristöömme. Lisäksi nimityksen *Ukonnuoli* vanhahtavuus viittaa tekstin tapahtuneen jossakin menneisyydessä, jossakin toisessa kronotopiassa, joka voisi olla myös (suomalainen kansan-)tarukronotopia.

Vanska(*)-nimi on korvannut *Nain*(*)-nimen *Lohikäärmevuoressa*. Myös tämä alkuperäinen nimi on lähtöisin *runo-Eddasta*. Se esiintyy siellä muodossa *Nain* ja on myös kääpiön nimi (Eddan 1912: 15). Nimen merkitys on 'ruumis' (Hyde 1982: 656). Suomenkielisen *runo-Eddan* kääpiöiden listasta nimi puuttuu kokonaan (Eddan

jumalrunot 1982: 219), mutta tämä selittynee siitä, että runosta, jossa kääpiöiden nimet esiintyvät, on olemassa useita eri versioita, jotka eroavat toisistaan jonkin verran. Nimestä käytetään myös muotoa *Náin* (Tyler 1976: 324). Nimen muutos liittyy läheisesti nimen *Tanska ~ Dain* -muutokseen, sillä *Nain* on *Dainin* isä (Tolkien 1937: 290, 1973: 281, 1985: 294). Muutettujen nimien yhteen sointuvuus jäljittelee alkuperäisten nimien yhteensopivuutta. Kohdekielinen nimi kuuluu selkeästi satugenreen sen yksinkertaisuuden ja helpon muistettavuuden vuoksi.

Vuoppo(*)-nimellä tarkoitetaan samaa henkilöä kuin nimellä *Fundin*(*), joka on lainattu *runo-Eddan Fundinn* (Eddan jumalrunot 1982: 219) eli *Fundin* (Eddan 1912: 15) -nimiseltä kääpiöltä. Nimen merkitys on 'löydetty' (Hyde 1982: 643). Nimen muutos liittyy läheisesti nimien *Poppo ~ Balin* ja *Toppo ~ Dwalin* -muutoksiin, sillä *Fundin* on *Balinin* ja *Dwalinin* isä (Tyler 1976: 188; Tolkien 1937: 256, 8, 1973: 249, 13, 1985: 261, 14). Tässä on kyse nimien samankaltaisuudesta: jokaisesta alkuperäisestä nimestä on tunnistettavissa *Cin*-yhdistelmä, ja vastaavasti jokaisessa muutetussa nimessä on *-ppo*. Kohdekielisen nimen äänneasun tuttuus liittää sen osaksi satugenreä ja -kronotopiaa.

6.2. *Hobitin* yksittäiset muutetut nimet

Hobitin yksittäiset muutetut nimet ottavat usein huomioon Tolkienin vanhahtavan kirjoitustyylin ja hänen tapansa käyttää arkikielenkäytöstä poistuneita ilmauksia; Esimerkiksi nimessä *Lord of the Dale* sana *dale* 'laakso' on runokielinen ilmaus (Hurme et al. 2000: 557), jota ei käytetä jokapäiväisissä kielenkäyttötilanteissa.

Näitä muutettuja nimiä on yhteensä 13, joista seitsemän on paikannimiä ja kuusi henkilönnimiä. Lisäksi näiden nimien rinnalla on myös lähtökielinen nimi. Jos kohdekielisen nimen analyysi sisältää muitakin nimiä, käytän niistä vakiintuneita, *Hobitissa* ja *Taru Sormusten Herrasta* -trilogiassa esiintyviä muotoja.

Hobitin omiin paikannimiin kuuluu muutettu nimi *Isot Rämmeet*, jonka lähtökielinen vastine on *Long Marshes*. Kohdekielinen nimi ei noudata ollenkaan lähtökielisen nimen muodostavien sanojen merkityksiä. Sanan *long* merkitys on 'pitkä' (Hurme et al. 2000: 692) ja sanan *marsh* 'marskimaa'¹, suomaa' (Hurme et al. 2000:

¹ Marskimaalla tarkoitetaan lietteestä muodostunutta alavaa rantatasankoa (TOP + Kodin perussanakirja 1989: 999; Aikio 2000: 398).

702). Muutoksena *Isot Rämeet* on kuvaava nimi ja antaa erilaisen mielikuvan kuin *Lohikäärmevuoressa* oleva rankisiteinen käännösnimi *Pitkät Suot*. *Isot Rämeet* tuntuvat kuuluvan eri aikaan ja paikkaan kuin *Pitkät Suot*, sillä meidän arkitodellisuudessamme ei ole rämeitä, ainoastaan soita. Tällä tavalla kääntäjä on pystynyt etäännyttämään lukijan toiseen kronotopiaan. *Isot Rämeet* toimii nimenä tarugenressä juuri etäisyytensä vuoksi.

Korppikallio-nimi on lähtökielisen nimen *Ravenhill* muutettu vastine, vaikka sen alkuosa onkin rankisiteinen (Hurme et al. 2000: 793). Muutos näkyy sanassa *hill* 'kukkula, pieni vuori, mäki' (Hurme et al. 2000: 646) – 'kallio' ei kuulu sen merkityksiin. Kuitenkin muutettu nimi on toimiva: siinä on soinnukkuutta ja se toimii kontekstissään, vaikka se ei aivan täysin vastaakaan lähtökielisen nimen tarkoitusta, sillä kyseessä on harjanteen huipun nimi (Tolkien 1937: 202, 1985: 208). Kohdekielinen nimi voisi toimia niin satu- kuin tarugenressäkin.

Nimen *Carrock* muutosta *Otavankalle*-nimeksi on vaikea selvittää. Alkuperäisen nimen selitykset eivät anna vihjettä, mikä voisi olla muutoksen taustalla oleva ajatuskulku. *Otavan* englanninkielinen vastine on 'the Plough' (Hurme et al. 2000: 261). Lähtökielinen nimi on johdettu joko vanhan *walesin* kielen sanasta *carrecc*, joka tarkoittaa 'kalliota, kiveä' (*rock*) (Shippey 1982: 77), skotlantilaisesta sanasta *cairn* 'kivi, kallio, pinottujen kivien merkitsijä' (Hyde 1982: 634) taikka muinaisenglannin sanasta *carr*, joka merkitsee 'kiveä' (Ridden 1981: 30). Kohdekielinen nimi on sopivan "myyttinen" ja toimii tarkoituksessaan nimetä erikoisen henkilön *Beornin* lähikalliota (Tolkien 1937: 113–114, 1985: 121–122). On huomioitava, että alkuperäisessä tekstissä *Gandalf* selittää, että *Carrock* on *Beornin* sana tuollaiselle paikalle (Tolkien 1937: 114). Tämän lähtökielisen nimen taustan tuntien voidaan ajatella nimen käytön tekstissä sitovan sen vanhaan tarujen aikaan, jolloin tuollaisia kaltevia kallioita kutsuttiin sanalla *carrecc*.

Muutettu nimi *Viimeinen Koto* on huomattavasti lyhyempi kuin alkuperäinen nimi *Last Homely House*. Kohdekielinen nimi noudattelee lähtökielisen nimen muodostavien sanojen merkityksiä: sanan *last* merkitys on 'viimeinen, viime' (Hurme et al. 2000: 682), sanan *homely* 'kodikas, kotoinen, tavallinen' (Hurme et al. 2000: 649), tervetulleeksi toivottava, ystävällinen' (Ridden 1981: 24) ja sanan *house* merkitys on 'talo, rakennus, koti, sali' (Hurme et al. 2000: 651). Kohdekielisessä nimessä on lähtökielisen nimen kahden viimeisen sanan merkitys yhdistetty yhteen käännösvastineeseen *kotoon*. *Koto* on alkuaan länsimurteinen johdos *kota*-sanasta, jolla tar-

koitetaan mm. 'asumusta'. *Koto*-sanaa tavataan myös vatjan kielessä, jossa sen merkitys on myös 'asuinrakennus, talo, koti'. (Toivonen et al. 1958: 224–225.) Nimi *Viimeinen Koto* toimii hyvin tarugenressä vanhahtavan sanan *koto* ansiosta, vaikka sanaa yhä edelleen tavataankin esimerkiksi taivutusmuodossa *koti* : *kotona*, ei sitä välttämättä käytetä yksinään yleiskielessä.

Nimen *Water* muutos *Virraksi* liittyy *Virranvarsi*-nimen muutokseen (ks. luvun 6.3. Toisistaan eroavat muutokset käännösratkaisuissa alaluku 6.3.1. Paikannimet). Kyseessä on joki, jonka nimi on yksinkertaisesti *the Water*. Kohdekielinen nimi on kuvaavampi kuin lähtökielinen, vaikka se eroaakin lähtökielisen nimen sanakirjamerkityksestä 'vesi' (Hurme et al. 2000: 928). Nimenä *Virta* sopii tarugenreen, sillä se ei ole enää jokapäiväisessä kielenkäytössä esiintyvä, liian yleinen sana.

Vuolas Virta -nimi kuuluu suurelle virralle, jonka lähtökielinen nimi on *River Running*. Tämä joki virtaa *Esgarothin* järveltä pohjoiseen aina *Dorwinionille* asti (Tyler 1976: 84). Virran alkuperäinen, haltiakielinen nimi on *Celduin* (Tyler 1976: 405). Muutettu kohdekielinen nimi on säilyttänyt lähtökielisen (ts. englanninkielisen) nimen alkusoinnun, vaikka se eroaakin osaksi alkuperäiseen nimeen kuuluvan sanan *running* merkityksistä 'juokseva, virtaava, vuotava' (Hurme et al. 2000: 817). *Virta* noudattelee sanan *river* rankisiteistä merkitystä, vaikka onkin vanhahtavampi sanan kuin 'joki' (Hurme et al. 2000: 811). Tarugenressä *Vuolas Virta* toimii todella hyvin: se kuuluu menneeseen aikaan runokielenomaisine alkusointuineen, sillä suomenkieliset lukijat yhdistävät alkusoinnut usein *Kalevalan* kronotopiaan.

Muutettu kohdekielinen nimi *Ylä-Sola* kertoo enemmän kuin lähtökielinen nimi *High Pass*, vaikka eroaakin alkuperäisen nimen merkityksestä. Sanan *pass* merkitys on ranginmukainen 'sola' (Hurme et al. 2000: 749), mutta sanan *high* merkitys ei ole *ylä*-. *High* voi merkitä eri yhteyksissä eri asioita; esimerkiksi yksinään se merkitsee 'korkeaa, jaloa, ylevää; korkealla, korkealle' (Hurme et al. 2000: 646), sanassa *high altar* 'pääalttaria' (Hurme et al. 2000: 646) ja sanassa *high priest* 'ylimmäistä pappia, ylipappia' (Hurme et al. 2000: 646). Muutettu nimi *Ylä-Sola* kertoo, että kyseessä on kulkureitti, joka sijaitsee ylhäällä vuoristossa (ks. esimerkiksi Tolkien 1937: 56–59, 119). Nimi toimii hyvin tarugenressä, vaikka ei erityisesti tuekaan genrejakoja vaan voisi toimia myös jossakin muussa genressä.

Hobitin muutettuihin henkilönnimiin lukeutuvat myös miekkojen nimet ja arvonimet. Esittelen nämäkin nimet aakkosjärjestyksessä kohdekielisten nimien mukaan, ja näiden suomenkielisten nimien rinnalla esiintyy myös lähtökielinen nimi.

Hiidensurmaksi kutsutaan miekkaa, jonka lähtökielinen nimi on *Goblin-cleaver* (Tolkien 1937: 52). Lähtökielisen nimen rankisiteinen vastine olisi **Peikkolaisenhalkaisija* tai **Peikonhalkaisija*. Yleiskielessä *goblin*-sanana merkitys on 'peikko' (Hurme et al. 2000: 630). Nimen käännöksestä olisi tullut kömpelö, jos kääntäjä olisi käyttänyt sanan *goblin* erikoistunutta kohdekielistä vastinetta 'peikkolainen' (Hohtari 2001), jota tavataan lähinnä fantasiakirjallisuudessa ja -peleissä. Nimen jälkimmäinen osa, *cleaver*, on todennäköisesti tekijäjohdos verbistä *cleave* 'halkaista, lohkaista; haljeta, lohjeta; halkoa' (Hurme et al. 2000: 530) eikä merkitykseltään leksikaalistunut johdos *cleaver*, jonka merkitys on 'lihakirves, hakkuuveitsi'. Kohdekielinen nimi sopii tarugenreen, sillä se viittaa suomalaisten muinaisuskonnoissa esiintyneisiin *hiisiin* (Harva 1948: 265, 350).

Hutki on hiisien käyttämä nimitys haltiamiekasta (Tolkien 1937: 64, 1973: 69, 1985: 71). Alkuperäinen nimi *Biter* on johdettu verbistä *bite*, jonka merkitys on 'purra, puraista, haukata' (Hurme et al. 2000: 498). Tämä muutettu nimi sopii hyvin tyhmien ja ilkeiden hiisien sanavarastoon (ks. Tolkien 1937: 59–68, 1973: 65–72, 1985: 67–75) ja toimii tämän konnotaation mukaisesti paremmin tarugenressä, jossa eri "sosiaali-ryhmään" kuuluvat henkilöt puhuvat eri tavalla (näkyä erityisesti: Tolkien 1937: 16 [*Thorin*], 35 [peikot], 52 [*Elrond*]).

Klonkku on onomatopoeettinen nimi, jonka tarkoitus on jäljitellä nielaisusta syntyvää ääntä (Tolkien 1937: 72, 1973: 77, 1985: 80). Tätä vastaava nimi alkuperäisessä tekstissä on *Gollum*. Koska jokaisella kielellä on oma äänneympäristönsä, on jokaisella kielellä omat tapansa kirjoittaa luonnon äänet. Tämä kohdekielinen nimi ei ole niin huvittava kuin *Lohikäärmevuoren* vastaava muutettu nimi *Kulpsin* (ks. 6.1.2. Henkilönnimet) ja sopii näin ollen paremmin tarugenreen. Lisäksi nimellä *Klonkku* on jonkinlainen sääliä herättävä sävy.

Laakson Ruhtinas -nimellä on korvattu lähtökielinen nimi *Lord of the Dale*. Kyseessä on *Yksinäisen Vuoren* vieressä sijaitsevan *Laakson* kaupungin hallitsijan arvonimi (Tyler 1976: 99). Kohdekielinen nimi on muutettu nimi, vaikka sanan *dale* merkitys on 'laakso' (Hurme et al. 2000: 557). Kohdekielisen nimen toinen osa *Ruhtinas* eroaa lähtökielisen sanan *Lord* merkityksestä: se tarkoittaa lähinnä 'herra, valtiasta, lordia' (Hurme et al. 2000: 693). *Ruhtinaan* englanninkielinen vastine on 'prince' (Hurme et al. 2000: 321). Nimenä *Laakson Ruhtinas* on hyvä: se tuo mieleen menneen ajan, jolloin ruhtinaita todella oli (esimerkiksi Venäjällä oli ruhtinaskuntia, suuruhtinaita ja ruhtinaita). Hyödyntämällä tätä kohdekielisen sanan historiallista

piirrettä nimi sitoo itsensä osaksi menneisyyttä ja tarugenreä: esimerkiksi *Laakson Valtias siirtäisi nimen jo eri aikaan ja paikkaan – lähemmäs satujen maailmaa, jossa elää tunnettu sanonta ”[palkkioksi] prinsessa ja puoli valtakuntaa”.

Nimen *Necromancer* muutos *Noidaksi* liittyy läheisesti uskomuksiin noidista. Lähtökielinen nimi merkitsee ’kuolleitten manaajaa’ (Ridden 1981: 21; Hyde 1982: 656; Hohtari 2001), ja vanhastaan kuolleiden manaamista on pidetty yhtenä osana mustaa magiaa eli mustaa taikuutta. Kuolleiden manaamisen taito uskottiin olevan noidilla, jotka olivat liitossa Pahan eli Saatanan kanssa. (Virolainen 1994: 53; Lehane 1984: 101.) Kohdekielisen nimen muutos selittyy tältä perustalta, sillä kyseinen nimi kuului pahalle voimalle, joka tuli *Keski-Maahan* Kolmannen Ajan alussa ja jota kutsuttiin nimellä *Necromancer* eli ’mustan magian käyttäjä’. Myöhemmin selvisi, että kyseessä on *Mordorin* musta ruhtinas *Sauron* (Tyler 1976: 332). Muutettuna nimenä *Noita* toimii meidän kulttuurissamme, sillä vanhastaan noidat on yhdistetty pahuuteen. Kohdekielinen nimi eroaa alkuperäisen nimen konnotaatiosta: se antaa feminiinisen kuvan nimeämästään henkilöstä, vaikka kyseessä onkin mies (*Sauron* on nimenä selkeästi maskuliininen). On mielenkiintoista huomata, että kohdekieliseksi vastineeksi on valittu juuri naisia tarkoittava sana, sillä yleensä miespuolisia noitia kutsutaan velhoiksi ja velhoja esiintyy mm. Lapin taruissa. *Noita* ei etäännyttä tarpeeksi tästä ajasta ja herättää erilaisia, tässä tapauksessa virheellisiä, assosiaatioita mm. satujen koukkunenäisistä noidista.

Vuoren suurten korppiin komentaja -nimellä on korvattu lähtökielinen nimi *The Chief of the great ravens of the Mountain*. Tässä kohdekielisessä arvonimessä on muutettu ainoastaan sana *chief*, jonka merkitys on ’päällikkö, johtaja’ (Hurme et al. 2000: 526). Muut noudattelevat lähtökielisten sanojen ranginmukaisia merkityksiä (Hurme et al. 2000: 633, 793, 716). *Komentajan* englanninkielinen vastine on ’commander’ (Hurme et al. 2000: 157). Muutetusta nimestä saa assosiaation sota-joukoista, joilla on komentaja. Tämä nimi kuuluu enemmän taru- kuin satugenreen, jossa harvemmin esiintyy sotilaallisiin voimiin viittaavia henkilönnimiä.

6.3. Toisistaan eroavat muutokset käänösratkaisuissa

Tähän kategoriaan kuuluvat sellaiset nimet, jotka ovat käännetty kummassakin suomennoksessa ja jotka eroavat toisistaan käänösratkaisujen perusteella. Kääntä-

minen joko on osittaista tai lähtökielinen nimi on yksinkertaisesti korvattu jollakin toisella kuin rankisiteisellä kohdekielisellä käänösastineella. Vertaan tässä käsittelemiäni nimiä usein rankisiteisiin nimiin, jotka edustavat ”korkeinta” käänösastetta eli noudattelevat lähtökielisen nimen rankia ja ovat ikään kuin standardikäännöksiä. Vertailu esiintyy lähinnä perusteluna sille, miksi juuri analysoitava nimi on muutettu nimi. Myös nämä muutetut nimet tukevat käänösten jakoa kahteen eri genreen.

Esittelen nämä toisistaan eroavia muutoksia sisältävät nimet aakkosjärjestyksessä kolmen nimen ryhminä. Käänösten nimien tunnistamisen helpottamiseksi niiden jäljessä on joko merkintä (LV) eli *Lohikäärmevuori* taikka (H) eli *Hobitti*. Mikäli nimien selitykset ja analyysit sisältävät muita nimiä, käytän tässä jo vakiintunutta *Hobitin* ja *Taru Sormusten Herrasta* -trilogian nimistöä. Tämyntyyppisiä muutettuja nimiä kohdekielisissä käänöksissä yhteensä 34, joista paikannimiä on kahdeksantoista ja henkilönnimiä on kuusitoista.

6.3.1. Paikannimet

Paikannimiin kuuluvan alkuperäisen nimen *Grey Mountains* kohdekielisistä vastineista *Harmaavuoret* (LV) ja *Varjovuoret* (H) ensin mainittu nimi vaikuttaa rankisiteiseltä nimeltä, vaikka on kuitenkin muutettu nimi. Lähtökielisen nimen osia *grey* ja *mountain* vastaavat kohdekieliset sanat ’harmaa, yksitoikkoinen, väritön’ (Hurme et al. 2000: 634) ja ’vuori’ (Hurme et al. 2000: 716). Kuitenkin alkuperäisen nimen ranginmukainen käänös olisi **Harmaat Vuoret* eikä *Harmaavuoret*, sillä ainoastaan leksikaalistuneissa sanoissa, kuten esimerkiksi *harmaakarhu* : *harmaakarhut* voidaan käyttää monikossakin muotoa *harmaa-*. Nimi *Harmaavuoret* ei kuitenkaan ole leksikkoomme kuuluva, vakiintunut käsite. Myös toisena oleva käänösnimi on muutettu nimi, sillä sanan *grey* merkitys ei ole ’varjo’ (Hurme et al. 2000: 634). On huomioitava, että englanninkielisen nimen taustalla on Tolkienin haltiakielinen nimi *Ered Mithrin*, joka merkitsee ’harmaita vuoria’ (Tyler 1976: 209; Tolkien 1979: 438). Nimi *Harmaavuoret* on käännetty englanninkielisestä nimestä, mutta *Varjovuoret* ottaakin kosketuksen saman vuoriston toiseen, käytöstä poistuneeseen, haltiakieliseen nimeen *Ered Wethrin*, jonka merkitys on ’varjoiset vuoret, varjovuoret’ (Tolkien 1979:

403, 428). Koska kuitenkin lähtökohtana on englanninkielinen nimistö¹, on *Varjovuoret* siiheen kuuluvaan alkuperäiseen nimeen *Grey Mountains* verrattuna muutettu nimi.

Näiden kahden muutetun nimen muutokset eroavat toisistaan siinä, että ne sisältävät erilaiset konnotaatiot. *Harmaavuorien* voi ajatella olevan ilmapiiriltään ja ihan konkreettiselta väriltään harmaita, kun taas *Varjovuoret* jättää tulkinnan varaa: ovatko vuoret konkreettisesti varjossa vai esiintyykö vuorilla paljon varjoja? Lisäksi voidaan ajatella, että kyseessä on jonkinlainen varoittava nimi – varjoissa voi lymyillä mitä vain pahansuopia olentoja. Näistä kahdesta nimestä ”salaperäisempi” on *Varjovuoret*, joka toimii hyvin Tolkienin luomassa mystisessä ja myyttillisessä *Keski-Maassa*. Sen sijaan *Harmaavuoret* sijoittaa tekstin tapahtumat täysin toiseen kronotopiaan, sellaiseen missä sadut voivat tapahtuvat, mutta eivät tarut. *Harmaavuoret* ei nimenä jätä tulkinnalla ja konnotaatioille yhtä paljon sijaa kuin *Varjovuoret*, sillä *Harmaavuoret* on jollakin tapaa arkisempi nimi. Me yhdistämme harmaan värin usein kiviin ja vuoriin (esimerkiksi on tavallista, että lapset värittävät piirroksiinsa vuoret harmaalla), jolloin nimi *Harmaavuoret* on tuttu ja tähänkin todellisuuteen ja kronotopiaan sopiva.

Molemmissa muutetuissa nimissä *Hoppelila* (LV) ja *Hobittila* (H) on alkuperäisen nimen *Hobbiton* loppuosana oleva johdin *-on*, joka tulee englanninkielisestä sanasta *town* (Hyde 1982: 648), korvattu kohdekieliselä johtimella *-la*. Molemmat johtimet ovat yleisiä paikannimien muodostuksessa, esimerkiksi *Brighton*, *Preston*, *Stockton* ja *Taunton* (Palosaari et al. 1988: 34) sekä *Ahola*, *Karkkila*, *Nummela* ja *Porkkala* (Palosaari et al. 1988: 11, 6, 9). Vaikka johdin on molemmissa kohdekielissä nimissä korvattu samalla käänösvastineella, ovat nimet kuitenkin muutettuja nimiä, sillä johtimien kääntämisestä ei ole olemassa selviä sääntöjä. Lisäksi nimissä on muutettu ja mukautettu lähtökielisen nimen kantasanaa. Ensin mainittua nimeä on muutettu enemmän kuin toisena olevaa: *Hoppelilassa* on lähtökieliseen nimeen sisältyvä rodun nimi *a hobbit* muutettu (ei mukautettu) asuun *hoppeli*, kun taas *Hobittila*-nimessä rodun nimi *a hobbit* on mukautettu suomen kieleen muodossa *hobitti*.

Lähtökielinen rodun nimi *a hobbit* voisi olla johdos muinaisenglannin sanasta *holbytla*, joka merkitsee ’koloasukasta, kolossa asuvaa’ (Ridden 1981: 49). *A hobbit* oli tuntematon sana nykyenglannissa, kunnes Tolkien otti sen käyttöönsä – se olisi

¹ Huom. Tolkienin selitykset haltiakielisistä nimistään ilmestyi v. 1977 (suom. 1979) eli kaksi vuotta sen jälkeen kun *Taru Sormusten Herrasta* oli jo käännetty suomeksi. *Sormusten Herrassa* käytetään nimeä *Varjovuoret* tarkoittamaan *Ered Mithriniä* (Tolkien 1973–75: kartta).

hyvinkin voinut olla muinaisenglannin käytöstä unohdettuja sanoja, sillä sen kirjoitusasu ja äännerakenne sopivat englannin kieleen. Käyttämällä tätä mahdollista muinaisenglannin sanaa ja yleistä, englanninkielisissä paikannimissä esiintyvää johdinta Tolkien on onnistunut rakentamaan sellaisen nimen, joka voi kuulua myyttiseen menneisyyteen ja jolla on silti kosketuskohta tähän maailmaan.

Muutetuista kohdekielisistä nimistä *Hobittila* säilyttää osan alkuperäisen nimen kirjoitusasusta ja uskottavuudesta ja on näin ollen lähellä alkuperäisen nimen kronotopiaa. *Hoppelila* sen sijaan kadottaa arvokkuuden, uskottavuuden ja paikan menneisyydessä olemalla lapsenkielenomainen sana. Nimi toimii kyllä satugenressään iloisten hoppelien asuinpaikkana, mutta sijaitsee toisessa kronotopiassa kuin *Hobbiton*.

Kohdekielisessä nimessä *Julmavuoret* (LV) on lähtökielisen nimen *Mount Gram* merkitys muuttunut: ranginmukaisesti sana *gram* merkitsee nykyenglannissa 'grammaa' (Hurme et al. 2000: 632) ja *mount* 'vuorta', erityisesti erisnimissä (Hurme et al. 2000: 716), esimerkiksi *Mount Cook*, *Mount Everest* ja *Mount McKinley* (Palosaari et al. 1988: 63, 57, 70). Tämän nimen taustalta on löydettävissä merkkejä niin Tolkienin mytologia- kuin kieliharrastuksestakin. Nimi *Gram* on peräisin viikinkien mytologiasta, ja se on alun perin tarkoittanut miekkaa, jonka sankari *Sigurd* sai *Odin*-jumalalta (Day 2001: 51). Lisäksi muinaisenglannin sanana *gram* tarkoittaa 'raivoisaa, kiivasta' (Hyde 1982: 645). Kun Tolkien käytti tätä nimeä omassa teoksessaan, hän liitti samalla tekstinsä muiden mytologioiden yhteyteen ja lähelle niiden kronotopiaa sekä oman kielsensä menneisyyttä. Näin ollen ensin mainittu kohdekielinen nimi on todellakin muutettu nimi: se ei sisällä alkuperäisen nimen konnotaatiota toisista mytologioista tai menneestä ajasta eikä myöskään noudattele (jos alkuperäinen nimi jaetaan osiin) nimen osien rankisiteisiä merkityksiä. Kohdekielisen nimen muutos *Julmavuoriksi* voi tosin selittyä siten, että kohdekielistä nimeä luotaessa on huomioitu, että kyseessä on peikkojen asuttama paikka ja peikot ovat tunnetusti julmia, verenhimoisia petoja (Tolkien 1937: 17; Tyler 1976: 319).

Myös *Gramin vuoret* (H) on muutettu nimi, sillä se sisältää alkuperäiseen nimeen *Mount Gram* kuulumattoman monikon ja genetiivin¹. Lisäksi kaikkia lähtökielisen nimen sisältämiä, englanninkieliseksi sanoiksi tunnistettavissa olevia tekstiaineksia (*mount* ja *gram*, ks. edeltä) ei ole käännetty. Koska sana *mount* esiintyy

¹ Tämä genetiivirakenne selittyy siitä, että yleensäkin kaikki englanninkieliset nominatiivimuotoiset nimet käännettään suomen kieleen genetiivissä: esimerkiksi *Prancing Pony Inn* (Tyler 1982: 380) on käännetty *Pomppivan Ponin majataloksi* (Tolkien 1973–75: 139) ja *Green Dragon Inn Vihreän Lohikäärmeen Majataloksi* (Tolkien 1937: 29, 1973: 34, 1985: 35).

useissa, hyvin tunnetuissa, vuorten nimissä (esimerkiksi *Mount Everest*), olisi tämän perusteella lähtökielinen nimi voitu jättää kokonaan kääntämättäkin, jolloin se olisi kiinnittynyt tähän todellisuuteen ja tukenut Tolkienin teoksen tapahtumien mahdollista tapahtumista meidän maailmamme menneisyydessä. Kääntämättä jättämistä tukee myös se seikka, että monet muutkin paikannimet on jätetty alkuperäiseen asuunsa tässä uudemmassa suomennoksessa. Joka tapauksessa se, että osa lähtökielisestä nimestä on jätetty kääntämättä, sitoo kohdekielisen nimen tarugenreen: tällä tavoin osaksi kääntämällä saadaan nimestä ”myyttisempi” kuin kääntämällä se **Gramman vuoreksi*. Näin on otettu huomioon – ehkä tahattomasti – se, että alkuperäisen nimen taustalla voi olla toinen mytologia.

Näiden nimien muutokset eroavat toisistaan paljon. Ensin esitelty kohdekielinen nimi *Julmavuoret* on muutettu kokonaan suomenkieliseksi, ja se sisältää arkikielestä tuttuja sanoja. Sen sijaan jälkimmäinen kohdekielinen nimi *Gramin vuoret* on säilyttänyt alkuperäiseen nimeen sisältyvän kielenaineksen, vaikka sen voi (virheellisesti) tunnistaa nykyenglannin sanaksi. *Julmavuoret* toimii kontekstissaan, samoin *Gramin vuoret* omassaan – niitä ei tosin voi vaihtaa keskenään, sillä kumpaakin tukevat omassa kronotopiassaan muut paikannimet (ks. esimerkiksi *Pahantovuori* (LV), *Gundabadin vuori* (H) ja *Mount Gundabad*).

Nimen *Withered Heath* rankisiteinen kohdekielinen vastine olisi **Kuihtunut Nummi*, sillä verbi *wither* tarkoittaa ’kuihtua, lakastua, näivettyä’ (Hurme et al. 2000: 938) ja sana *heath* ’nummea, kangasta’ (Hurme et al. 2000: 643). Nimestä *Kuihtunut Nummi* (LV) puuttuu alkuperäisen nimen sisältämän päätteen *-ed* vastine *-nUt*, jonka vuoksi kyseessä ei voi olla ranginmukainen nimi, vaan muutettu nimi. Lisäksi nimestä on tehty yhdyssana, vaikka lähtökielinen nimi ei anna siihen viitteitä. *Kulottunut Nummi* (H) sen sijaan eroaa lähtökielisen nimen sisältämän verbin *wither* merkityksestä (Hurme et al. 2000: 938). Verbin *kulottaa* englanninkielinen vastine on ’burn off, burn over’ (Rekiaro & Robinson 1990: 223).

Molempien kohdekielisten nimien jälkimmäiset osat ovat ranginmukaisia (Hurme et al. 2000: 643). Muutokset ovat tapahtuneet nimen sisältämän verbin kääntämisessä ja ne eroavat toisistaan siinä, että ensin mainittu kohdekielinen nimi noudattelee lähtökielisen nimen verbin merkitystä, mutta ei aikamuotoa; jälkimmäisessä kohdekielisessä nimessä on lähtökielinen verbi korvattu toisella, lähes samaa tarkoittavalla käänösvastineella. Alkuperäinen nimi sisältää konnotaation siitä, että kyseessä on ”itseksensä” eli luonnollisesti kuihtunut nummi, kun taas muutetuista

nimistä *Kulottunut Nummi* viittaa jonkin taikka jonkun aiheuttamaan kulottumiseen. Kuihtuminen voi tapahtua ilman tekijää, kun taas kulottuminen ja kulottaminen viittaa jonkinlaisen tekijän olemassaoloon (esimerkiksi auringon kulottama ruohikko tai ihmisten kulottama metsikkö).

Nimessä *Kulottunut Nummi* esiintyvä verbi ei ole enää niin yleisessä käytössä kuin *Kuihtumummi*-nimeen sisältyvä verbi: tällä tavoin edellinen nimi on siirretty menneeseen aikaan, jolloin kulottuminen ja kulottaminen oli tavallisessakin puheessa tavattavissa oleva sana. Tämän perusteella juuri *Kulottunut Nummi* sopii myös tarugenreen, jossa vanhat ja käytöstä unohtuneet sanat elävät yhä. *Kuihtumummi* voisi toimia molemmissa konteksteissa, mutta tavallisuutensa vuoksi se sopii kohdekielistä parikkiaan paremmin satugenreen.

Lähtökielinen nimi *Withered Heath* esiintyy myös walesilaisessa tarujen kokoelmassa, jonka nimi on *The Mabinogion*. Nimi kuuluu taruun, jossa lohikäärme tuhoaa polttamalla kaiken maan seitsemän mailin säteellä luolastaan. (Ridden 1981: 20.) Se, että Tolkien käytti samaa nimeä teoksessaan, tuo hänen tekstinsä samaan kronotopiaan *The Mabinogion* -tarukokoelman kanssa.

Kukkulanala (LV) ja *Alismäki* (H) ovat alkuperäisen nimen *Under-Hill* kohdekielisiä vastineita. Vaikka ensin mainitun kohdekielisen nimen osat ovatkin rankisiteisiä, ei nimi kokonaisuutena ole kuitenkaan ranginmukainen vaan muutettu. Sanan *under* merkitys on 'jonkin tai jonkun alla, alle, alapuolella, ali[tse]; alla, alhaalla, alle, alas; ala-, ali-' (Hurme et al. 2000: 910) ja sanan *hill* merkitys on 'kukkula, pieni vuori, mäki' (Hurme et al. 2000: 646). Kohdekielinen, rankisiteinen nimi olisi esimerkiksi **Alakukkula*, jonka merkitys kuitenkin on aivan eri kuin *Kukkulanalan*. Edellinen merkitsee alempana olevaa kukkulaa, kun taas jälkimmäisen merkitys voisi olla kukkula itse tai se alue, jonka kukkula "ottaa" ympäristöstä eli tavallaan sen pohjan pinta-ala.

Myös toinen kohdekielinen nimi *Alismäki* on muutettu nimi, vaikkakin nimen osat noudattavat ranginmukaista käännettä (Hurme et al. 2000: 910, 646). Kuitenkin kohdekieliseen nimeen on lisätty *-s-*, joka ei kuulu sanan *under* kohdekielisten merkitysten kirjoitusasuihin. Tämä lisäys johtunee siitä, että se helpottaa nimen lausumista. Toinen selitys voisi olla se, että yhdyssanoissa *-(i)nen*-nomini kirjoitetaan *-s-*:lliseen asuun; esimerkiksi *rauhanen* ~ *rauhaskuume*. Toisin sanoen *Alismäki* voisi olla yhteen kirjoitettu muoto nimestä **Alinen mäki*. Kohdekielinen nimi *Alismäki* sisältää lähtökielisen nimen konnotaation hieman snobistisesta, *Hobittilaan* kuuluvasta

paikannimestä, joka liittyy kunniallisuuden ja kasvojen säilyttämiseen eli tavallaan luokkatietoisuuteen (ks. Tolkien 1937: 3, 301–302, 1973: 9, 291, 1985: 9, 305). *Kukkulanalakin* tavoittaa osan alkuperäisen nimen sisältämästä merkityksestä; kyseessä voidaan olettaa olevan nimen, joka on yhtä sovinnainen kuin esimerkiksi (*Kassinsuu ~ Repunpää ~*) *Bag-End* on nimenä (ks.6.4. Samankaltaiset muutokset käännös-ratkaisuissa).

Molemmat kohdekieliset nimet ovat muutettuja nimiä, vaikka muutokset eroavatkin toisistaan: *Alismäki* tavoittaa osan lähtökieliseen nimeen sisältyvistä konnotaatioista, mutta on kuitenkin muutettu kirjoitusasultaan (ks. yltä), ja *Kukkulanala* taas sisältää aivan eri konnotaation kuin alkuperäinen nimi. *Alismäki* sopii hyvin kontekstiinsa, jossa se saa seurakseen muut ”hienostonimet”. *Kukkulanalan* muuttunut merkitys ja tavanomainen, tuttu olemus liittyy sen satugenreen.

Nimen *Mirkwood* kohdekieliset vastineet ovat *Mörkkimetsä* (LV) ja *Synkmetsä* (H). Lähtökielisen nimen ensimmäinen sana *mirk* (Hurme et al. 1990: 737) tarkoittaa samaa kuin sana *murk* eli ’pimeyttä, pimeää, synkkää (Hurme et al. 1990: 758), uhkaavaa (Ridden 1981: 20)’ ja jälkimmäinen sana *wood* tarkoittaa mm. ’metsää’ (Hurme et al. 2000: 939). Nimi *Mirkwood* esiintyy *runo-Eddassa* muodossa *Myrkvidr*, ja sen merkitys on ’synkkä metsä’ (Eddan sankarirunot 1980: 19, 20, 52, 211, 214; Eddan jumalrunot 1982: 146, 277). Ruotsin kielelle käännettyssä *runo-Eddassa* nimi *Myrkvidr* on korvattu sen ruotsalaisella käännösvastineella *Mörkveden* (Eddan 1912: 246), jonka merkitys on ’synkät, tummat, pimeät puut’ (Lampén 1980: 214, 352).

Nimen *Mörkkimetsä* alkuosa saattaa jäljitellä joko sanan *mirk* ääntämystä [m:ək] taikka sitten ruotsinkielisen sanan *mörk* kirjoitusasua. Jälkimmäinen selitys kuitenkin antaa olettaa, että kääntäjä on tiennyt, mistä *The Hobbit* -teoksessa oleva nimi *Mirkwood* on peräisin, ja etsinyt sille vastineita muunkielisistä *runo-Eddoista*. Kun ottaa muut muutetut nimet huomioon (esimerkiksi kääpiöiden nimet, jotka ovat myös *runo-Eddasta*), tämä ei tunnu todennäköiseltä menettelytavalta, mutta on kuitenkin kiinnostavaa huomata, miten lähellä nimi *Mörkkimetsä* on ruotsinkielistä nimeä *Mörkveden*.

Toisena mainittu muutettu nimi *Synkmetsä* tavoittaa *Mirkwood*-nimen hengen: *Synkmetsä* voi kuulua muinaiseen tarujen aikaan, kun taas *Mörkkimetsä* sijaitsee jo aivan toisessa kronotopiassa: sen lapsenkielenomainen kirjoitusasu rikkoo alkuperäisen nimen tarkoituksen sitoa tarina osaksi *runo-Eddan* aikaista taikka kaltaista mytologista

maailmaa ja sen kronotopiaa sekä tekee nimestä satugenreen kuuluvan. Juuri kirjoitusasujen erilaisuudet tekevät selvän eron näiden kohdekielisten nimien muutosten välille. *Synkmetsä*-nimi olisi voinut olla rankisiteinenkin (Hurme et al. 1990: 758; Hurme et al. 2000: 939), ellei sen alkuosasta *synk-* olisi jätetty jälkimmäistä tavua pois, sillä tämä nimi vastaa täysin alkuperäisen nimen *Mirkwood* (ja *Myrkvidr*) merkitystä.

Kohdekielinen paikannimi *Oheisvesi* (LV) on muutettu, sillä lähtökielisen nimen *Bywater* alkuosan *by* merkitys on 'jonkun tai jonkin luona, luo; vieressä, lähellä; ohi' (Hurme et al. 2000: 512–513). Etuliitteenä *by-*:n merkitys on 'sivu-, syrjä-', kuten esimerkiksi *by-road*, *byway* 'sivutie' (Hurme et al. 2000: 513). Alkuperäisestä nimestä ei voida olla varmoja, onko kyseessä etuliite *by-* vai sitten yhteen kirjoitettu, leksikaalistunut käsite *by water* 'vesitse, meritse' (Hurme et al. 2000: 928); todennäköisempi kuitenkin on edellinen vaihtoehto, joka voidaan kirjoittaa myös asuun *by the river* 'joen vieressä' (Hyde 1982: 634). Sanan *water* merkitys on 'vesi' (Hurme et al. 2000: 928). Joka tapauksessa analysoitavana oleva kohdekielinen vastine *Oheisvesi* eroaa lähtökielisen nimen sisältämästä merkityksestä. Kyseessä on *Virran* (*the Water*) vieressä olevan paikan nimi (Tolkien 1937: 29, 1973: 34, 1985: 35), jonka löytämisen helpottamiseksi se on nimetty 'Virran vieressä olevaksi paikaksi'. *Oheisvesi* on muutettu nimi, sillä sanoilla *oheinen* ja *viereinen* on merkitysero: esimerkiksi *viereinen* kartta ei tarkoita samaa kuin *oheinen* kartta. *Oheisvesi* on nimenä melko erikoinen, joten se sopisi sekä satu- että tarugenreen.

Kohdekielinen nimi *Virranvarsi* (H) kuuluu selvemmin muutettuihin nimiin: se ei vastaa lähtökielisen nimen *Bywater* muodostavien sanojen merkityksiä (Hurme et al. 2000: 512–513, 928), mutta tavoittaa kuitenkin alkuperäiseen nimen kokonaismerkityksen. Kohdekielinen nimi kertoo, missä sen nimeämä paikka sijaitsee. Lisäksi nimenä *Virranvarsi* etäännyttää arkitodellisuudesta: joen vierustaa ei välttämättä enää kutsuta *virranvarreksi*, ja näin ollen nimi sopii hyvin alkuperäisen tekstin tarukronotopiaan, jossa käytetään paljon vanhahtavia sanoja ja sanontoja. Näiden kohdekielisten nimien muutokset eroavat huomattavasti toisistaan: *Oheisvesi* noudattelee jälkimmäiseltä osaltaan lähtökieliseen nimeen sisältyvän sanan *water* merkitystä (Hurme et al. 2000: 928), kun taas *Virranvarsi* sivuuttaa kaikki ranginmukaiset merkitykset.

Nimen *Mount Gundabad* muuttumista *Pahantovuoreksi* (LV) on vaikea perustella. Lähtökielinen sana *mount* on korvattu rankisiteisellä vastineellaan 'vuori' (Hurme et al. 2000: 716). Sana *Gundabad* muodostuu Tolkienin haltiakielten sanan

(*g*)und 'alas; laskeutuva' (Hyde 1982: 478) ympärille. *Gundabad*-sanana vastineeksi on kääntäjä valinnut sanan *Pahanto-*. Tämä voisi selittyä seuraavasti: jos sana *Gundabad* jaetaan osiin, voidaan siitä tunnistaa sanat *gun* 'tykki, kanuuna, tuliase' (Hurme et al. 2000: 636) ja *bad* 'huono, paha' (Hurme et al. 2000: 488). Koska nämä sanat viittaavat johonkin tuhoisaan ja pahaan ja koska kyseessä on peikkojen ja *örkkien* asuttama paikka (Tolkien 1937: 280, 1973: 271, 1985: 284; Tyler 1976: 210), se on todennäköisesti pahuuden paikka. Kohdekielinen nimi *Pahantovuori* voi viitata näihin lähtökielisen nimen sisältämien sanojen konnotaatioihin sekä paikan asuttajien ominaisuuteen. Nimenä *Pahantovuori* sopii satukronotopiaansa, jossa esiintyy myös *Julmavuoret*.

Myös toinen kohdekielinen nimi *Gundabadin vuori* (H) on muutettu nimi, koska se sisältää lähtökieliseen nimeen *Mount Gundabad* kuulumattoman genetiivirakenteen. Nimi olisi voitu jättää alkuperäiseen asuunsa, sillä yleensäkin sanan *mount* 'vuori' (Hurme et al. 2000: 716) sisältämiä nimiä ei ole käännetty: vrt. esimerkiksi *Mount Everest* (Palosaari et al. 1988: 57) > *Everestin vuori. Nimen käänne noudattelee tapaa kääntää englanninkieliset nominatiivimuotoiset nimet suomen kieleen genetiivissä. Tämä ns. osakäännös on kuitenkin "mytologisempi" kuin saman lähtökielisen nimen toinen kohdekielinen vastine *Pahantovuori* ja toimii tarugenressään muiden vastaavanlaisten nimien (esimerkiksi *Gramin vuoret*) kanssa. Myös tässä kohdekielisten nimien muutokset eroavat toisistaan siinä, että ensimmäinen kohdekielinen nimi on "käännetty" kokonaan suomen kielelle, kun taas toisessa kohdekielisessä nimessä on yhä jäljellä alkuperäisen nimen sana *Gundabad*.

Molemmat kohdekieliset paikannimet *Ulkoeteinen* (LV) ja *Pääovi* (H) ovat muutettuja nimiä suhteessa alkuperäiseen nimeen *Front Porch* seuraavin perustein: Sanan *front* merkitys on 'etupuoli, julkisivu, etu-' (Hurme et al. 2000: 621), mutta merkitys muuttuu tiettyjen sanojen kanssa, esimerkiksi *front door* 'pääovi, etuovi, ulkoovi' (Hurme et al. 2000: 621, 406). Sanan *porch* merkitys on 'porraskatos, ovisyvennys, [amerikanenglannissa] kuisti, veranta' (Hurme et al. 2000: 768). Vaikka ensin mainitun kohdekielisen nimen alkuosa olisikin ranginmukainen, ei sen jälkimmäinen osa kuitenkaan noudata rankisiteistä käännettä. *Eteistä* vastaava lähtökielinen sana olisi 'hall' (Hurme et al. 2000: 66). Näin perustellen kohdekielinen nimi *Ulkoeteinen* on muutettu nimi. Myös toinen kohdekielinen nimi *Pääovi* on muutettu nimi. Tämän nimen käänne vastineeksi on valittu yksi sanan *front* mahdollisten yhdistelmien merkityksistä eli 'pääovi' (tulee sanoista *front door*) ja jätetty huomiotta lähtökieliseen

nimeen sisältyvä sana *porch* 'porraskatos, ovisyvennys, [amerikanenglannissa] kuisti, veranta' (Hurme et al. 2000: 768). Muutosten ero tulee esiin siinä, että ensin mainitussa muutetussa nimessä on huomioitu alkuperäisen nimen muodostuvan kahdesta eri sanasta, kun taas jälkimmäisessä muutetussa nimessä tämä seikka on jätetty huomiotta. Kohdekieliset nimet eivät tue selkeästi genrejakoja satuun ja taruun.

6.3.2. Henkilönnimet

Käännösten toisistaan eroavia henkilönnimiä ovat *Häränläähäty* (LV) ja *Härkäräikkä* (H), jotka ovat nimen *Bullroarer* kohdekielisiä vastineita. Kyseessä on *hobittien* historiaan kuuluva henkilö, *Bandobras Tuk*, joka sai taistelussa osoittamansa urheuden (suhteessa pituuteensa) ansiosta toisten sotureiden ihailua osoittavan lisänimen *Bullroarer* (Tyler 1976: 38). Lähtökielisen nimen ensimmäinen kohdekielinen käännösvastine *Häränläähäty* ei ole assosiaatioiltaan imarteleva ja ihailua osoittava nimi. Kohdekielinen nimi ei vastaa alkuperäisen nimen merkitystä: sanan *bull* merkitys on 'sonni, härkä' (Hurme et al. 2000: 510) ja *roarer* on todennäköisesti tekijäjohdos verbistä *roar* 'karjua, ärjyä, mylviä, jyristä' (Hurme et al. 2000: 811). Kyseessä on rohkea henkilö, joka tarvittaessa käyttäytyy kuin härkä: syöksyy ärsytettynä mylvien (ts. karjuen) kovaa vihollistensa kimppuun – eikä suinkaan läähätä kuin härkä.

Toinen kohdekielinen nimi *Härkäräikkä* tavoittaa jotakin alkuperäisen nimen merkityksestä. Sana *bull* on käännetty rankisiteisesti, mutta sanan *roarer* merkityksiä on mukailtu. Tämä muutettu nimi antaa kuitenkin ymmärtää, että kyseessä on ihailtavan rohkea ja hurja henkilö pienestä koostaan huolimatta. Tämä assosiaatio johtunee siitä, että nimi *Härkäräikkä* tuo mieleen *jänisräikän*, jota käytetään jänisten pelotteluun. Kyseisestä muutetusta nimestä voidaankin ajatella, että *Bandobras "Härkäräikkä" Tuk* saattoi olla tarvittaessa niin pelottava, että ajoi härkien painoiset hiidet [myöh. *örkit*] (Tolkien 1937: 59; Tyler 1976: 367–360) pakoon iskemällä pään irti niiden johtajalta (Tolkien 1937: 17, 1973: 23, 1985: 23).

Edellä esitetty tulkinta eroaa kuitenkin alkuperäisen nimen mahdollisesta konnotaatiosta härän lailla käyttäytyvästä henkilöstä, mutta sisältää silti jotakin samaa kuin lähtökielinen nimi: molemmat osoittavat ihailua *hobitin* rohkeutta kohtaan, kun taas *Häränläähäty* vaikuttaa pikemminkin pilkka- kuin ansaitulta lisänimeltä; juuri tässä muutokset eroavat toisistaan. Lähtökielinen nimi ja *Härkäräikkä* voisivat esiintyä

samassa kronotopiassa, koska ne jakavat lisänimeen sisältyvän rohkeuden ja ihailun osoituksen. *Häränläähätys* kuuluu toiseen aikaan ja paikkaan, sillä se luo aivan toisenlaisen assosiaation kuin alkuperäinen nimi.

Iskijä (LV) ja *Hatka* (H) ovat kohdekielisiä vastineita lähtökieliselle nimelle *Beater*. Kyseessä on hiisien haltiamiekalle antama nimi (Tolkien 1937: 65, 1973: 70, 1985: 73). Ensimmäinen kohdekielinen nimi on muutettu nimi, sillä lähtökielisen sanan *beat* ranginmukainen vastine on 'hakata, piiskata, lyödä, piestä' (Hurme et al. 2000: 492). Sana *beater* on myös verbikantaisen tekijäjohdoksen lisäksi leksikaalistunut sana, jonka merkitys on 'mattopiiska, vispilä, ajomies' (Hurme et al. 2000: 493). Tässä käännöksessä on todennäköisesti käsitetty, että kyseessä on leksikkoon kuulumaton tekijäjohdos. Verbin *iskeä* englanninkielinen käännösvastine on 'hit, strike' (Hurme et al. 2000: 109)¹.

Myös toinen kohdekielinen nimi on edellä esitetyn perusteella muutettu nimi, mutta se tavoittaa hyvin hiisien sivistymättömän ja typerän olemuksen (ks. Tolkien 1937: 59–68, 1973: 65–72, 1985: 67–75): he tuskin käyttäisivät mitään sen hienompaa sanaa miekasta kuin *Hatka*, jos kerran miekalla heidän mielestään lyödään ja mätkitään toisia. Ensi vaikutelma on, että *Hatka* kuuluisi satugenreen, mutta kun otetaan huomioon, miten nimi tavoittaa jotakin hiisien perimmäisestä olemuksesta, se saavuttaa toisen tason ja muuttuu näin osaksi tarugenreä ja -kronotopiaa. *Iskijä* toimisi kummassakin genressä, vaikka se ei sisälläkään huomioita hiisien luonteesta. Selkeytensä vuoksi *Iskijä* sopii myös satugenreen, kun taas *Hatkan* merkitys voi jäädä lapsilukijalle epäselväksi. Näiden muutosten ero on siinä, että ensimmäinen kohdekielinen nimi on korvattu tutulla tekijämuotoisella käännösvastineella, kun taas toista kohdekielistä nimeä varten on "luotu" sana *hatka*. Tämä sana esiintyy sanonnoissa monikossa: esimerkiksi *ottaa hatkat* 'lähteä pois paikalta nopeasti'.

Lähtökielisen nimen *Huggins* ensimmäisen kohdekielisen vastineen *Isolan* (LV) merkitys voidaan selittää siten, että lähtökielisen sukunimen taustalla voidaan olettaa olleen sanan *huge* 'valtava, suunnaton' (Hurme et al. 2000: 652). Muutetun nimen tästä kohdekielisestä nimestä tekee se, että alkuperäiskielisen sukunimen sisältämän johtimen *-(g)ins* kääntämisestä johtimella *-IA* ei ole olemassa minkäänlaista sääntöä taikka kehotusta. Sukunimien kääntäminen on hankalaa (ne jätetäänkin yleensä

---

¹ Sanoilla *beat* ja *hit* on vivahde-ero englannin kielessä: *If you beat someone or something, you hit them very hard. Ex. They were beaten to death with baseball bats* (Collins Cobuild English Dictionary 1995: 133.)

kääntää suomen kieleen. Termillä *baggins* kutsutaan kaikkea, mitä syödään aterioiden välillä, ja erityisesti sitä, mitä syödään iltapäiväteen kanssa (Shippey 1982: 56). Sanan *baggins* merkitys voi olla jopa 'lihava' (Hyde 1982: 631). Nimi kuvaa hyvin *Bilboa*, sillä hän on todellakin hieman lihava (Tolkien 1937: 2, 20, 32, 1973: 8, 26, 35, 1985: 8, 26, 38). Lisäksi *Bilbon* persoonan voidaan sanoa olevan jakautunut *Reppulin* ja *Tukin* puoleen (ks. Tolkien 1937: 3, 1973: 9, 1985: 9). Näistä kahdesta puolesta *Reppuli* (*Baggins*) edustaa *Bilbon* mukavuudenhaluisuutta: *Bilbo* arvostaa yli kaiken sängyssä nukkumista ja kunnon aamiaista. *Reppulin* puolen voitaisiin sanoa edustavan ruumiillisten mukavuuksien puolta. (Nitzsche 1979: 41–42.)

Kohdekieliset nimet eroavat toisistaan, samoin niiden sisältämät muutokset: *Kassinen* sisältää alkuperäisen nimen kantasanan merkityksen, *Reppuli* sen sijaan eroaa siitä. Kumpikaan ei pysty sisällyttämään itseensä lähtökielisen nimen konnotaatiota, joka avautuu vain englanninkielisille lukijoille. Mielestäni *Reppuli* on nimenä tavoittanut jotakin alkuperäisestä nimestä: tietynlaista turvallisuuden ja mukavuudenhaluisuuden tunnetta, jota koetaan kun tiedetään, että iltapäiväteellä saadaan syötävää tai että reppu on täynnä evästä. Vasta näiden kohdekielisten nimien yhteys toisiinsa suomennoksissa esiintyviin nimiin, jotka sisältävät samoja aineksia kuin ne, tukevat selkeästi genrenjakoa: *Kassinen* kuuluu tuttuutensa vuoksi satumaailmaan¹, *Reppuli* saa paikkansa tarun kronotopiasta.

Kolola (LV) ja *Onkaloinen* (H) ovat johtimella muodostettuja sukunimiä, joiden taustalla on alkuperäinen sukunimi *Burrowes*. Vaikka sana *burrow* tarkoittaakin '[kaniinin ym.] koloa, pesää; kaivamista, kaivautumista, kaivelemista ja penkomista' (Hurme et al. 2000: 511), ei *Kolola* kuitenkaan ole rankisiteinen nimi, koska mitenkään ei ole perusteltavissa, että suffiksi tai johdin *-es* käännetään johtimella *-la*. Nimi *Onkaloinen* on myös samasta syystä tässä kategoriassa, sillä siinä on alkuperäisen nimen johdin korvattu *-(i)nen*-johtimella. Lisäksi *onkalon* englanninkielinen vastine on 'hole, cavity' (Hurme et al. 2000: 256), mikä eroaa alkuperäisen nimen merkityksistä. Näiden kohdekielisten nimien muutokset eroavat toisistaan samalla tavalla kuin yllä esiteltujen nimien: toinen sisältää alkuperäisen nimen kantasanan merkityksen, toinen taas ei. Molemmissa on sama johdin "käännetty" eri tavoin. Kohdekieliset nimet voivat

---

¹ Nimi assosioituu tuttuun satuhahmoon *Katto Kassiseen*, joka on Astrid Lindgrenin luoma pieni ja pulsa hahmo (TOP 6 Koululaisen tietokeskus 1990: 535–536). Hahmojen yhdistymisen vaaraa lisää se, että myös *Bilbo* on pieni ja pullea (Tolkien 1937: 2, 20, 32, 1973: 8, 26, 35, 1985: 8, 26, 38).

toimia kummassakin kronotopiassa; niiden varsinainen kronotopia tulee näkyviin vasta suhteessa niitä ympäröiviin muihin nimiin.

Sukunimi *Ottinen* (LV) on muodostettu siten, että lähtökielinen nimi *Took* on hahmotettu verbin *take* 'ottaa' (Hurme et al. 2000: 880–881) imperfektiksi *took* ja tämä on käännetty rankisiteisellä vastineellaan 'otti' (Hurme et al. 2000: 17, 880). Sen jälkeen kantasanaan on lisätty johdin *-(i)nen*. Tällä tavoin nimestä on saatu tavalliselta kuulostava sukunimi, sillä *-(i)nen*-johtimiset sukunimet ovat yleisiä suomen kielessä. T. A. Shippeyn (1982: 78) mukaan lähtökielisen sukunimen taustalla on pohjois-englantilaisittain äännetty yleinen sukunimi *Tuck*, josta tavataan myös kirjoitusasua *Tooke*. Toinen kohdekielinen sukunimi *Tuk* (H) on mukautettu suomalaiseen äännejärjestelmään, ja sen kirjoitusasu noudattelee lähtökielisen nimen *Took* ääntämistapaa. Näistä kahdesta kohdekielisestä nimestä *Ottinen* on liian tavallinen ollakseen osa tarugenreä, kun taas *Tuk* toimii hyvin vanhanaikaisena, hieman erikoisena sukunimenä. *Ottinen* sopii satugenreen, kun se saa seurakseen muut samassa kronotopiassa esiintyvät sukunimet, kuten esimerkiksi *Kassinen* (ei ainoastaan *Kalpa Kassinen* vaan myös *Katto Kassinen*) ja *Penkonen*.

Tukin puolen voidaan sanoa edustavan *Bilbon* henkistä puolta (kun edellä mainittu *Reppulin* puoli edusti *Bilbon* ruumiillisten mukavuuksien halua): *Bilbolle* se edustaa sielun täyttymystä – ryhtymällä *Tukin* (huom. engl. *Took* ~ *take*) puolen vallassa voroksi, *Bilbo* kokee itsestään uusia asioita: tarvittaessa hän ylittää fyysisen olemuksensa rajat, osoittautuu luultua rohkeammaksi, ovelammaksi ja harkitsevammaksi, ja lisäksi vorona toimiminen tuo *Bilbon* elämään uusia ystäviä. (Nitzsche 1979: 41–42.) Kun *Tukin* puoli herää *Bilbossa*, unohtuu *Reppulin* puolen mukavuudenhaluisuus ja tilalle tulee uusi *Bilbo*, joka ei välitä siitä, että ei saakaan useita aterioita päivässä vaan nauttii uusista kokemuksistaan täysin rinnoin.

On otettava huomioon, että vaikka lähtökielinen nimi muistuttaakin englanninkielisen verbin *take* imperfektiä taikka substantiivia *a took*, jonka merkitys on 'lyhyt miekka' (Hyde 1982: 666), ei kyseessä ole Tolkienin itsensä mukaan tämä aikamuoto, miekkaa merkitsevä sana eikä myöskään englanninkielinen sukunimi, vaan Tolkienin englannin kieleen "kääntämä" nimi *westromin* kielen nimestä *Tük* (Tolkien 1973–75: 974). Tällä Tolkien tarkoitti sitä, että hän on "kääntänyt" *Hobitin* ja osan *Sormusten Herrasta hobittien Punaisesta Kirjasta*, joka oli kirjoitettu *westromiksi* eli *Keski-Maan* yleiskielellä (Tolkien 1973–75: 973). Kyseessä on Tolkienin oma erikoisuus, jolla hän sitoo teoksensa osaksi mytologiaa – ne ovat alun perin joidenkin

toisten henkilöiden kirjoittamia, jossakin toisessa ajassa, ja Tolkien on ainoastaan kääntänyt ne englannin kielelle. Kohdekielisten nimien muutokset eroavatkin toisistaan siinä, että toisena mainitussa kohdekielisessä nimessä on otettu huomioon Tolkienin selitys nimen *Took* alkuperästä. Tämä on mahdollista siksi, että *Taru Sormusten Herrasta* suomennettiin aikaisemmin kuin *Hobitti eli Sinne ja takaisin* ja kummankin suomennostyöhön on osallistunut sama kääntäjä. Sen sijaan ensin mainitussa suomenkielisessä nimessä oletetaan alkuperäisen nimen olevan verbin *take* imperfektimuoto.

Säkkikylä-Kassinen (LV) ja *Säkinheimo-Reppuli* (H) ovat kohdekielisiä vastineita alkuperäiselle nimelle *Sackville-Baggins*¹. Yhdysnimien jälkimmäiset osat on käsitelty yllä. Analyysin kohteena ovat ensin mainitut, alleviivatut sukunimet. Lähtökielisen sukunimen alkuosan *sack* käännös on rankisiteinen 'säkki' (Hurme et al. 2000: 818) ja loppuosa *ville* tarkoittaa 'kaupunkia' (Koistinen et al. 1993: 385). Ensimmäinen mainittu kohdekielinen nimi on alkuosaltaan rankisiteinen, mutta sen loppuosa tarkoittaa *kylää* [ransk. 'village' (Koistinen et al. 1993: 385)], toisin kuin lähtökielisen nimen loppuosa. Myös toisen kohdekielisen sukunimen alkuosa on ranginmukainen (Hurme et al. 2000: 818), mutta loppuosa eroaa alkuperäisen nimen merkityksestä (Koistinen et al. 1993: 385). *Heimon* ranskankielinen vastine on 'tribu' (Koistinen et al. 1993: 24). Lisäksi nimessä *Säkinheimo* on alkuperäiseen nimeen kuulumaton genetiivirakenne. *Säkinheimo*-sukunimen jälkimmäinen osa selittyy siitä, että Suomessa on olemassa "hienostosukunimenä" tunnettu sukunimi *Heikinheimo* (vrt. Rähälä 1992: 151). Suomenkielisten nimien muutosten ero näkyy siinä, että *Säkinheimo* ottaa sukunimenä huomioon nimeä käyttävät *Bilbon* hienostelevat serkut (Tolkien 1937: 301, 1973: 290, 1985: 304, 1973–75: 37, 39–40, 45, 46–47), kun taas *Säkkikylä* ei ole niin komealta kalskahtava nimi, että se kelpaisi näille luokkatietoisille serkuille – vaikka se toimiikin omassa kontekstissaan ja satugenressään yhdessä muiden samantyylisten nimien kanssa. *Säkinheimo* kuulostaa mahtisuvulle kuuluvalla nimeltä ja sopii myös menneeseen aikaan.

Alkuperäisen sukunimen voidaan olettaa liittyvän *Bag-End*-nimeen. Nimeä *Sackville-Baggins* kantavat *Bilbon* serkut (Tolkien 1937: 301, 1973: 290, 1985: 304). Nämä haluaisivat yli kaiken omistaa *Bilbon* kadehdittavan hienon kolon (Tolkien 1937: 301, 1973: 290, 1985: 305), jonka nimi on *Bag-End* (Tolkien 1937: 15). Serkut ovat myös hyvin luokkatietoisia ja pitävät itseään arvostettavampina kuin muita

---

¹ *Sackville* on itse asiassa oikea sukunimi (ks. esimerkiksi Sackville-West 1985), joka on aikaisemminkin kuulunut – tässä tapauksessa tosin aidolle – hienostoperheelle (Sackville-West 1985: 17).

keskiluokkaisia *hobitteja* olemalla hyvin toimeentulevia (ks. esimerkiksi Tolkien 1937: 301, 1973: 290, 1985: 305, 1973–75: 37, 39–40, 45, 46–47). Toisin sanoen nämä serkut yrittävät vahvistaa yhteyttään *Bag-Endin* kutsumalla sitä termillä *cul-de-sac(k)* (ks.6.4. Samankaltaiset muutokset käännösratkaisuissa: *Kassinsuu ~ Repunpää ~ Bag-End*) ja lisäämällä nimeensä ranskankielisen suffiksin *-ville* (Shippey 1982: 56), sillä englannin kielessä on vanhastaan tietyissä yhteiskuntaluokissa pidetty ranskalaisia sanoja sivistyneisyyden osoittimina. Suomen kulttuurihistorian tuntien olisi tämän piirteen voinut ottaa huomioon käyttämällä kohdekielisessä nimessä jotakin ruotsinkielistä sanaa.

Vihollishakuksi (LV) ja *Vainoasaraksi* (H) kutsutaan miekkaa, jonka alkuperäinen nimi on *Foe-hammer* (Tolkien 1937: 52). Molemmat kohdekieliset nimet ovat muutettuja nimiä seuraavin perustein: Sanan *foe* merkitys on ranginmukainen 'vihollinen' (Hurme et al. 2000: 615), mutta sanan *hammer* merkitys on 'vasara, moukari' taikka sitten verbinä 'vasaroida, moukaroida, hakata' (Hurme et al. 2000: 639). Ensimmäiseen kohdekieliseen nimeen sisältyvää *hakkua* vastaisi englannin kielessä rankisiteisesti 'pick, pickaxe' (Hurme et al. 2000: 74). Mahdollinen ajattelukuvio tämän muutoksen *-hakku ~ -hammer* taustalla on voinut olla seuraavanlainen: jos kerran verbinä *hammer* voi tarkoittaa 'vasarointia' (Hurme et al. 2000: 639), niin silloin vasaroinnin väline on (myös sanan *hammer* merkitys) 'vasara' (Hurme et al. 2000: 639). Tällä tavalla ajatellen lähtökielisen sanan *hammer* muutkin merkitykset yhdistyvät eli 'moukaroinnin' väline on 'moukari' (Hurme et al. 2000: 639), jolloin lähtökielisen sanan kohdekielisen merkityksen 'hakkaamisen' (Hurme et al. 2000: 639) välineeksi voisi, hieman tulkiten, ajatella 'hakkua'.

Toinen kohdekielinen nimi *Vainoasara* noudattelee jälkimmäiseltä osaltaan lähtökielisen sanan *hammer* merkitystä (Hurme et al. 2000: 639), mutta eroaa alkuperäisen nimen ensimmäisestä osasta. Sanaa *vaino* vastaa englannin kielessä sana 'persecution' (Hurme et al. 2000: 415). Tavallaan tämä muutettu nimi tavoittaa lähtökielisen nimen sivumerkityksen: kyseessä on miekka, joka suorastaan vainoaa hiisiä – se vihaa niitä kylmällä raivolla ja iloitsee niiden surmaamisesta (Tolkien 1937: 65, 1985: 73).

Molemmissa muutetuissa nimissä 'hakku' taikka 'vasara' on pikemminkin kuvaannollinen nimi, sillä kyseessä on miekka (Tolkien 1937: 52, 1973: 57, 1985: 59) eikä miekkaa voi käyttää moukarointiin. Kohdekielisten nimien muutokset eroavat toisistaan siinä, että *Vihollishakussa* on muutettu jälkimmäinen osa ja *Vainoasarassa*

ensimmäinen. Lisäksi *Vainovasara* sisältää hieman erikoisen, nykykielessä ei niin useasti esiintyvän sanan *vaino*, joka liittää nimen hieman kauemmas nykytodellisuudesta kuin nimessä *Vihollishakku* esiintyvä hyvin yleinen sana *vihollinen*. Kohdekieliset nimet voisivat toimia kummassakin genressä.

6.4. Samankaltaiset muutokset käänösratkaisuissa

Kyseessä on sellaiset muutetut nimet, joista kääntäjät ovat tehneet samankaltaisia muutoksia käänösratkaisuissa. Näillä kohdekielisillä nimillä ei kuitenkaan ole rankisiteisten nimien tapaista sana-sana-vastaavuutta lähtökielisten nimien kanssa. Näissä muutetuissa nimissä on säilynyt jotakin alkuperäisistä nimistä, esimerkiksi *genetiivi*, *monikko* tai *osa merkityksestä*, vaikka nimi muuten eroaisikin lähtökielisestä nimestä. Samankaltaiset muutokset eivät edellytä sitä, että nimien kirjoitusasut olisivat samanlaisia: ne voivat erota toisistaan huomattavastikin. Kuitenkin näillä muutetuilla nimillä on selvä yhteys toisiinsa – joko merkityksen tai käänösratkaisujen tasolla. Useat näistä nimistä ovat genrejaon kannalta neutraaleja – ne voisivat toimia muissakin kuin satu- ja tarugenreissä sekä -kronotopioissa.

Kaiken kaikkiaan näitä samankaltaisia nimiä on *Lohikäärmevuoressa* ja *Hobitissa* yhteensä 14, joista kuusi on paikannimiä ja kahdeksan henkilönnimiä. Esittelen ensin paikannimet aakkosjärjestyksessä kolmen nimen ryhmissä. Aakkostaminen tapahtuu *Lohikäärmevuoren* käänösnimien mukaan. Suomennosten nimien toisistaan erottamista helpottanee se, että niiden jäljessä suluissa joko merkintä (LV) eli *Lohikäärmevuori* tai (H) eli *Hobitti*.

Nimen *Wilderlan* ~ *Wild* kohdekieliset vastineet *Eränmaa* (LV) ja *Erämaa* (H) eivät ole rankisiteisiä, vaikka ne aluksi näyttäisivätkin olevan. 'Erämaata' tarkoittava sana on englanniksi *wilderness* (Hurme et al. 2000: 936) eikä *wilderland*. Lisäksi sanaa *wild* käytetään lähinnä tarkoittamaan 'villää, jylhää, karua tai luonnonvaraista' (Hurme et al. 2000: 935) ja sanaa *land* 'maata, valtakuntaa' (Hurme et al. 2000: 681). Toisin sanoen *Wilderland* tarkoittaa jotakin muuta kuin sen ns. käänökset – 'villimpää, jylhempää tai karumpaa maata', missä kulkija 'vaelttaa' ja saattaa 'kulkea harhaan' ja mikä 'saattaa ymmälle' (Hyde 1982: 669). Kohdekielisten nimien muutokset ovat samankaltaisia, sillä kumpikaan ei täysin vastaa lähtökielisen nimen merkitystä, vaan molemmissa käänösnimissä on alkuperäinen nimi korvattu lähes samaa tarkoittavalla,

valmiiksi kohdekielen leksikosta löytyvällä sanalla. Sana *erämaa* ei tavoita merkityksiltään lähtökielisen nimen konnotaatioita: *erämaan* merkitys on mm. 'erillään oleva maa; kaukainen, ihmisasunnoista etäällä oleva seutu; metsäinen seutu' (Toivonen 1955: 41). Tämän kohdekielisen lekseemin käyttö muuttaa kohdekielisen nimen merkitystä ja tarkoitusta, jolloin lähtökielinen nimi menettää alkuperäisen sivumerkityksensä: kyseessä on maa tai alue, joka on villimpi ja arvaamattomampi kuin muut alueet, joilla *Bilbo* ja kääpiöt liikkuvat – *Erämaahan* kuuluvat mm. *Synkmetsä*, *Sumuvuoret* ja *Kulottunut Nummi* (Tolkien 1937, 1973, 1985 kartat). Kohdekielisistä nimistä *Eränmaa* (LV) on erikoisempi ja voisi kuulua tarugenreen. *Erämaa* (H) sen sijaan on genrejaon kannalta neutraali nimi ja voisi kuulua lähes mihin tahansa genreen ja kronotopiaan.

Myös nimen *Bag-End* käännökset *Kassinsuu* (LV) ja *Repunpää* (H) vaikuttavat rankisiteisiltä, mutta niiden pienet semanttiset erot suhteessa alkuperäiseen nimeen tekevät niistä kuitenkin muutettuja nimiä. Sana *bag* tarkoittaa 'kassia, laukkuja, pussia, säkkiä tai metsästyslaukkuja' (Hurme et al. 2000: 488) ja *end* tarkoittaa 'loppua, päätä, loppupäätä' (Hurme et al. 2000: 591). Nimen *Bag-End* rankisiteinen käänнос olisi siis esimerkiksi **Kassinloppu* tai **Pussinpää*. Kohdekielisen nimen *Kassinsuu* alkuosa on rankisiteinen, mutta jälkimmäinen osa eroaa sanan *end* merkityksistä seuraavasti: sanan *suu* englanninkielinen vastine on 'mouth', esimerkiksi 'at the mouth of the river (joen suussa)' (Hurme et al. 2000: 348) – kyseessä on tavallaan jonkin alkukohta, ei niinkään loppupää. Nimessä *Repunpää* on taas jälkimmäinen osa rankisiteinen, mutta alkuosan lähtökielinen vastine on 'knapsack' (Hurme et al. 2000: 316). Kohdekieliset nimet eivät kuulu selkeästi satu- tai tarugenreen, sillä ne muistuttavat talonnimiä tai paikannimiä, joita yhä esiintyy esimerkiksi maaseuduilla.

Lähtökielisestä nimestä on esitettävissä myös toisenlainen tulkinta, jota on kääntäjien ollut mahdoton kääntää suomen kieleen sen kulttuurisidonnaisuuden vuoksi. Englannin kielessä on olemassa termi *cul-de-sac*, joka tarkoittaa 'umpikatua' (Hurme et al. 2000: 554), ja jonka kirjaimellinen englanninkielinen käänнос *Bag-End* on. Asiaa tutkineen T. A. Shippeyn (1982) mukaan kyseessä on snobistinen ilmaus, joka ei kuulu ranskan kieleen (siellä umpikatua kutsutaan sanalla *impasse*) eikä myöskään englannin kieleen, jossa umpikatua ilmaistaan sanalla *dead-end*. Termi *cul-de-sac* on osoitus eräänlaisesta luokkatietoisuudesta, ja *Bag-End* on sen englanninkielinen vastine¹.

¹ Ranskan kielinen sana *cul* tarkoittaa 'perää, takapuolta' (Koistinen et al. 1993: 244) ja *sac* 'säkkiä, pussia' (Koistinen et al. 1993: 358), vrt. *Bag-End*.

(Shippey 1982: 55.) On olemassa epäily, että Shippey ei ole oikeassa sanoessaan, ettei termi *cul-de-sac* kuulu ranskan eikä englannin kielen sanavarastoihin. Tämä termi on löydettävissä ranskan kielen sanakirjoista (ks. esimerkiksi Koistinen et al. 1993: 244), ja lisäksi se on nykyranskassa tunnettu ja yleisesti käytetty 'umpikujan' merkityksessä (Valton & Gerald 2002). Myös englannin kielen sanakirjat esittelevät termin *cul-de-sac* 'umpikujan' merkityksessä (ks. Wuolle 1982: 38; Rekiaro & Robinson 1990: 797; Hurme et al. 2000: 554). Ilmaisu on voinut olla aikanaan snobistinen erikoisilmaus, jota vain tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuuluvat henkilöt ovat käyttäneet, mutta maailman ja kielen muuttumisen mukana se on siirtynyt yhä laajempaan käyttöön.

Termin siirtyminen englanninkielisenä Tolkienin teokseen on ymmärrettävää, kun muistaa, miten tarkka *Bilbo* on siitä, että hänen kunniallisuutensa säilyy muiden *hobittien* silmissä – eräänlaista luokkatietoisuutta tämäkin, sillä seikkailemaan lähteneet (tai muuten vain *Konmusta* poistuneet tai muuttaneet) *hobitit* olivat hyvin arveluttavassa maineessa (Tolkien 1937: 3, 301–302, 1973: 9, 291, 1985: 9, 305). Käännösnimien muutoksista tekee samankaltaisia se, että molemmat käännökset eroavat alkuperäisestä nimestä joko alku- tai loppuosaltaan, joiden merkitys ei ole rankisiteinen, ja se, että kohdekieliset nimet eivät kumpikaan sisällä lähtökieliseen nimeen kuuluvaa sivumerkitystä, joka avautuu ainoastaan englanninkieliselle lukijalle. Molemmat suomenkieliset nimet ovat sivuuttaneet tämän konnotaation, ja ne on sen sijaan käännetty ja muutettu pitäen alkuperäistä nimeä ainoastaan kahdesta sanasta koostuvana, sivumerkityksiä sisältämättömänä tunnistimena.

Käännösnimistä *Takaiset maat* (LV) ja *Vuorentakaiset Maat* (H) voisi ensin mainittu nimi olla rankisiteinen, ellei siinä olisi alkuperäiseen nimeen *Land Beyond* kuulumaton monikko. Lähtökielisen sanan *land* kohdekielinen vastine on 'maa, valtakunta' (Hurme et al. 2000: 681) ja sanan *beyond* 'jonkun tai jonkin tuolla puolen, jonkun tai jonkin takana' (Hurme et al. 2000: 496). Nimen rankisiteinen käännös olisi esimerkiksi **Takana oleva maa*, **Takainen maa* tai **Maa tuolla puolen*. Myös toisessa käännösnimessä esiintyy alkuperäiseen nimeen kuulumaton monikko sekä määrite *vuoren-*. Tämä nimi tosin antaa lukijalle enemmän informaatiota kuin lähtökielinen nimi. Kummassakin kohdekielisessä nimessä on samankaltainen muutos: ne sisältävät lähtökieliseen nimeen kuulumattoman monikon. Näistä kohdekielisistä nimistä "mystisemmältä" kuulostaa *Takaiset maat* (LV), sillä nimi herättää lukijassa ajatuksia ja assosiaatiota eri tavalla kuin *Vuorentakaiset Maat* (H), joka selittää, missä maat sijaitsevat. Kumpikin nimi voisi toimia niin satu- kuin tarugenressä.

Käännösten henkilönnimet on esitetty samaan tapaan aakkostettuina kolmen nimen ryhmissä. Henkilönnimissä käsittelen myös arvonimet sekä kaikkien ajattelevien, puhetta tuottavien ja ymmärtävien olentojen nimet.

Lähtökieliselle nimelle *Great Goblin* ei ole olemassa kohdekielistä lekseemivastinetta, joten se on korvattu käännöksissä nimillä *Iso Peikko* (LV) ja *Iso Hiisi* (H). Sanan *great* merkitys on molemmissa käännösnimissä rankisiteinen 'iso, suuri' (Hurme et al. 2000: 633), mutta sanan *goblin* kääntäminen on epävarmaa. Kyseisen sanan sanakirjoista löytyvä kohdekielinen käännösvastine on 'peikko' (Hurme et al. 2000: 630), vaikkakin fantasiakirjallisuudessa ja -roolipeleissä *goblin* tunnetaan mm. nimellä 'peikkolainen' (Hohtari 2001)¹. Tämä johtunee siitä, että englannin kielessä sanoilla *goblin*, *hobgoblin* ja *troll* on vivahde-ero, joka perustuu erilaisiin rotuominaisuuksiin, joskin sanakirjoissa kaikkien yleiskielisenä käännösvastineena on 'peikko' (Hurme et al. 2000: 630, 647, 902). On tavallista, että fantasiakirjallisuudessa ja -roolipeleissä käytetään selvyuden vuoksi myös sanasta *peikko* sen toista vastinetta, sanaa *hiisi*². Tämä sana tarkoittaa joko personoituna metsänhaltijaa, [vuoren-]peikkoa³, haltijaa tai paholaista. Sana *hiisi* tarkoittaa myös suomalaisen muinaisuskonnon uhrilehtoa, kalmistoa, pyhää metsikköä tai muuta pyhää paikkaa. (Linjama 2002; Ravila et al. 1962: 731). Vanhastaan suomen kielessä sana *hiisi* on tarkoittanut kaikkia mystisiä metsäolentoja (Harva 1948: 350), mutta erityisesti ihmisiä, kaikelta muulta kuin pituudeltaan, muistuttavia olentoja, joita kutsuttiin myös maahisiksi (Harva 1948: 265, 266, 350). Lisäksi nimeä on käytetty 1500-luvulla asussa *Hisis* tarkoittamaan yhtä vanhoista jumalista (Harva 1948: 22–24). Nämä merkitykset ovat tosin jääneet taustalle, ja nykyään sanalla *hiisi* tarkoitetaan *peikon* kokoisia, harmahtavia taikka hieman vihertäviä, asetaitoisia ja julmia olentoja (Weis & Hickman 1995: 24–25 ; Hohtari 2001).

Nimien *Iso Peikko* ja *Iso Hiisi* muutokset ovat samankaltaisia: Molempien nimien rodunnimi eroaa lähtökielisen nimen merkityksestä 'peikkolainen'. Lisäksi kyseisten nimien käännösvastineet alkuperäiselle sanalle *goblin* ovat merkityksiltään melko lähellä toisiaan. Kohdekieliset nimet voivat kuulua sekä satuun että taruun. Jos

¹ Suomennokset vaihtelevat teksteittäin, joten on vaikeaa sanoa, mikä on sanan *goblin* rankisiteinen suomenkielinen vastine.

² Mm. *goblin* ~ *hobgoblin* (Weis & Hickman 1984: 19) on suomennettu *hiisi* ~ *suurhiisi* (Weis & Hickman 1995: 25).

³ Suomalaisissa kansansaduissa ja -tarinoissa *vuorenpaikolla* tarkoitetaan todellakin vuorella asuvaa peikkoa, kun taas fantasiakirjallisuudessa esiintyvänä rotuna *vuorenpaikko* ei niinkään välttämättä asu vuorella, vaan esimerkiksi luolissa taikka sitten vuoren lähetyvillä (ks. esimerkiksi Tolkienin 1937).

otetaan huomioon sanan *hiisi* tausta, se kuuluu ikänsä ja menneisyyden liittymäkohtiensa puolesta tarugenreen.

Nimen *Lord of the Eagles* molempien kohdekielisten vastineiden *Kotkaruhtinas* (LV) ja *Kotkien Ruhtinas* (H) alkuosat ovat sanan *eagle* 'kotka' (Hurme et al. 2000: 585) rankisiteisiä vastineita, mutta nimien jälkiosat eroavat merkityksiltään alkuperäisestä *lord*-sanasta. *Lord* tarkoittaa 'herra, valtiasta tai lordia' (Hurme et al. 2000: 693), kun taas sanan *ruhtinaan* englanninkielinen vastine on 'prince' (Hurme et al. 2000: 321). Lisäksi nimessä *Kotkaruhtinas* on ensimmäinen osa yksikössä, vaikka alkuperäisessä nimessä kyseinen sana on monikossa. Kyseisestä käännöksestä puuttuu myös lähtökielisen nimen sisältämä genetiivirakenne. Nimi *Kotkien Ruhtinas* sisältää sekä monikon että genetiivin, mutta eroaa siis merkitykseltään alkuperäisestä nimestä. Kohdekieliset nimet eivät vaikuta genrejakoon, sillä ne ovat hyvin samanlaisia käännösratkaisuiltaan. Molemmat toimivat niin sadussa kuin tarussakin.

Lähtökielisen nimen *Lord of the Eagles* sisältämän merkityksen voi käsittää myös "jumalalliseksi", sillä kyseessä on kaikkien *Keski-Maan* kotkien herra, niiden valtiasta, jota palvotaan ja kunnioitetaan kuin jumalaa (Tolkien 1937: 103–112, 1973: 106–115, 1985: 111–120) – lisäksi sana *Lord* voi tarkoittaa myös kristittyjen Jumalaa (Hurme et al. 2000: 693). Sanalla *ruhtinas* on tässä tapauksessa maallisempi kaiku. Käännösnimien muutokset ovat aiheuttaneet sen, että kohdekielisistä nimistä on kadonnut alkuperäiseen nimeen sisältyvä sivumerkitys jostakin hyvyttä edustavasta "jumaluudesta", jota ei voi sisältyä sanaan *ruhtinas* samalla tavalla kuin sanaan *lord*, koska sana *ruhtinas* herättää erilaisia assosiaatioita; esimerkiksi kristinuskon Saatanaahan kutsutaan *Pimeyden ruhtinaaksi* (*Prince of Darkness*).

Penkonen (LV) ja *Tonkeli* (H) ovat johtimella muodostettuja sukunimiä – vaikka lähtökielisessä nimessä *Grubb* ei olekaan tunnistettavissa olevaa suffiksia. Molempien kohdekieliset nimet voisivat olla rankisiteisiäkin, sillä verbi *grub* tarkoittaa 'penkoa, tonkia, kaivaa esiin', mutta kyseessä on jälleen käännöksen epäsäännöllisyys: alkuperäisen nimen sisältämä ylimääräinen grafeemi *b* on toisessa nimessä käännetty johtimella *-(i)nen* ja toisella johtimella *-li*. Näiden kohdekielisten nimien vartalot *penko-* ja *tonke-* vastaavat lähtökielisen nimen vartalon *grub-* merkitystä. Ne kuuluvat silti muutettuihin nimiin, sillä niiden johtimet eroavat toisistaan. Nämäkään kohdekieliset nimet eivät kuulu selvästi joko satu- tai tarugenreen, vaan voivat toimia kummassakin.

Nimet *Ville* (LV) ja *Ville ~ Vili* (H) liittyvät nimeen *William*, sillä lähtökielinen nimi *Bill* on lempinimimuoto *William*-nimestä. Olisikin ollut loogista korvata *Bill* kohdekielisellä *Villellä*, mikäli kääntäjä olisi mukauttanut myös *William*-nimen *Viljamiksi*¹, jolloin *Ville* olisi tästä kohdekielisestä nimestä tehty lempinimi. Näin onkin *Hobitissa*, jossa *Villen* rinnalla esiintyy myös nimi *Vili*. Sen sijaan *Lohikäärmevuoressa* sekä *William* että *Bill* on korvattu samalla kohdekielisellä nimellä *Ville*, vaikka lähtökielisillä nimillä on eroavaisuuksia toisiinsa nähden: toinen on ns. virallinen kutsumanimi ja toinen edellä mainitusta tehty lempinimi. *Lohikäärmevuoressa* tämä seikka sivuutetaan käyttämällä kummastakin lähtökielisestä nimestä samaa kohdekielistä vastinetta. Samankaltaiset näistä muutoksista tekee se, että kummassakin on *Bill*-nimi korvattu juuri *Villellä* (poikkeuksena yksi kohta *Hobitissa*, jossa *Viljamia* – eli ystävällisellä lempinimellä kutsuttuna *Villeä* – haukutaan *Vili Velliläksi*, ks. Tolkien 1985: 44). Kohdekieliset nimet ovat neutraaleja genrejaon kannalta, ne voivat kuulua meidänkin todellisuuteemme.

6.5. Pohdintaa muutetuista nimistä

Muutettuja nimiä ei voi luokitella vertaamatta niitä jollakin tasolla alkuperäisiin nimiin ja rankisiteisiin nimiin. Muutettu nimi voi olla hyvä ja selkeä nimi: se voi antaa enemmän informaatiota kuin alkuperäinen nimi; esimerkiksi *Vuorentakaiset maat* kertovat paikan sijainnista enemmän kuin lähtökielinen nimi *Land Beyond*. Vastaavasti muutettu nimi voi myös kadottaa alkuperäiseen nimeen sisältyvän viestin, kuten on käynyt esimerkiksi nimissä *Häränläähtäys ~ Bullroarer*, *Keijukas ~ Elrond* ja *Otavankalle ~ Carrock*. Ensimmäinen kohdekielinen nimi on kadottanut alkuperäiseen nimeen sisältyvän ihailun, toinen kohdekielinen nimi taasen uskottavuuden ja arvostuksen ja kolmas kohdekielinen nimi alkuperäisen nimen vanhan taustan.

Muutetut nimet eivät voi tavoittaa kaikkea lähtökielisiin nimiin sisältyvää – esimerkiksi kulttuurisidonnaiset seikat jäävät usein pois käänöksistä. Näin on mm. nimissä *Bag-End* ja *Baggins*: Kumpikin sisältää jonkin sellaisen konnotaation, mikä avautuu ainoastaan englanninkieliselle lukijalle. Lisäksi lukijan tulisi kuulua sellaiseen kieliympäristöön, jossa sanaa *bag-end* käytetään tai on käytetty umpikujaa tarkoittavan

---

¹ Nimen *Viljami* esikuvana voidaan pitää englanninkielistä nimeä *William* (Vilkuna 1976: 273).

ilmauksen *cul-de-sac* englanninkielisenä vastineena ja jossa iltapäiväteen kanssa syötävää ruokaa kutsutaan termillä *bagging*.

Vaikka muutettu nimi ei olisikaan ranginmukainen käännös, se voi silti välittää lukijalle lähtökieliseen nimeen sisältyvät konnotaatiot. Esimerkiksi nimi *Virranvarsi* kertoo alkuperäisen nimen *Bywater* tapaan, että sen nimeämä paikka sijaitsee joen vieressä ja että kohdekielinen nimi *Vellilä* on säilyttänyt lähtökielisen nimen *Huggins* ivaavuuden, vaikka ei olekaan sen ranginmukainen käännösvastine.

Useat muutetut nimet ovat ns. osakäännöksiä, esimerkiksi *Gramin vuoret* ~ *Mount Gram* ja *Gundabadin vuori* ~ *Mount Gundabad*. Tällä tavoin pyritään pysyttelemään samassa kronotopiassa lähtökielisen tekstin kanssa. Muutetut nimet tukevat ehkä selkeimmin suomennosten jakautumista kahteen eri genreen ja kronotopiaan. Aina ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä selvää jakoa satu- ja tarugenren välille. Esimerkiksi käännösratkaisuiltaan samankaltaisesti muutetut nimet rakentavat kyllä kohdekielisen tekstin genreä muiden saman tekstin nimien kanssa, mutta näiden muutettujen nimien välille on vaikea tehdä selvää jakoa kahteen eri genreen. Usein näiden nimien lähtökieliset vastineet ovat olleet polyseemisiä ja siten kaikilta sivumerkityksiltään tavoittamattomia. Sama ongelma nousee esiin myös käännösratkaisuiltaan toisistaan eroavissa muutetuissa nimissä, sillä esimerkiksi nimi *Oheisvesi* voisi kuulua kumpaankin genreen.

Välillä taas genre-ero kahden käännösnimen välillä on hyvinkin selvä; esimerkiksi *Ottinen* kuuluu satugenreen, kun taas sen parikki *Tuk* toimii hyvin tarugenressä. Selkeiten tämä jakautuminen on havaittavissa käännösten yksittäisissä muutetuissa nimissä. *Lohikäärmevuoren* sadunomaiset nimet tukevat sen satugenreä ja kuuluvat satukronotopiaan. Tämä tulee esille erityisesti kääpiöiden nimissä, joiden lapsenkielenomainen olemus sitoo ne satujen maailmaan. *Hobitin* yksittäiset muutetut nimet pyrkivät samaan kronotopiaan alkuperäisten nimien kanssa; niissä on käytetty vanhahtavia sanoja käännösvastineina, esimerkiksi *Vuolas Virta* ~ *River Running*.

7. LOHIKÄÄRMEVUOREN JA HOBITIN GENRET

Edellä esitettyjen nimien ja niiden luokittelun avulla voin hahmotella *Lohikäärmevuoren* ja *Hobitin* genret. Näitä käännöksiä ei voi kuitenkaan lokeroida

tiettyyn genreen kuuluvaksi joko–tai-periaatteella, vaan raja sadun ja tarun välillä on liukuva. *Lohikäärmevuoressa* on enemmän sadun piirteitä kuin *Hobitissa*, ja vastaavasti *Hobitti* on tarumaisempi kuin *Lohikäärmevuori*.

Käännöksistä vanhempi eli *Lohikäärmevuori* kuuluu kuitenkin selvästi eri genreen kuin alkuperäinen teos (ks. 2.2.1. *The Hobbit or There and Back Again* -teoksen genre). *Lohikäärmevuorta* voikin pitää satuna, jossa on fantasian tunnuspiirteitä eli *fantaseemeja* (ks. 2.2. Fantasiakirjallisuus, genre ja kronotopia). Sadulla tarkoitetaan mielikuvitukseen vetoavaa kertomusta, jonka tarkoituksena on viihdyttää ja huvittaa lukijaa; esimerkiksi jo sadun henkilöiden nimet voivat olla hauskoja. Nykyään sadun voidaan sanoa olevan suunnattu lapsille¹. Sadun virkerakenne on selkeä, ja juoni on helppo ymmärtää ja muistaa. Satumaailmalla on kosketus meidän maailmaamme; esimerkiksi eri eläinhahmot ovat ihmisten kaltaisia tai jonkin oven kautta voi kulkea meidän maailmastamme satumaailmaan (ks. Lewis 1988).

Tulkintaa satugenrestä tukevat *Lohikäärmevuoren* joissakin tapauksissa lyhennetyt virkkeet ja selkeytetyt viittaukset, esimerkiksi

And suddenly first one [kääpiö] and then another began to sing as they played, deep-thorated singing of the dwarves in the deep places of their ancient homes; and this is like a fragment of their song, if it can be like their song without their music (Tolkien 1937: 13).

Ja äkkiä ensin yksi ja sitten toinen alkoi laulaa. He soittivat ja lauloivat kääpiöiden syvällä kurkkuäänellä kääpiöistä, jotka asustivat muinaisten kotiensä onkaloissa. Tämä on ikään kuin katkelma heidän lauluun, jos se nyt lainkaan muistuttaa sitä musiikin puuttuessa. (Tolkien 1973: 18.)

It was not the correct thing to say, but *they have begun to arrive* had flustered him [Bilbo] badly (Tolkien 1937: 7–8).

Niin ei sanota, mutta Popon *ne olivat siis alkaneet saapua* oli pannut hänet [Bilbon] pahasti hämilleen (Tolkien 1973: 13).

Satugenren ja -kronotopian tunnusmerkkeihin kuuluu myös se, että *The Hobbitin* nimien ja sanojen käännösvastineet ovat tavanomaisia ja arkikielenkäytöstämme tuttuja sanoja, esimerkiksi *Forest River* ~ *Metsäjoki*. Selkein satugenreä ja sen kronotopiaa rakentava seikka on *Lohikäärmevuoren* lapsenkielenomaiset nimet, esimerkiksi *Toppo*, *Ontti* ja *Puhnu* vastaamassa alkuperäisiä *runo-Eddasta* peräisin olevia nimiä *Dwalin*, *Oin* ja *Bofur*.

Lohikäärmevuoressa rakentuu myös aivan oma kronotopiansa, jossa sen sadunomaiset nimet elävät ja toimivat. Tämän satukronotopian tunnusmerkkeinä

---

¹ Vrt. taidesatu, joka ei alun perin ollut suunnattu lapsille, vaan jossa kirjoittaja välittää elämäntähtämyksiä tai eettisiä näkemyksiään. Moni taidesatu on myöhemmin muokattu lapsille sopivaksi.

voidaan *Lohikäärmevuoressa* pitää nimien sisältämien sanojen tuttuutta; Esimerkiksi lähtökielinen nimi *River Running* on käännetty suomen kieleen sanojen tutuilla käännösvastineilla *Juokseva Joki*, vaikka nimellä olisi toisenlaisiakin merkityksiä, jotka voisivat etäännyttää nimen meidän todellisuudestamme ja kronotopiastamme. Myös *Lohikäärmevuoren* nimien yksinkertaiset äänne- tai kirjoitusasut liittyvät ne osaksi satua; esimerkiksi alkuperäisiä nimiä *Bolg* ja *Elrond* vastavat satukronotopiassa *Polki* ja *Keijukas*. Tällaiset satugenren nimet on lukijan helppo ymmärtää ja muistaa, sillä nimet assosioituvat lähelle lukijan omaa kokemusmaailmaa. Tarujen nimistö kuuluu selvästi eri aikaan ja paikkaan kuin niiden lukija, esimerkiksi *Esgaroth* (Tolkien 1937: 223), *Thrudheimar* (Eddan jumalrunot 1982: 88, 282) ja *Gelgja* (MacKenzie 1995: 95).

Uudempi käännös eli *Hobitti* taas rakentaa selvemmin *The Hobbit* -teoksen fantasiatarujen ja -kronotopian kuin *Lohikäärmevuori*. *Hobitin* kuulumista taruun tukevat käännöksen monimutkaisemmat lauserakenteet, esimerkiksi

There was no movement of air down under the forest-roof, and it was everlastingly still and dark and stuffy. Even the dwarves felt it, who were used to tunneling, and lived at times for long whiles without the light of the sun; but the hobbit, who liked holes to make a house in but not to spend summer days in, felt he was being slowly suffocated. (Tolkien 1937: 140.)

Oksakaton alla ilma ei värähtänytkään, siellä oli iankaikkisen liikkumatonta ja pimeää ja tunkkaista. Kääpiötkin kärsivät siitä ja he ovat sentään tottuneet maanalaisiin käytäviin ja voivat elää pitkiä aikoja vailla auringon valoa, mutta hobitti (joka, vaikka hän mielellään teki kodin koloon, ei suinkaan viettänyt sisällä kesäisiä päiviä) koki vähitellen tukehtuvansa. (Tolkien 1985: 148.)

Muita tarumaisia piirteitä ovat *Hobitin* nimet, jotka ovat suurelta osin samoja kuin alkuperäisteoksen. Kohdekielelle on käännetty, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, lähinnä sellaiset nimet, jotka sisältävät alkutekstissäkin tunnistettavissa olevia aineksia. Näissä käännösvastineissa on kuitenkin huomioitu Tolkienin tapa käyttää tekstissään vanhahtavia ja jo arkikäytöstä poistuneista sanoja, jolloin käännösvastineeksikin on pyritty löytämään samantyylinen sana, esimerkiksi *Great River* ~ *Suuri Virta*.

Hobitin tarukronotopia on lähellä *The Hobbit* -teoksen kronotopiaa. Tarukronotopian tunnusmerkkeihin kuuluu *Hobitin* nimien etäisyys meidän todellisuudestamme. Monet nimet kuuluvat selvästi toiseen aikaan ja paikkaan kuin missä lukija on, esimerkiksi *Gondolin*, *Yksinäinen Vuori* ja *Synkmetsä*. *Hobitin* käännösnimien sisältämät sanat ovat tarkoituksellisesti vanhahtavia, kuten jo yllä mainitsin. Tarukronotopiaa tukevat myös teoksen nimien erikoisuus ja nimien äänne-

tai kirjoitusasujen mahdollinen vierasperäisyys, esimerkiksi *Azog*, *Dain* ja *Thrain*. Taruun kuuluu myös siinä esiintyvien nimien myyttisyys ja mystisyys; esimerkiksi nimistä *Thror* ja *Thorin* on tunnistettavissa kaikuja toisista mytologioista [vrt. *Thor* eli *Tor*, joka oli viikinkien aikainen ukkosen ja myrskyn jumala (Harva 1948: 74; Vilkuna 1976: 260; MacKenzie 1995: 16; Viking Gods 1998: 62)].

8. NIMET GENREN JA KRONOTOPIAN RAKENTAJINA

Tutkimuksessani osoitan, että nimillä on fiktiivisessä tekstissä muitakin tehtäviä kuin toimia tunnistimina. Nimet rakentavat tekstille genren ja kronotopian: osa nimistä on selvästi genren kannalta merkitseviä nimiä, kun taas osa on neutraaleja. Näitä neutraaleja nimiä kutsun *taustanimiksi*. Taustanimet toimivat genreä vahvistavina ainoastaan suhteessa merkitseviin nimiin. Näitä merkitseviä nimiä ei voida vaihtaa toiseen kontekstiin tekstin genren ja kronotopian muuttumatta. Esimerkiksi *Dwalin* ja *Hobittila* ovat eri ajassa ja paikassa kuin *Toppo* ja *Hoppelila* eikä näitä nimiä voida yhdistää, sillä *Dwalin* kuuluu selkeästi toiseen kronotopiaan kuin *Hoppelila*.

Tutkimukseni mukaan merkittäviä genreä ja kronotopiaa rakentavia nimiä käänöksissä ovat yksittäiset muutetut nimet, toisistaan eroavat muutetut nimet ja mukautetut nimet (ks. liitettä 4). Nämä nimet luovat käänöksille genreä ja kronotopiaa ja tukevat niitä. Suhteessa näihin nimiin muutkin nimet – yhteiset, rankisiteiset ja muut muutetut nimet – tukevat genrejakoja, vaikka yksinään näistä vain yhteiset nimet kuuluisivat selvästi johonkin genreen, kun taas rankisiteiset ja muut muutetut nimet olisivat neutraaleja, mihinkään tiettyyn genreen kuulumattomia taustanimiä.

Tutkimukseni osoittaa, että tietyt, tarkasti valitut nimet rakentavat teoksen genreä. Genreä rakentavia, tarkasti valittuja nimiä kutsun *avainnimiksi*. Aineistossani avainnimiä ovat *runo-Eddasta* peräisin olevat kääpiöiden nimet, *Gandalf*-nimi ja *Mirkwood*-nimi (vakiintunut suomennos: *Synkmetsä*). Muita, keksittyjä nimiä kutsun *tukinimiksi*. Nämä tukinimet rakentuvat avainnimien ympärille siten, että avainnimien luoma genre vahvistuu ja niiden kronotopia tulee selvästi esiin. Seuraavassa kuviossa keskiössä on muutama avainnimi ja niitä ympäröi osa tukinimistä. Kaikki nämä nimet kuuluvat selvästi alkuperäisteoksen tarugenreen ja -kronotopiaan. Avainnimien muutos vaikuttaa tekstin genreen. Käännösten vastaavat kuvat ovat esitetty liitteessä 5.

Hobbiton →	Mirkwood	← Balin
Azog →	Dwalin	← Elrond
Mount Gundabad →	Oin	← Mount Gram
Elvenking →	Gandalf	← Bard
Roäc →	Bofur	← Carc

KUVIO 1. *The Hobbit* -teoksen avain- ja tukinimiä.

Kaikki keksityt nimet eivät ole tukinimiä eivätkä näin ollen tue selvästi avainnimien genreä; jotkut keksityistä nimistä ovat pakostakin taustanimiä, jotka ovat neutraaleja genrejaon kannalta. Esimerkiksi avainnimeä *Dwalin* ja sen kronotopiaa tukee tukinimi *Balin*, ja niiden kanssa esiintyy taustanimi *Great House*. Yleisesti näyttävät tietyt nimet olevan teoksen ”keskiössä”; niillä kirjailija hahmottaa genreä, ja teoksen muut nimet tukevat näiden avainnimien tyyliä, genreä ja kronotopiaa. Tällä tavoin nimetkin rakentavat tekstillä yhtenäistä genreä.

Lähtökielisen aineiston *The Hobbit* -teoksen monet nimet on muodostettu käyttämällä englantilaisia sanoja kantasanoina; esimerkiksi nimi *Hobbiton* on saatu yhdistämällä sana *hobbit* sanaan *town*, jolloin johdoksen *hobbiton* merkitys on ’*hobittien* kaupunki’ (Ridden 1981: 11). Tolkien leikittelee nimillä ja assosiaatioilla. Hän on muodostanut nimiä myös johtamalla niitä käytöstä pois jääneistä sanoista; esimerkiksi lohikäärmeen nimi *Smaug* on johdettu germaanisesta verbistä *smugan*, jonka merkitys on ’puristua läpi aukosta’ (Carpenter 1998: 208), tai vanhasta englanninkielisestä sanasta, joka merkitsee ’kaivelua, kaivautumista’ (Ridden 1981: 11). Monet *The Hobbit* -teoksen nimistä ovat skandinaavisia lainanimiä, kuten kääpiöiden nimet (Ridden 1981: 11), tai skandinaavisten kielten pohjalta muodostettuja nimiä, kuten esimerkiksi *Balin* (Hyde 1982: 631).

Jotkut *The Hobbit* -teoksen nimet ovat Tolkienin haltiakieltensä pohjalta keksimiä; Esimerkiksi nimi *Gondolin* esiintyy Tolkienin teksteissä jo vuonna 1917, kun hän yritti ensimmäisen kerran kirjoittaa tarua haltioiden historiasta. Sana kuulostaa englantilaisen kielikorvaan pehmeämmältä ja miellyttävämmältä kuin *örkkien Bolgin* ja *Azogin* nimien sointi. Tämä periaate kulkee läpi Tolkienin teosten: pahat hahmot saavat kovalta ja karkealta kuulostavia nimiä, ja hyvät hahmot, erityisesti haltiat, saavat

miellyttävältä sointuvia nimiä. (Ridden 1981: 11.) Lisäksi Tolkienin luoman haltiakielen elementtejä on *runo-Eddasta* lainatuissa kääpiöiden nimissä, joten ne sulautuvat hyvin Tolkienin keksimien nimien kanssa samaan kronotopiaan. Esimerkiksi nimissä *Dain*, *Dori* ja *Gandalf* (myös *runo-Eddan* nimi) on löydettävissä Tolkienin haltiakielissä esiintyviä piirteitä: *dain* 'seppä, tekijä' (Hyde 1982: 446), *(-)or* 'sydän, henki; vuori' (Hyde 1982: 530) ja *dalf* 'tasainen niitty' (Hyde 1982: 446, 522).

Toisin kuin muualla on esitetty (ks. 2.4. Kääntämisestä ja nimistöistä) on nimillä merkitystä fiktiivisissä teksteissä. Tutkimukseni pohjalta voidaan sanoa, että *The Hobbit* -teoksen nimet ovat tarkkaan valittuja: tuki nimet ja keksityt nimet on tarkasti sovitettu yhteen muinaisten kielten pohjalta luotujen avainnimien kanssa. Tolkien on luonut yhtenäisen nimistön, joka toimii hänen tarussaan sen genreä ja kronotopiaa rakentavana ja tukevana elementtinä. Jokainen tähän genreen ja kronotopiaan sopimaton nimien muutos vaikuttaa alkuperäisen tekstin genreen sitä sekoittaen. Alkuperäinen genre saattaa myös muuttua toiseksi kohdekielisessä tekstissä. Tällöin lukija ei saa Tolkienin tarun välittämää viestiä muinaisilta ajoilta, jolloin

*Tiet vain jatkuvat jatkumistaan
pilvien alta ja tähtien alta,
jalat, tottuneet vaeltamaan,
viimein kääntyvät kotiin maailmalta.
Silmät, jotka näkivät tulen ja miekan
ja kauhut kivisten kammioiden
näkevät taas kotiharjujen hiekan,
tutun vehreyden kunnaiden noiden.*

(Tolkien 1985: 304.)

LÄHTEET

Kirjallisuus

- AIKIO, ANNUKKA (toim.) 2000 [1981]: Uusi sivistyssanakirja. Otava, Helsinki.
- AUDEN, W. H. 1968: *The Quest Hero*. – Neil D. Isaacs & Rose A. Zimbardo (toim.), *Tolkien and the Critics, Essays on J. R. R. Tolkien's The Lord of the Rings* s. 40–61. Notre Dame, Lontoo.
- BULL, STEPHEN 1991: *An Historical Guide to Arms & Armour*. Edited by Tony North. Studio Editions Ltd., Lontoo.
- CARPENTER, HUMPHREY 1977: *J. R. R. Tolkien: A Biography*. George Allen & Unwin, London.
- CARPENTER, HUMPHREY 1998 [1977]: *J. R. R. Tolkien*. Suomentanut Vesa Sisättö. Gummerus, Jyväskylä.
- Collins Cobuild English Dictionary 1995, Harper Collins Publishers, Lontoo.
- DAY, DAVID 1996 [1993]: *A-Z of Tolkien*. Chancellor Press, Iso-Britannia.
- DAY, DAVID 2001 [1994]: *Tolkien's Ring*. Illustrated by Alan Lee. Pavilion Books Limited, Lontoo.
- Eddan, Nordiska fornsånger 1912 [n.800–1200]. Ruotsiksi kääntänyt Edvin Thall. Nordiska Förlaget, Tukholma.
- Eddan jumalrunot 1982 [n.800–1200]. Suomentanut Aale Tynni. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- Eddan sankarirunot 1980 [n.800–1200]. Suomentanut Aale Tynni. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- ENKVIST, NILS ERIK 1975: *Tekstilingvistiikan peruskäsitteitä*. Gaudeamus, Jyväskylä.
- Eurosanakirja 1991, Gummerus, Jyväskylä.
- FOWLER, ALASTAIR 1982: *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Clarendon Press, Oxford.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Otava, Helsinki.
- HARVA, UNO 1948: *Suomalaisten muinaisusko*. WSOY, Porvoo.
- HURME, RAIJA – PESONEN, MARITTA – SYVÄOJA, OLLI 1990: *Englanti–suomi Suursanakirja*. WSOY, Helsinki.
- HURME, RAIJA – MALIN, RIITTA-LEENA – PESONEN, MARITTA – SYVÄOJA, OLLI 2000: *Suomi–englanti–suomi-sanakirja*. WSOY, Helsinki.
- HYDE, PAUL NOLAN 1982: *Linguistic techniques used in character development in the works of J. R. R. Tolkien*. University Microfilms International, Michigan, United States of America.
- INGO, RUNE 1990: *Lähtökielestä kohdekieleen – johdatusta käännotieteeseen*. WSOY, Juva.
- IKOLA, OSMO (toim.) 1977: *Nykysuomen käsikirja*. Weilin + Göös, Espoo.
- ITKONEN, ERKKI – JOKI, AULIS J. – PELTOLA, REINO 1975: *Suomen kielen etymologinen sanakirja V. Lexicae societatis fenno-ugricae XII, 5*. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisen etunimet ja nimenvaihtelu*. Weilin + Göös, Espoo.
- KNOWLES, JAMES 1995 [1862]. *The Legends of King Arthur and his Knights*. Senate, Lontoo.
- KOISTINEN, RAILA-MAARIT – LASZLO, HÉLÈNE – MÄENPÄÄ, SIMO 1993: *Suomi–ranska–suomi-taskusanakirja*. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- KUIVASMÄKI, RIITTA – HEISKANEN-MÄKELÄ, SIRKKA 1988: *Aakkoset: johdatus suomalaisen nuorisokirjallisuuden historiaan ja käsitteistöön*. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 12. Tampere.
- LAMPËN, LEA 1980: *Suomi–ruotsi–suomi-taskusanakirja*. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- LAUTAMATTI, L. – LEIWO, M. 1984: *Kielitieto kirjallisuuden analyysissä*. – K. Sajavaara, M. Leiwo & M. Eloranta (toim.), *AFinLA Yearbook 1984*. s. 33–40. AFinLA:n julkaisuja 38.
- LEHANE, BRENDAN 1984: *The Enchanted World: Wizards and witches*. Time-Life Books, Amsterdam.
- LEWIS, C. S. 1988 [1950]: *Velho ja leijona*. Suomentanut Kyllikki Hämäläinen. Otava, Helsinki.
- LÖNNROT, ELIAS 1949 [1849]: *Kalevala*. Uuden Kalevalan satavuotis-muistopainos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MACKENZIE, DONALD A. 1995: *Teutonic – Myths & Legends*. Senate, Lontoo.
- NIKOLAJEVA, MARIA 1988: *The Magic Code. The use of magical patterns in fantasy for children*. (Doctoral dissertation. Department of Literature, University of Stockholm.) Almqvist & Wiksell International, Tukholma.

- NITZSCHE, JANE CHANCE 1979: Tolkien's Art. 'A Mythology for England'. The Macmillan Press Ltd, Lontoo ja Basingstoke.
- PALOSAARI, M. – KENNO, P. – VAHTOLA, J. (toim.) 1988: Koulun kartasto. Otava, Helsinki.
- PENNANEN, EILA 1971: Suomentamisen aakkoset. Oy Yleisradio Ab. Uudenmaan Kirjapaino Oy, Helsinki.
- RABE, JEAN 1998 [1996]: Viides Aika: Lohikäärmeiden aika. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- 1998 [1997]: Viides Aika: Myrsky nousee. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- 1998 [1998]: Viides Aika: Kuilu avautuu. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- RAJALA, TERTTU 1995: Kohti kaunista kuolemaa. Mishima Yukion tulkintoja samuraietiikasta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden laitos.
- RAVILA, P. – KOSKENNIEMI, M. – KOSKIMIES, R. – OITTINEN, R. H. – PUNTILA, L. A. – REENPÄÄ, Y. – SUOMALAINEN, P. – VARIS, H. – WUOLIJOKI, J. (toim.) 1962: Otavan iso tietosanakirja osa 3, Encyclopaedia Fennica. Otava, Helsinki.
- REKIARO, ILKKA – ROBINSON, DOUGLAS 1990: Suomi/englanti/suomi-taskusanakirja. Gummerus, Jyväskylä.
- RIDDEN, GEOFFREY M. 1981: Notes on The Hobbit. J. R. R. Tolkien. Longman York Press, Essex–Beirut.
- RÄIHÄLÄ, MARKETTA 1992: Should it be Lohikäärmevuori or Hobitti? An analysis of the two Finnish translations of Tolkien's The Hobbit, according to J. House's Model for Translation Quality Assessment paying attention to translation features of children's literature. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston englannin kielen laitos.
- SACKVILLE-WEST, VITA 1985: The letters of Vita Sackville-West to Virginia Woolf. William Morrow and Company Inc., New York.
- SALVATORE, R. A. 1998 [1988]: Jäätuulen laakso – trilogia, osa 1: Kristallisauva. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- 1997 [1989]: Jäätuulen laakso – trilogia, osa 2: Hopeavirrat. Suomentanut Petri Neuvonen. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- 1997 [1990]: Jäätuulen laakso – trilogia, osa 3: Puolituinen kivi. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- SAUSSURE de, FERDINARD 1983 [1972]: Course in general linguistics. Kääntänyt englanniksi Roy Harris. Duckwoth, Iso-Britannia.
- SHIPPEY, T. A. 1982: The Road to Middle-Earth. George Allen & Unwin, Lontoo.
- (STURLASON), SNORRI 1960 [n. 1225–1241]: Norjan kuningassaagat. I osa. Suomentanut J. A. Hollo, runot suomentanut Aale Tynni. WSOY, Porvoo.
- 1960 [n. 1225–1241]: Norjan kuningassaagat. II osa. Suomentanut J. A. Hollo, runot suomentanut Aale Tynni. WSOY, Porvoo.
- 1961 [n. 1225–1241]: Norjan kuningassaagat. III osa. Suomentanut J. A. Hollo, runot suomentanut Aale Tynni. WSOY, Porvoo.
- TINKLER, JOHN 1968: Old English in Rohan. – Neil D. Isaacs & Rose A. Zimbardo (toim.), Tolkien and the Critics, Essays on J. R. R. Tolkien's *The Lord of the Rings* s.164–169. Notre Dame, Lontoo.
- TOIVONEN, Y. H. 1955: Suomen kielen etymologinen sanakirja I. Lexicae societates fenno-ugricae XII, 1. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- TOIVONEN, Y. H. – ITKONEN, ERKKI – JOKI, AULIS J. 1958: Suomen kielen etymologinen sanakirja II. Lexicae societates fenno-ugricae XII, 2. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- TOLKIEN, JOHN RONALD REUEL 1937: The Hobbit or There and Back Again. George Allen & Unwin, Lontoo.
- 1947: On Fairy-Stories. – C. Tolkien 1983 (edited by), The Monsters and the Critics and Other Essays. s. 109–161. George Allen & Unwin, Lontoo.
- 1954–56 [1966]: The Lord of the Rings. George Allen & Unwin, Lontoo.
- 1966 [1954–55]: The Lord of the Rings. George Allen & Unwin, Lontoo.
- 1973 [1937]: Lohikäärmevuori eli erään hoppelin matka sinne ja takaisin. Suomentanut Risto Pitkänen, kuvittanut Tove Jansson. Tammi, Helsinki.
- 1973–75 [1954–56, 1966]: Taru Sormusten Herrasta. Suomentanut Kersti Juva, Eila Pennanen ja Panu Pekkanen (runot). WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- 1979 [1977]: Silmarillion. Toimittanut Christopher Tolkien. Suomentanut Kersti Juva. WSOY, Juva.

- 1985 [1937]: *Hobitti eli Sinne ja Takaisin*. Suomentanut Kersti Juva ja Panu Pekkanen (runot), tekijän kuvittama. WSOY, Juva.
- 2002 [1980]: *Keskeneräisten tarujen kirja*. Toimittanut Christopher Tolkien. Suomentanut Kersti Juva ja Panu Pekkanen (runot). WSOY, Helsinki.
- TOP + Kodin perussanakirja 1989, WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- TOP 6 Koululaisen tietokeskus 1990, WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- TOP 8 Koululaisen tietokeskus 1990, WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- TYLER, J. E. A. 1976: *The Tolkien Companion. The Indispensable Guide to the Wondrous Legends, History, Languages, and People of Middle Earth*. Gramercy Books, New York.
- Viking Gods, Ancient Cultures* 1998, Quantum Books Ltd., Lontoo.
- VILKUNA, KUSTAA 1950: *Vuotuinen ajantieto*. Otava, Keuruu.
- VILKUNA, KUSTAA 1976: *Etunimet*. Otava, Keuruu.
- VIROLAINEN, MERJA 1994: *Šamanismin ja noituuden käsikirja*. Tammi, Helsinki.
- WEIS, MARGARET – HICKMAN, TRACY 1984: *Dragons of Autumn Twilight*. TSR, Inc., United States of America.
- 1995 [1984]: *Kronikat, osa 1: Syyshämärän lohikäärmeet*. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- 1995 [1985]: *Kronikat, osa 2: Talviyön lohikäärmeet*. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- 1994 [1985]: *Kronikat, osa 3: Kevätaamun lohikäärmeet*. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- WEIS, MARGARET – PERRIN, DON 2000 [1999]: *Soturiveljet*. Suomentanut Mika Renvall. Kustannus Oy Jalava, Helsinki.
- WUOLLE, AINO 1982: *Suomi–englanti–suomi -taskusanakirja*. WSOY, Juva.

Painamattomat lähteet

- ALANEN, RIIKKA 2002 [online]. Vastaanottaja Hanna Hohtari. Lähetetty 18.2. Yksityinen sähköpostiviesti.
- FREEMAN, MICHAEL 2002 [online]. Vastaanottaja Hanna Hohtari. Lähetetty 19.2. Yksityinen sähköpostiviesti.
- HOHTARI, JARMO 2001: Puhelinkeskustelu Hanna Hohtarin kanssa 16.8.
- HOHTARI, JARMO 2002: Puhelinkeskustelu Hanna Hohtarin kanssa 16. 2.
- LINJAMA, TERO 2002: Keskustelu Hanna Hohtarin kanssa 4.1.
- VALTON, CLAIRE – GERALD, SEBASTIEN 2002: Suvi Konstin tekemä kysely 2.2.

LIITTEET

Liite 1: J. R. R. Tolkienin kaikki julkaistut kirjoitukset

Tämä liite sisältää kaikki Tolkienin julkaistut kirjoitukset, niiden julkaisuvuodet ja mahdolliset suomennokset (tarkemmat julkaisutiedot: ks. esimerkiksi Carpenter 1998: 315–327). Lihavoinnilla on luettelosta erotettu Tolkienin tunnetuimmat tekstit.

The Battle of the Eastern Field -runo 1911

From the many-willow'd margin of the immemorial Thames -runo 1913

Goblin Feet -runo 1915

Esipuhe kirjaan *A Spring Harvest: poems by Geoffrey Bache Smith, late Lieutenant in Lancashire Fusiliers* 1918

The Happy Mariners -runo 1920

A Middle English vocabulary 1922

Iumonna Gold Galdre Bewunden -runo 1923

Arvostelu otsikolla *Holy Maidenhood* 1923

The City of the Gods - runo 1923

Muistokirjoitus *Henry Bradleylle* 1923

The Eadigan Saelidan: The Happy Mariners -runo 1923

Why the Man in the Moon Came Down Too Soon -runo 1923

Enigmata Saxonica Nuper Inventa Duo -runo 1923

The Cat and the Fiddle: A Nursery-Rhyme Undone and its Scandalous Secret Unlocked -runo 1923

An Evening in Tavrobel -runo 1924

The Lonely Isle -runo 1924

The Princess Ni -runo 1924

Luku *Philology: General Works* kirjaan *The Year's Work in English Studies IV* 1924

Some Contributions to Middle English Lexicography 1925

Light as Leaf on Lindentree -runo 1925

The Devil's Coach-Horses 1925

***Sir Gawain and the Green Knight* 1925**

- Luku *Philology: General Works* kirjaan *The Year's Work in English Studies V* 1926
The Nameless Land -runo 1927
Adventures in Unnatural History and Medieval Metres, being the Freaks of Fisiologus
 -runo 1927
- Luku *Philology: General Works* kirjaan *The Year's Work in English Studies VI* 1927
 Esipuhe Walter Haighin teokseen *A New Glossary of Dialect of the Huddersfield District* 1928
Ancrene Wisse and Hali Meidhad -essee 1929
The Oxford English School -artikkeli 1930
Progress in Bimble Town -runo 1931
The Name 'Nodens' -liite kirjaan *Report on Excavation of Prehistoric, Roman, and Post-Roman Sites in Lydney Park, Gloucestershire* 1932
Sigelwara Land, part I -artikkeli 1932
Erranty-runo 1933
Firiel-runo 1934
Looney-runo 1934
***The Adventures of Tom Bombadil* -runo 1934**
Sigelwara Land, part II -artikkeli 1934
Chaucer as a Philologist: The Reeve's Tale -artikkeli 1934
Songs for philologists yhdessä E. V. Gordonin ja muiden kanssa 1936
The Dragon's Visit -runo 1937
Knocking at the Door: Lines induced by sensation when waiting for answer at the door of Exalted Academic Person -runo 1937
Iumona Gold Galdre Bewundwn -runon korjattu versio 1937
***Beowulf: The Monsters and the Critics* -artikkeli 1937**
***The Hobbit or There and Back Again* 1937**, suom. *Lohikäärmevuori eli erään hoppe-
 lin matka sinne ja takaisin* 1973, Risto Pitkänen ja *Hobitti eli Sinne ja takaisin* 1985,
 Kersti Juva ja Panu Pekkanen
 Kirje, joka käsittelee *Hobittia* 1938
Reeve's Tale: version prepared for recitation at the "summer diversions" -artikkeli
 1939
 Esipuhe John R. Clark Hallin käännökseen *Beowulf and the Finnesburg Frgment: A
 Translation into Modern English Prose* 1940
Sir Orfeo 1944

Leaf by Niggle -novelli 1945*Kirje The name Coventry* 1945*The Lay of Aotrou and Itroun* -artikkeli 1945*Reasearch v. literature* -arvostelu 1946*Ipplen' in Sawles Warde* -artikkeli 1947 yhteistyössä S. R. T. O. d' Ardennen kanssa**On Fairy-Stories -essee 1947***MS Bodley 34: A re-collation of a collation* -tutkimus 1948 yhteistyössä S. R. T. O. d' Ardennen kanssa**Farmer Giles of Ham 1949**, suom. *Maamies ja lohikäärme* 1978, Panu Pekkanen*Form and Purpose* -esipuhe lehteen *Pearl* 1953*A Fourteenth Century Romance* -esipuhe Tolkienin kääntämän *Sir Gawain and the Green Knight* -radiolähetyksille 1953*The Homecoming of Beorhtnoth Beorhthelm's Son* -essee 1953*Middle English 'Losenger'* -essee 1953**The Fellowship of the Ring: being the part of the Lord of the Rings 1954**, suom. *Taru**Sormusten Herrasta I: Sormuksen ritarit* 1973, Kersti Juva ja Eila Pennanen, runot suomentanut Panu Pekkanen**The Two Towers: being the second part of the Lord of the Rings 1954**, suom. *Taru**Sormusten Herrasta II: Kaksi Tornia* 1974, Kersti Juva ja Eila Pennanen, runot Panu Pekkanen**The Return of the King: being the third part of the Lord of the Rings 1955**, suom. *Taru**Sormusten Herrasta III: Kuninkaan paluu* 1975, Kersti Juva, runot Panu Pekkanen*Imram* -runo 1955Esipuhe M. B. Salunin modernille englannille kääntämään kirjaan *The Ancrene Riwle* 1955Alkuhuomautus kirjaan *The Old English Apollinius of Tyre*, toim. Peter Goolden 1955Kommentti Arthur K. Weirin artikkeliin *Triode*-lehdessä 1960**The Adventures of Tom Bombadil and other verses from the Red Book 1962***Ancrene Wisse: The English Text of the Ancrene Riwle* 1962*English and Welsh* -essee 1963*Tree and Leaf* 1964*Onde Upon a Time* -runo 1965*The Dragon's Visit* -runo 1965*Tolkien on Tolkien* eli kirjailijan kirjoittama esittely itsestään 1966

*The Jerusalem Bible*n kääntämisen avustaminen 1966

The Tolkien Reader (*Maamiehen ja lohikäärmeen ja The Adventures of Tom Bombadil* yhteispainos) 1966

Smith of Wootton Major 1967, suom. *Seppä ja satumaa* 1983, Panu Pekkanen
For W. H. A. -runo 1967

The Road Goes Ever On: A Song Cycle 1967

Smith of Wootton Major and Farmer Giles of the Ham -yhteispainos 1969

Kirje Tolkienin Oxfordin ajoilta W. L. Whiten kirjassa *The Image of Man in C. S. Lewis* 1969

Jakso Evelyn b. Byrnen ja Otto M. Penzlerin toimittamaan kirjaan *Attacks of Taste* 1971

Beautiful Place because Trees are Loved -kirje Keski-Maan metsistä 1972

Tolkienin piirroksia sisältävä kalenteri 1972

sekä Tolkienin kuoleman jälkeen julkaistut:

Bilbo's Last Song -runo 1974

Guide to the Names in the Lord of the Rings, A Tolkien Compass -huomautuksia tarinan nimistöä, kirjoitettu kääntäjien avuksi 1975

Sir Gawain and the Green Knight -käännös modernille englannille 1975

Pearl and Sir Orfeo -käännös modernille englannille 1975

Tree and Leaf, Smith of Wootton Major and The Homecoming of Beorhtnoth -yhteispainos 1975

Mythlore-kirje 1975

The Father Christmas Letters 1976

The Silmarillion 1977, suom. *Silmarillion* 1979, Kersti Juva, runot Panu Pekkanen

Drawings by Tolkien -näyttely 1977

The Lonely Mountain -piirros 1978

Pictures by J. R. R. Tolkien 1979

J. R. R. Tolkien, Scholar and Storyteller 1979

Poems and Stories 1980

Unfinished Tales of Númenor and Middle-Earth 1980, suom. *Keskeneräisten tarujen kirja* 1986, Kersti Juva ja Panu Pekkanen

The Letters of J.R.R. Tolkien 1981

The Old English Exodus 1981

Mr. Bliss 1982, suom. *Herra Bliss* 1983, Panu Pekkanen

Finn and Hengest: The Fragment and the Episode 1982

***The Monsters and The Critics and Other Essays* 1983**

The History of Middle-Earth -sarjassa ilmestyneet:

***The Book of Lost Tales* 1983**

***The Book of Lost Tales – Part two* 1984**

The Lays of Beleriand 1985

The Shaping of Middle-earth 1986

The Lost Road and Other Writings 1987

The Return of the Shadow 1988

The Treason of Isengard 1989

The War of the Ring 1990

Sauron Defeated 1992

Morgoth's Ring 1993

The War of the Jewels 1994

The Peoples of Middle-earth 1996

Sekä satukirja

***Roverandom* 1998**, suom. Roverandom 2001, Kersti Juva ja Alice Martin

Liite 2: Kaikki teosten *The Hobbit*, *Lohikäärmevuori* ja *Hobitti* nimet

Tässä liitteessä on esitelty kaikki teoksissa *The Hobbit or There and Back Again*, *Lohikäärmevuori eli erään hoppelin matka sinne ja takaisin* ja *Hobitti eli Sinne ja takaisin* esiintyvät nimet aakkosjärjestyksessä, poikkeuksellisesti lähtökielisen nimen mukaan. Ensin esittelen paikannimet ja sitten henkilönnimet. Ensimmäisenä nimiryhmässä on alkuperäinen nimi, toisena *Lohikäärmevuoressa* esiintyvä nimi ja kolmantena *Hobitissa* oleva nimi.

Nimiä on yhteensä 341, joista paikannimiä on 129 ja henkilönnimiä 212. Nimet jakautuvat teoksittain siten, että *The Hobbitissa* nimiä on yhteensä 113, joista paikannimiä on 43 ja henkilönnimiä 70; *Lohikäärmevuoressa* nimiä on 115, joista paikannimiä on 44 ja henkilönnimiä 71, ja *Hobitissa* nimiä on 113, joista paikannimiä on 42 ja henkilönnimiä 71. Nimien erilaiset määrät selittyvät siten, että jostakin nimestä esiintyy teoksessa kaksi eri versiota.

Paikannimet

Bag-End ~ *Kassinsuu* ~ *Repunpää*
Bywater ~ *Oheisvesi* ~ *Virranvarsi*
Carrock ~ *Kiesikallio* ~ *Otavankalle*
Dale ~ *Laakso* ~ *Laakso*
Dorwinion ~ *Torkviinilä* ~ *Dorwinion*
Edge of the Wild ~ *Erän laita* ~ *Erämaa*
Esgaroth ~ *Eskarila* ~ *Esgaroth*
Faerie in the West ~ *Lännen Keijula* ~ *Lännen Haltiamaa*
Forest River ~ *Metsäjoki* ~ *Metsävirta*
Front Gate ~ *Pääportti* ~ *Pääportti*
Front Porch ~ *Ulkoeteinen* ~ *Pääovi*
Gondolin ~ *Kontola* ~ *Gondolin*
Great House ~ *Suuri Talo* ~ *Suursali*
Great River ~ *Suurjoki* ~ *Suuri Virta*
Green Dragon Inn ~ *Vihreän Lohikäärmeen Majatalo* ~ *Vihreän Lohikäärmeen majaan-talo*
Grey Mountains ~ *Harmaavuoret* ~ *Varjovuoret*
High Pass ~ *Korkea Sola* ~ *Ylä-Sola*
Hill ~ *Kukkula* ~ *Kukkula*
Hobbiton ~ *Hoppelila* ~ *Hobittila*
Iron Hills ~ *Rautavuoret* ~ *Rautavuoret*
Lake-town ~ *Järvikaupunki* ~ *Järvikaupunki*
Land Beyond ~ *Takaiset maat* ~ *Vuorentakaiset Maat*
Last Homely House ~ *Viimeinen Kotoinen Talo* ~ *Viimeinen Koto*

Lone-lands ~ Yksinmaa ~ Yksinäiset Maat
Lonely Mountain ~ Yksinäinen Vuori ~ Yksinäinen Vuori
Long Lake ~ Pitkäjärvi ~ Pitkäjärvi
Long Marshes ~ Pitkät Suot ~ Isot Rämeet
Lower Halls ~ Alahallit ~ Ala-Salit
Mirkwood ~ Mörkkimetsä ~ Synkmetsä
Misty Mountains ~ Usvavuoret ~ Sumuvuoret
Moria ~ Mooria/Moira ~ Moria
Mount Gram ~ Julmavuori ~ Gramin vuoret
Mount Gundabad ~ Pahantovuori ~ Gundabadin vuori
Palace ~ Palatsi ~ Palatsi
Ravenhill ~ Korppikukkula ~ Korppikallio
Rivendell ~ Laaksojoki ~ Rivendell
Running River ~ Juokseva Joki/Juoksevan Joki ~ Vuolas Virta
Under-Hill ~ Kukkulanala ~ Alismäki
Water ~ Vesi ~ Virta
Wide World ~ Avara Maaailma ~ Avara Maaailma
Wilderland/Wild ~ Eränmaa ~ Erämaa
Withered Heath ~ Kuihtunummi ~ Kulottunut Nummi

Henkilönnimet

Azog ~ Atsok ~ Azog
Baggins ~ Kassinen ~ Reppuli
Balin ~ Poppo ~ Balin
Bard ~ Runoniekka ~ Bard
Beater ~ Iskijä ~ Hatka
Belladonna ~ Kaunokoiso ~ Belladonna
Beorn ~ Otso ~ Beorn
Bert ~ Perttu ~ Bertti
Bifur ~ Pihnu ~ Bifur
Bilbo ~ Kalpa ~ Bilbo
Bill ~ Ville ~ Ville/Vili
Biter ~ Puraisija ~ Hutki
Bladorthin ~ Oikeamiekka ~ Bladorthin
Bofur ~ Puhnu ~ Bofur
Bolg ~ Polki ~ Bolg
Bombur ~ Kuhnu ~ Bombur
Bullroarer ~ Häränläähätys ~ Härkäräikkä
Bungo ~ Tulke ~ Bungo
Burrowes ~ Kolola ~ Onkaloinen
Carc ~ Kraak ~ Carc
Chief of the great ravens of the Mountain ~ Vuoren suurien korppiien päällikkö ~ Vuoren suurten korppiien komentaja
Dain ~ Tanska ~ Dain
Dori ~ Jorri ~ Dori
Durin ~ Tuurin ~ Durin
Dwalin ~ Toppo ~ Dwalin
Elrond ~ Keijukas ~ Elrond

Elvenking ~ Haltiakuningas ~ Haltiakuningas
Fili ~ Vili ~ Fili
Foe-hammer ~ Vihollishakku ~ Vainovasara
Fundin ~ Vuoppo ~ Fundin
Galion ~ Lunki ~ Galion
Gandalf ~ Gandalf ~ Gandalf
Girion ~ Kirion ~ Girion
Glamdring ~ Klamtrin ~ Glamdring
Gloin ~ Klontti ~ Gloin
Goblin-cleaver ~ Peikonhalkaisija ~ Hiidensurma
Golfimbul ~ Pallogolf ~ Golfimbul
Gollum ~ Kulpsin ~ Klonkku
Great Eagle ~ Suuri Kotka ~ Suuri Kotka
Great Goblin ~ Iso Peikko ~ Iso Hiisi
Grubb ~ Penkonen ~ Tonkeli
Huggins ~ Isola ~ Vellilä
Kili ~ Kili ~ Kili
King of All Birds ~ Kaikkien Lintujen Kuningas ~ Kaikkien lintujen kuningas
King Under the Mountain ~ Vuoren maiden Kuningas ~ Vuorenalainen Kuningas
Longbeards ~ Pitkäparrat ~ Pitkäparrat
Lord of the Dale ~ Laakson Herra ~ Laakson Ruhtinas
Lord of the Eagles ~ Kotkien Herra/Kotkaruhtinas ~ Kotkien Ruhtinas
Master ~ Mestari ~ Isäntä
Nain ~ Vanska ~ Nain
Necromancer ~ Kuolleittenmanaaja ~ Noita
Nori ~ Norri ~ Nori
Oakenshield ~ Tammikilpi ~ Tammikilpi
Old Took ~ Vanha Ottinen ~ Vanha Tuk
Oin ~ Ontti ~ Oin
Orcrist ~ Orkrist ~ Orkrist
Ori ~ Orri ~ Ori
Radagast ~ Aukaukusti ~ Radagast
Roäc ~ Kraak ~ Roäc
Sackville-Baggins ~ Säkkikylä-Kassinen ~ Säkinheimo-Reppuli
Smaug ~ Kyty ~ Smaug
Sting ~ Piikki ~ Piikki
Tom ~ Topi ~ Tom
Thorin ~ Ukonnuoli ~ Thorin
Thrain ~ Ukain ~ Thrain
Thrain the Old ~ Ukain Vanha ~ Thrain Vanha
Thror ~ Ukko ~ Thror
Took ~ Ottinen ~ Tuk
William ~ Ville ~ Viljami
Woodland King ~ metsikön kuningas ~ metsänkuningas

Liite 3: Hobiteista

J. R. R. Tolkien on kirjoittanut trilogiansa *Taru Sormusten Herrasta* alkuun lyhyen historiikin hobiteista. Esittelen tässä osan siitä, koska se tukee mielestäni Tolkienin tarkoitusta kirjoittaa taru muinaisista ajoista, jolloin vielä eli hobittien kaltaisia olentoja.

Tolkienin mukaan *The Hobbit or There and Back Again* eli *Hobitti eli Sinne ja takaisin* koostuu *hobittien* Länsikairan Punaisen Kirjan otteista. *Hobitissa* kerrottu tarina perustuu Punaisen Kirjan alkulukuihin, jotka on *Bilbo Reppulin* kirjoittamia. *Bilbo* antoi kertomukselleen nimeksi *Sinne ja takaisin*, ja se kertoi hänen matkastaan itään ja kotiinpaluustaan (Tolkien 1973–75: 13).

Tolkien kirjoitti hobiteista, että nämä olivat pienempiä kuin kääpiöt, millä hän tarkoitti sitä, että hobitit eivät olleet yhtä tukevia ja tanakoita kuin kääpiöt, vaikka jotkut hobitit olivatkin lähes yhtä pitkiä. Hobittien pituus vaihteli yhden ja kahden kyyränän (eli noin 60 ja 120 cm:n) välillä (Tolkien 1973–75: 13).

Hobitit eivät käyttäneet kenkiä, sillä heidän jalkapohjissaan oli paksu nahka ja päältäpäin jalat olivat tukkaa muistuttavan kiharan, yleensä ruskean, karvan peitossa. Hobiteilla oli pitkät ja näppärät sormet, joilla he tekivät kauniita koriste- ja hyötyesineitä. Hobiteilla oli sävyisät, leveät ja punaposkiset kasvot – tämä johtui ehkä siitä, että hobitit söivät mielellään paljon, ainakin kuudesti päivässä (Tolkien 1973–75:14). Syömisen lisäksi hobittien harrastuksiin kuului tapa imeä tai hengittää sisäänsä savi- tai puupiippujen läpi erään kasvin palavien lehtien savua. Kasvia hobitit kutsuivat piippukessuksi tai –lehdeksi, ja se oli luultavasti *Nicotianan* alalaji (Tolkien 1973–75: 19).

Huolimatta myöhemmästä vieraantumisesta hobitit olivat sukua ihmisille, paljon läheisempää sukua kuin haltiat tai edes kääpiöt. Hobittien alkuperä piilee kaukaisissa ajoissa, jotka ovat menneet ja unohtuneet (Tolkien 1973–75: 14).

Hobitit olivat jakautuneet kolmeen heimoon: *karvajalkoihin*, *väkeviin* ja *helokesiin*. *Karvajalat* olivat ruskeaihoisia, pieniä ja lyhyitä. Heillä ei ollut partaa, eivätkä he käyttäneet jalkineita. *Karvajaloilla* oli sirot ja näppärät kädet ja jalat. Tämä heimo asui vuoriseuduilla ja mäkimailloilla. *Karvajalat* oli tavallisin, yleisin ja hobittimaisin heimo. *Karvajalat* olivat *väkeviä* ja *helokesiä* taipuvaisempia asettumaan paikoilleen, ja näin ollen he säilyttivät kauimmin esi-isiensä tavan asua tunneleissa ja

koloissa. *Karvajaloilla* oli paljon yhteistä kääpiöiden kanssa, ja he asuivatkin kauan vuorten alarinteillä.

Väkevät olivat vankkoja ja tanakoita. Heillä oli isot kädet ja jalat, ja he asuivat tasangoilla ja jokivarsilla. *Väkevät* viipyivät pitkään virran rannoilla eivätkä arkailleet ihmisiä yhtä paljon kuin muut hobittiheimot.

Vähälukuisin heimo oli *helokesi*. Heillä oli vaalea iho ja tukka, ja he olivat pitempiä ja hoikempia kuin muiden heimojen hobitit. *Helokesit* asuivat pohjoisissa metsissä ja rakastivat puita. Tällä heimolla oli läheisemmät suhteet haltioihin kuin *karvajaloilla* ja *väkevillä*, ja siksi *helokesit* olivat lahjakkaampia kielen ja laulujen alalla kuin käsitöissä. *Helokesit* metsästivät mieluummin kuin viljelivät maata toisten hobittiheimojen tapaan. Lopulta *helokesi*-heimo sekoittui muihin heimoihin, mutta koska *helokesit* olivat rohkeampia ja seikkailunhaluisempia kuin muut heimot, olikin karvajalkojen ja väkevien johtajat ja päälliköt usein *helokesejä* (Tolkien 1973–75: 15).

Hobitit eivät koskaan olleet sotaisia eivätkä taistelleet keskenään (Tolkien 1973–75: 16). Hobitit olivat sitkeää kansaa, ja tosipaikan tullen heitä oli vaikea lannistaa tai surmata. Rauhallisuudestaan huolimatta *hobitit* osasivat käsitellä aseita: he olivat taitavia jousimiehiä, tarkkasilmäisiä ja hyviä osumaan, mutta he eivät ikänä tappaneet elävää olentoa hovin vuoksi.

Bilbo Reppulin aikana vain kaikkein köyhimmät ja rikkaimmat saattoivat yhä asua koloissa (Tolkien 1973–75: 17). Hobittitalot olivat yleensä matalia, pitkiä ja mukavia. Hobittien taipumus pyöreisiin ikkunoihin ja oviin oli tärkein jäljelle jäänyt hobittiarkkitehtuurin erikoisuus. *Konmun* hobittien talot olivat isoja, ja niissä asui suuria perheitä, joskus useita sukupolviäkin, sillä hobitit olivat sukurakkaita ja -tietoisia: he laativat sukupuita ja laskivat tarkasti sukulaisuussuhteensa (Tolkien 1973–75: 18).

Hobiteilla oli oma ajanlaskunsa, *Konmunlasku*, alkaen siitä vuodesta, jolloin he ylittivät *Rankkivuon* (engl. *Brandywine*, ks. esimerkiksi Tyler 1976: 71) – kyseessä on hobittien väännös nimestä *Baranduin* (Tolkien 1973–75: 16). Hobitit perustivat *Rankkivuon* taakse *Konmun*, joka oli jaettu neljään osaan: *Pohjois-*, *Etelä-*, *Itä-* ja *Länsineljännykseen*. Nämä oli puolestaan jaettu piirikuntiin, joilla oli samat nimet kuin eräillä johtavilla *hobittisuvuilla*.

Hobiteilla ei ollut minkäänlaista ”hallintoa”, vaan suvut hoitivat enimmäkseen omat asiansa. *Tukin* suku oli pitkään hallitsevassa asemassa, sillä *thainin* virka oli siirtynyt heille vuosisatoja aiemmin ja *Tukin* päämies oli siitä lähtien kantanut tuota arvonimeä. *Thain* oli *Konmunpäivien* johtaja ja *Konmunkatselmuksen* ja hobittiväen

kapteeni. *Bilbon* aikoihin *thainin* virka oli vain nimellinen kunnia, koska *Katselmus* ja *Päivät* kutsuttiin koolle vain hätätilanteessa. Vaikka hobiteilla ei ollut mitään varsinaista hallitsijaa, säilyi heidän keskuudessaan perimätieto muinaisesta kuninkaasta, joka oli ammoin hallinnut hobitteja. Hobitit kirjasivat tämän kuninkaan nimiin kaikki tärkeimmät lakinsa ja yleensä noudattivat niitä vapaasta tahdostaan, koska ne olivat (kuten hobitit itse sanoivat) *Vanhat ja Oikeat Säännöt* (Tolkien 1973–75: 20).

Konmun ainoa varsinainen virkamies oli pormestari, joka valittiin joka seitsemäs vuosi keskikesän aikaan. Pormestari toimi isäntänä päivällisillä *Konmun* juhlapäivillä. Lisäksi postimestarin ja pääkonnavahtin virat olivat yhdistetty pormestarin virkaan eli pormestari hoiti myös lähettipalvelua ja vartiointia. Konnavahdit olivat poliiseja, joilla ei ollut kuitenkaan univormuja vaan sulka lakissaan ja jotka lähinnä vartioivat aitoja kussakin neljännyksessä (Tolkien 1973–75: 21).

Hobittien elämä oli siis hyvin leppoisa ja mukavasti järjestettyä. Heidän yhteiskuntansa kuvastaa varsinaista lähennemaailmaa, mutta serkit on muututtava, kuten *Sormusten Herrasta* tulee esiin.

Liite 4: Genren ja kronotopian muodostavia nimiä teoksittain

Esittelen, kuinka monta nimeä kummassakin käänöksessä muodostaa ja tukee käännöksen genreä ja kronotopiaa.

Lohikäärmevuori eli erään hoppelin matka sinne ja takaisin

Yksittäiset muutetut nimet: yhteensä 44, joista 33 kuuluu selkeästi satugenreen.

1. <i>Eskarila</i>	18. <i>Tulke</i>
2. <i>Juoksevan Joki</i>	19. <i>Jorri</i>
3. <i>Kontola</i>	20. <i>Klontti</i>
4. <i>Laaksojoki</i>	21. <i>Kuhnu</i>
5. <i>Lännen Keijula</i>	22. <i>Norri</i>
6. <i>Torkviinilä</i>	23. <i>Ontti</i>
7. <i>Aukaukusti</i>	24. <i>Orrri</i>
8. <i>Keijukas</i>	25. <i>Pihnu</i>
9. <i>Kraal</i>	26. <i>Poppo</i>
10. <i>Krook</i>	27. <i>Puhmu</i>
11. <i>Kulpsin</i>	28. <i>Tanska</i>
12. <i>Kyty</i>	29. <i>Toppo</i>
13. <i>Lunki</i>	30. <i>Vuoppo</i>
14. <i>Oikeamiekkai</i>	31. <i>(Kalpa)</i>
15. <i>Otso</i>	32. <i>(Vanha Ottinen)</i>
16. <i>Pallogolf</i>	
17. <i>Runoniekka</i>	

Toisistaan eroavat muutetut nimet: yhteensä 17, joista 14 kuuluu satugenreen.

1. <i>Hoppelila</i>	8. <i>(Harmaavuoret)</i>
2. <i>Julmavuoret</i>	9. <i>(Häränläähätys)</i>
3. <i>Kukkulanala</i>	10. <i>(Iskijä)</i>

4. <i>Mörkkimetsä</i>	11. <i>(Kolola)</i>
5. <i>Pahantovuori</i>	12. <i>(Ottinen)</i>
6. <i>Kassinen</i>	13. <i>(Säkkikylä-Kassinen)</i>
7. <i>(Harmaavuoret)</i>	14. <i>(Vihollishakku)</i>

Mukautetut nimet: yhteensä 19, joista 16 kuuluu satugenreen.

1. <i>Eskarila</i>	9. <i>Hoppelila</i>
2. <i>Kontola</i>	10. <i>Keijula</i>
3. <i>Atsok</i>	11. <i>Pahantovuori</i>
4. <i>Kirion</i>	12. <i>Kassinen</i>
5. <i>Klamtrin</i>	13. <i>Keijukas</i>
6. <i>Polki</i>	14. <i>(Vili)</i>
7. <i>Tuurin</i>	15. <i>(Kolola)</i>
8. <i>Hoppelila</i>	16. <i>(Ottinen)</i>

Rankisiteiset nimet: yhteensä 21, joista 6 kuuluu satugenreen.

1. *Juokseva Joki*
2. *Metsäjoki*
3. *Pitkät Suot*
4. *Suurjoki*
5. *Puraisija*
6. *(Viimeinen Kotoinen Talo)*

Hobitti eli Sinne ja takaisin

Yksittäiset muutetut nimet: yhteensä 13, joista 11 kuuluu selkeästi tarugenreen.

1. <i>Isot Rämeet</i>	7. <i>Klonkku</i>
2. <i>Otavankalle</i>	8. <i>Laakson Ruhtinas</i>

3. <i>Viimeinen Koto</i>	9. <i>Vuoren suurten korppien komentaja</i>
4. <i>Virta</i>	
5. <i>Vuolas Virta</i>	10. <i>(Ylä-Sola)</i>
6. <i>Hiidensurma</i>	11. <i>(Hutki)</i>

Toisistaan eroavat muutetut nimet: yhteensä 17, joista 15 kuuluu tarugenreen.

1. <i>Varjovuoret</i>	9. <i>Tuk</i>
2. <i>Hobittila</i>	10. <i>(Kulottunut Nummi)</i>
3. <i>Gramin vuoret</i>	11. <i>(Alismäki)</i>
4. <i>Synkmetsä</i>	12. <i>(Härkäräikkä)</i>
5. <i>Virranvarsi</i>	13. <i>(Onkaloinen)</i>
6. <i>Gundabadin vuori</i>	14. <i>(Säkinheimo-Reppuli)</i>
7. <i>Hatka</i>	15. <i>(Vainovasara)</i>
8. <i>Reppuli</i>	

Mukautetut nimet: yhteensä 9, joista 5 kuuluu tarugenreen.

1. *Hobittila*
2. *Tuk*
3. *Reppuli*
4. *(Bertti)*
5. *(Onkaloinen)*

Rankisiteiset nimet: yhteensä 12, joista 6 kuuluu tarugenreen.

1. *Ala-Salit*
2. *Lännen Haltiamaa*
3. *Metsävirta*
4. *Suurivirta*
5. *Suursali*

6. *Vuorenlainen Kuningas*

Myös mukautettujen nimien mukautusaste luo genreä ja kronotopiaa: esimerkiksi *Kontola* ~ *Gondolin* kuuluvat eri kronotopioihin; kohdekielinen nimi on liian tavallinen ja arkinen ollakseen osa tarua, mutta toimii hyvin sadussa juuri tuttuutensa vuoksi (vrt. suomalaisen mm. keksejä valmistavan yhtiön nimeen *Kantola*). Sen sijaan *Hobittila* ~ *Hobbiton* voivat sijaita samassa kronotopiassa: molemmat ovat äänne- ja kirjoitusasuiltaan erikoisia nimiä.

Liite 5: Teosten avainnimiä ja tukinimiä.

The Hobbit or There and Back Again

Hobbiton →	Mirkwood	← Balin
Azog →	Dwalin	← Elrond
Mount Gundabad →	Oin	← Mount Gram
Elvenking →	Gandalf	← Bard
Roäc →	Bofur	← Carc

Lohikäärmevuori eli erään hoppelin matka sinne ja takaisin

Hoppelila →	Mörkkimetsä	← Poppo
Atsok →	Toppo	← Keijukas
Pahantovuori →	Ontti	← Julmavuoret
Haltiakuningas →	Gandalf	← Runoniekka
Krook →	Puhnu	← Kraak

Hobitti eli Sinne ja takaisin

Hobittila →	Synkmetsä	← Balin
Azog →	Dwalin	← Elrond
Gundabadin vuori →	Oin	← Gramin vuoret
Haltiakuningas →	Gandalf	← Bard
Roäc →	Bofur	← Carc